

25

Ερευνητικά
Κείμενα

Οκτώβριος, 2021

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Χρηματοοικονομική Διαχείριση ΜΜΕ: Οικονομική Παιδεία και Μικρή Επιχείρηση

Ευστάθιος Καρούζης

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

Χρηματοοικονομική Διαχείριση ΜΜΕ: Οικονομική Παιδεία και Μικρή Επιχείρηση

Ευστάθιος Καρπούζης

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων

Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

Αριστοτέλους 46, 104 33 Αθήνα

Τηλ: 210 8846852, Φαξ: 210 884653

Email: info@imegsevee.gr

www.imegsevee.gr

Τίτλος: «Χρηματοοικονομική Διαχείριση ΜΜΕ: Οικονομική Παιδεία και Μικρή Επιχείρηση»

Τύπος δημοσίευσης: Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Χρονολογία δημοσίευσης: Οκτώβριος 2021 Νο: 25/2021

Συγγραφέας: Ευστάθιος Καρπούζης

Σχεδιασμός εξωφύλλου: The Birthdays Design

Σελιδοποίηση: Γιάννης Μισεντζής, Καλουμένου Ιωάννα

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καρπούζης Ε., (2021), «Χρηματοοικονομική Διαχείριση ΜΜΕ: Οικονομική Παιδεία και Μικρή Επιχείρηση», Ερευνητικά Κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 25/2021, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, σσ. 104

Οι γνώμες και τα επιχειρήματα που διατυπώνονται στο παρόν Ερευνητικό Κείμενο δεσμεύουν τους συντάκτες του και δεν εκφράζουν κατ' ανάγκη τις επίσημες θέσεις του ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ και της ΓΣΕΒΕΕ

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ, ΤΣ & ΕΚΤ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Βιογραφικό συγγραφέα

Ο Δρ. Ευστάθιος Καρπούζης είναι απόφοιτος του Τμήματος Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών με μεταπτυχιακό στη «Χρηματοοικονομική και Τραπεζική» με κατεύθυνση στη «Χρηματοοικονομική Ανάλυση για Στελέχη» από το Τμήμα Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής του Πανεπιστημίου Πειραιά. Είναι Διδάκτωρ Χρηματοοικονομικών του Τμήματος Οικονομικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιά με ειδίκευση στις εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης επιχειρήσεων.

Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν στο μετοχικό ακτιβισμό (shareholder activism), τη χρηματοδότηση από το πλήθος (crowdfunding) και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (SMEs).

Είναι ακαδημαϊκός υπότροφος και διδάσκει στο Τμήμα Διοικητικής Επιστήμης και Τεχνολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου ενώ στο παρελθόν έχει διδάξει στο Πανεπιστήμιο Πειραιά και το Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο.

 karpouzis@unipi.gr

 <https://www.researchgate.net/profile/Efstathios-Karpouzis>

 <https://www.linkedin.com/in/stathiskarpouzis>

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή	14
2. Ιστορική αναδρομή	16
3. Καλές πρακτικές ενίσχυσης της οικονομικής παιδείας των μικρών επιχειρηματιών σε κράτη-μέλη της ΕΕ	21
α. Γερμανία	22
β. Γαλλία	23
γ. Ισπανία	24
δ. Ουγγαρία	26
ε. Ιρλανδία	28
στ. Αυστρία	29
ζ. Ελλάδα	30
4. Έρευνα σε ελληνικές επιχειρήσεις	31
α. Μεθοδολογία	31
5. Αποτελέσματα	36
α. Προφίλ συμμετέχουσας επιχείρησης	36
β. Χαρακτηριστικά της συμμετέχουσας επιχείρησης	39
γ. Χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες	41

δ. Σχεδιασμός και διαχείριση των οικονομικών της επιχείρησης	47
ε. Χρηματοοικονομική στάση – Χρηματοοικονομική γνώση	53
στ. Χρηματοοικονομική εκπαίδευση	57
ζ. Δημογραφικά στοιχεία	59
η. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής γνώσης	60
θ. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς	62
ι. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής στάσης	64
6. Ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups)	65
7. Περιορισμοί μελέτης	68
8. Συμπεράσματα και διαμόρφωση προτάσεων	69
Βιβλιογραφία	73
Παράρτημα	77

Πίνακες

Πίνακας 1: Χρηματοοικονομική γνώση	32
Πίνακας 2: Χρηματοοικονομική συμπεριφορά	34
Πίνακας 3: Χρηματοοικονομική στάση	35
Πίνακας 4: Είδος λογαριασμού	42
Πίνακας 5: Χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες	45
Πίνακας 6: Επιχειρηματικό δάνειο – Λόγοι μη χρήσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες	46
Πίνακας 7: Επιλογή χρηματοοικονομικού προϊόντος ή υπηρεσίας	47
Πίνακας 8: Άτομα εμπιστοσύνης για τη λήψη οικονομικών αποφάσεων	48
Πίνακας 9: Αναζήτηση βοήθειας σε συγκεκριμένα ζητήματα	48
Πίνακας 10: Τήρηση οικονομικών στοιχείων	49
Πίνακας 11: Χρηματοοικονομικές αποφάσεις	52
Πίνακας 12: Στόχοι επιχείρησης	54
Πίνακας 13: Υπολογισμός κεφαλαίου με τόκους (1)	55
Πίνακας 14: Υπολογισμός κεφαλαίου με τόκους (2)	55
Πίνακας 15: Ορισμός Ισολογισμού	56
Πίνακας 16: Ορισμός Απόδοσης Ενεργητικού	56
Πίνακας 17: Οικονομικοί όροι	57

Πίνακας 18: Φύλο	59
Πίνακας 19: Ηλικία	59
Πίνακας 20: Επίπεδο εκπαίδευσης	59
Πίνακας 21: Ιδιοκτήτης επιχείρησης (σε έτη)	60
Πίνακας 22: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής γνώσης	61
Πίνακας 23: Χρηματοοικονομική γνώση – τελικό αποτέλεσμα	62
Πίνακας 24: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς	63
Πίνακας 25: Χρηματοοικονομική συμπεριφορά – τελικό αποτέλεσμα	64
Πίνακας 26: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής στάσης	64
Πίνακας 27: Χρηματοοικονομική στάση – τελικό αποτέλεσμα	65
Πίνακας 28: Οικονομική παιδεία – τελικό αποτέλεσμα	65

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1: Χαρακτηρισμός επιχείρησης	37
Διάγραμμα 2: Ιδιοκτησία επιχείρησης	38
Διάγραμμα 3: Αριθμός εργαζομένων	39
Διάγραμμα 4: Δραστηριότητα επιχείρησης	40
Διάγραμμα 5: Ετήσιος κύκλος εργασιών	41
Διάγραμμα 6: Διάκριση οικονομικών επιχείρησης και νοικοκυριού	43
Διάγραμμα 7: Χρηματοδότηση σύνταξης	50
Διάγραμμα 8: Αντιμετώπιση κατάστασης έκτακτης ανάγκης (κλοπή εξοπλισμού)	51
Διάγραμμα 9: Αξιολόγηση συνολικής οικονομικής γνώσης – σύγκριση με άλλους ενήλικες	53
Διάγραμμα 10: Εκπαίδευση: Διαχείριση οικονομικών επιχείρησης	58
Διάγραμμα 11: Εκπαίδευση: Διαχείριση προσωπικών οικονομικών	58

1. Εισαγωγή

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν τη ραχοκοκαλιά των οικονομιών παγκοσμίως δεδομένου ότι περισσότερες από το 90% των επιχειρήσεων ανήκουν στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις (European Commission, 2021). Οι ιδιαίτερες συνθήκες που αντιμετώπισαν οι οικονομίες τα τελευταία έτη όπως η οικονομική κρίση και πρόσφατα η υγειονομική κρίση έπληξαν κυρίως τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα, όπου πλήγηκε και το τραπεζικό σύστημα από την οικονομική κρίση, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αδυνατούσαν να αποκτήσουν πρόσβαση σε χρηματοδότηση και γενικότερα αντιμετώπισαν προβλήματα στην ορθή λήψη πάσης φύσεως οικονομικών αποφάσεων (Γιακούλας κ.α., 2019).

Οι οικονομικές αποφάσεις περιλαμβάνουν όλες εκείνες τις αποφάσεις που αφορούν τα καθημερινά έσοδα και έξοδα μίας επιχείρησης αλλά και πιο σύνθετες αποφάσεις όπως είναι η λήψη ενός δανείου, μία προθεσμιακή κατάθεση, η αγορά ή ενοικίαση εξοπλισμού κτλ. Γίνεται αντιληπτό ότι για την ορθή λήψη των παραπάνω αποφάσεων απαιτούνται στοιχειώδεις οικονομικές γνώσεις ή διαφορετικά, χρειάζεται οικονομική παιδεία. Σύμφωνα με τον Οργανισμό Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) η οικονομική παιδεία αποτελεί ένα συνδυασμό εξοικείωσης, γνώσης, δεξιοτήτων και συμπεριφορών που είναι απαραίτητες για τη λήψη ορθών οικονομικών αποφάσεων με απώτερο σκοπό την επίτευξη ατομικής οικονομικής ευημερίας. Η οικονομική παιδεία διαμορφώνεται από το επίπεδο της χρηματοοικονομικής γνώσης, την χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την χρηματοοικονομική στάση των ατόμων.

Η χρηματοοικονομική γνώση αναφέρεται στη γνώση βασικών οικονομικών εννοιών όπως είναι οι έννοιες του πληθωρισμού και του επιτοκίου και επιτυγχάνεται μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης των ατόμων κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Η χρηματοοικονομική εκπαίδευση παρέχεται μέσω του σχολικού εκπαιδευτικού συστήματος και μέσω προγραμμάτων ή σεμιναρίων διάφορων κοινωνικών φορέων. Σύμφωνα με τους Hilgert et al. (2003) η χρηματοοικονομική γνώση αποτελεί τη βασικότερη πτυχή της οικονομικής παιδείας των ατόμων.

Η χρηματοοικονομική συμπεριφορά αναφέρεται στον τρόπο που τα άτομα αποταμιεύουν, δαπανούν, δανείζουν και επενδύουν (Sudindra, Gajendra, 2018). Τα άτομα έχουν διαφορετικές συνήθειες και απόψεις και επηρεάζονται από πολλούς παράγοντες, όπως η οικογένεια, οι γνώσεις τους σχετικά με τη χρηματοδότηση, τις διαφημίσεις, την οικονομική και οικογενειακή τους κατάσταση, κατάσταση, τις προοπτικές για το μέλλον και το εισόδημα τους. Μελέτες έχουν δείξει ότι η χρηματοοικονομική συμπεριφορά

εξαρτάται από το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων των ατόμων. Σύμφωνα με μία μελέτη των Xiao et al. (2014) που έγινε σε φοιτητές πανεπιστημίου των Η.Π.Α., η χρηματοοικονομική συμπεριφορά των συμμετεχόντων συσχετιζόταν με το επίπεδο των χρηματοοικονομικών γνώσεων που έλαβαν σε προγενέστερη εκπαιδευτική βαθμίδα. Παρόμοια ήταν τα αποτελέσματα των Robb και Woodyard (2011) που έδειξαν ότι τόσο η αντικειμενική όσο και η υποκειμενική οικονομική γνώση επηρεάζουν την οικονομική συμπεριφορά, με την υποκειμενική γνώση να έχει σχετικά μεγαλύτερο αντίκτυπο.

Η τρίτη και τελευταία διάσταση αφορά την χρηματοοικονομική στάση η οποία αναφέρεται σε όλα τα χαρακτηριστικά των ατόμων που λαμβάνουν τη μορφή τάσεων προς μια χρηματοοικονομική πρακτική ή δράση. Η χρηματοοικονομική στάση δείχνει την τάση ή την πιθανότητα ενός ατόμου να ακολουθήσει μία συγκεκριμένη οικονομική συμπεριφορά (Alvarez και Gonzalez, 2017). Σύμφωνα με μία μελέτη των Ameliawati και Setiyani (2018) υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς και της οικονομικής παιδείας των ατόμων. Γίνεται, επομένως, αντιληπτό ότι για να επιτευχθεί ένα υψηλό επίπεδο οικονομικής παιδείας απαιτείται ένας ικανοποιητικός συνδυασμός των παραπάνω τριών διαστάσεων.

Οι τρεις παραπάνω διαστάσεις αποτελούν σημαντικές πτυχές της συνολικής οικονομικής παιδείας των ατόμων και έχουν μελετηθεί σε παγκόσμιο επίπεδο για το σύνολο του ενήλικου πληθυσμού (OECD, 2020) ενώ έχουν πραγματοποιηθεί μελέτες στοχευμένες στην οικονομική παιδεία μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όπως για παράδειγμα στην Ισπανία (Trombetta, 2016) και την Ολλανδία (Lents et al., 2016). Η ανάγκη για περαιτέρω μελέτη της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης όπου έγινε αισθητή η αδυναμία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων να ελιχθούν και να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα λόγω της δύσκολης κατάστασης και λόγω των περιορισμένων γνώσεων των επιχειρηματιών. Παρόλα αυτά, μέχρι σήμερα δεν έχει μελετηθεί η οικονομική παιδεία των μικρομεσαίων επιχειρηματιών στη χώρα μας με βάση τις τρεις παραπάνω διαστάσεις.

Σκοπός της συγκεκριμένης μελέτης είναι η ανίχνευση του επιπέδου οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών και αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα. Η συγκεκριμένη μελέτη αποτελεί την πρώτη σχετική πιλοτική μελέτη στην Ελλάδα. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιήθηκε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο συντάχθηκε αποκλειστικά για μικρομεσαίες επιχειρήσεις από τον ΟΟΣΑ το 2017 το περιεχόμενο του οποίου θα αναπτυχθεί λεπτομερώς στη συνέχεια. Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζεται μία ιστορική αναδρομή, στην ενότητα 3 παρουσιάζονται οι καλές πρακτικές ενίσχυσης της οικονομικής

παιδείας των μικρών επιχειρηματιών σε κράτη-μέλη της ΕΕ, στην ενότητα 4 αναλύεται η μεθοδολογία της έρευνας, στην ενότητα 5 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της μελέτης και τέλος, στην τελευταία ενότητα παρουσιάζονται τα συμπεράσματα και οι τελικές προτάσεις.

2. Ιστορική αναδρομή

Το ζήτημα της οικονομικής παιδείας είναι ιδιαίτερο επίκαιρο στις μέρες μας αλλά απασχολεί τις οικονομίες και τα άτομα εδώ και πολλές δεκαετίες. Το 1849 ο James Gilbert, διευθυντής της London & County Bank, δημοσίευσε ένα άρθρο με τίτλο "Ten Minutes' Advice about Keeping a Banker." Όπου εξηγούσε λεπτομερώς τα πλεονεκτήματα και τη διαδικασία του ανοίγματος τραπεζικού λογαριασμού για όσους ήταν διστακτικοί λόγω άγνοιας. Ο Gilbert πίστευε ότι όλοι έπρεπε να έχουν τραπεζικό λογαριασμό, και προσπάθησε να εκπαιδεύσει το κοινό σχετικά με τις τραπεζικές συναλλαγές και τα οφέλη του.

Η πρώτη αναφορά για εκμάθηση οικονομικών γνώσεων στο ευρύ κοινό έγινε το 1914 στην Αμερική με την εφαρμογή του νόμου Smith-Lever Act (USDA) σύμφωνα με τον οποίο δημιουργήθηκαν πανεπιστημιακά προγράμματα που διεξήγαγαν έρευνα και δίδαξαν στο κοινό «χρήσιμες και πρακτικές πληροφορίες» για μια σειρά θεμάτων, συμπεριλαμβανομένης της προσωπικής χρηματοδότησης.

Η ανάγκη για οικονομική εκπαίδευση του γενικού πληθυσμού έγινε απαραίτητη με την ανάπτυξη της τεχνολογίας, την ψηφιοποίηση των διαδικασιών και των χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών και ιδίως μετά την οικονομική κρίση. Οι αρμόδιοι διεθνείς οργανισμοί αντιλήφθηκαν έγκαιρα την ανάγκη για οικονομική εκπαίδευση και το 2003 ο ΟΟΣΑ υιοθέτησε το Financial Education Project το οποίο χωριζόταν σε 2 φάσεις. Η 1η φάση αφορούσε στην περιγραφή των υφιστάμενων τύπων προγραμμάτων χρηματοοικονομικής παιδείας, την ανάλυση της αποτελεσματικότητας αυτών των προγραμμάτων και την ανάπτυξη μια μεθοδολογίας που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής κάθε χώρας για να συγκρίνουν στρατηγικές και προγράμματα για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας. Η 2η φάση επικεντρωνόταν στην παραγωγή κατάλληλα σχεδιασμένων οδηγιών για τις ρυθμιστικές αρχές και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής κάθε χώρας για να βοηθήσουν στην αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων χρηματοοικονομικής παιδείας. Ακολούθως, το 2005 ο ΟΟΣΑ δημοσίευσε αρχές και καλές πρακτικές (OECD, 2020) σχετικά με την οικονομική παιδεία οι οποίες

περιλάμβαναν εθνικές εκστρατείες ευαισθητοποίησης, έναρξη οικονομικής εκπαίδευσης στο σχολείο ενσωμάτωση της οικονομικής εκπαίδευσης σε προγράμματα πρόνοιας, προώθηση ιστότοπων που παρέχουν σχετικές, φιλικές προς το χρήστη οικονομικές πληροφορίες, ανάπτυξη συστημάτων προειδοποίησης για χρηματοοικονομικά θέματα υψηλού κινδύνου και την ανάπτυξη προγραμμάτων χρηματοοικονομικής ικανότητας για διαφορετικές ομάδες στόχους, λαμβάνοντας υπόψη την ποικιλομορφία των επενδυτών και των καταναλωτών.

Η δράση του ΟΟΣΑ συνεχίστηκε το 2008 με την δημιουργία ενός κέντρου οικονομικού αλφαριθμητισμού παγκόσμιας εμβέλειας με θέματα την οικονομική παιδεία, την πληροφόρηση και την έρευνα (OECD, 2020). Την ίδια χρονιά η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) ανέφερε ότι η αύξηση των επιπέδων οικονομικής παιδείας μεταξύ των καταναλωτών θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής των κρατών-μελών και ζήτησε αύξηση του προϋπολογισμού της Ε.Ε. για την οικονομική εκπαίδευση των πολιτών. Ταυτόχρονα, κάλεσε τα κράτη μέλη να αυξήσουν το επίπεδο της οικονομικής παιδείας μεταξύ των πολιτών τους και να αναπτύξουν οργανώσεις καταναλωτών για να δώσουν τη δυνατότητα στους καταναλωτές να λαμβάνουν καλύτερες οικονομικές αποφάσεις. Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε μία σειρά από πρωτοβουλίες για την οικονομική εκπαίδευση παρότι διευκρίνιζε ότι τα κράτη μέλη της Ε.Ε. είναι υπεύθυνα νομοθετήσουν σχετικά με την οικονομική εκπαίδευση. Οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής περιλάμβαναν το διαδικτυακό εργαλείο εκπαίδευσης Dolceta (European Consumers Union) το οποίο παρέχει πληροφορίες για τους καταναλωτές, συμπεριλαμβανομένων των ενοτήτων για τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, για ενήλικες ενώ ταυτόχρονα ιδρύθηκε μια ομάδα εμπειρογνομόνων συμβουλευτικού χαρακτήρα για την οικονομική εκπαίδευση. Για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας των καταναλωτών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διατύπωσε τρεις συστάσεις προς τα κράτη-μέλη, την δημιουργία ενός προγράμματος κατάρτισης για φιλανθρωπικά ιδρύματα που παρέχουν οικονομικές συμβουλές, την παροχή εκπαιδευτικού υλικού στον ιστότοπο (Consumer Classroom) της που αφορά εκπαιδευτικούς και την υποχρέωση των Ευρωπαϊκών Κέντρων Καταναλωτών να βοηθούν άτομα που έχουν προβλήματα με πιστωτικές και διαδικτυακές διασυνοριακές πληρωμές.

Αντιλαμβανόμενο την ανισορροπία που δημιουργήθηκε ταχύτατη ανάπτυξη της τεχνολογίας και των χρηματοοικονομικών προϊόντων, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έδρασε ανάλογα εγκρίνοντας μία σειρά από ψηφίσματα όπως το ψήφισμα του 2010 για την προώθηση του οικονομικού γραμματισμού μεταξύ γυναικών και κοριτσιών, το ψήφισμα του 2012 το οποίο, δεδομένης της χρηματοπιστωτικής κρίσης, αναφέρθηκε στην εξάλειψη των εμποδίων

που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στη χρηματοδότηση και του οικονομικού γραμματισμού και του 2016 όπου βλέποντας την εξέλιξη των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, η Ε.Ε. ενημέρωνε τους επενδυτές σε ένα κανονισμό της ότι τα χρηματοοικονομικά προϊόντα ενδέχεται να είναι δύσκολο να κατανοηθούν.

Αρκετές χώρες αντιλήφθηκαν τα προβλήματα που ενδέχεται να προκαλέσει η απουσία οικονομικής παιδείας και καθιέρωσαν το μάθημα της οικονομικής παιδείας ως υποχρεωτικό στα σχολεία, με το Ηνωμένο Βασίλειο να γίνεται η πρώτη ευρωπαϊκή χώρα που το εφάρμοσε το 2014. Τον Μάρτιο του 2015 η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Τραπεζών καθιέρωσε μία ενημερωτική εβδομάδα με την ονομασία European Money Week για την προώθηση της οικονομικής παιδείας και της οικονομικής εκπαίδευσης για τους νέους όπου συμμετέχουν και παρουσιάζουν τις σχετικές εθνικές δραστηριότητες τους τα κράτη-μέλη.

Όπως γίνεται αντιληπτό, με την πάροδο των τελευταίων χρόνων, οι διεθνείς οργανισμοί ωθούν τα κράτη-μέλη να ενσωματώσουν στη νομοθεσία τους διατάξεις σχετικές με την οικονομική παιδεία και την οικονομική εκπαίδευση και καλές πρακτικές που αφορούν το γενικό πληθυσμό και τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ειδικότερα.

Πέραν των ενεργειών κυβερνήσεων και οργανισμών, το ζήτημα της οικονομικής παιδείας έχει απασχολήσει και την επιστημονική κοινότητα. Οι έρευνες δείχνουν ότι υπάρχει έλλειψη οικονομικής παιδείας σε παγκόσμιο επίπεδο (Lusardi, Mitchell, 2011) γεγονός που δυσχεραίνει τη λήψη ορθών οικονομικών αποφάσεων (Garg, Singh, 2018). Το πρόβλημα της έλλειψης οικονομικής παιδείας αναδείχθηκε στην πρόσφατη οικονομική κρίση και παραμένει επίκαιρο καθώς όλο και πιο περίπλοκα χρηματοοικονομικά προϊόντα είναι εύκολα διαθέσιμα σε ένα ευρύ φάσμα του πληθυσμού. Η έλλειψη οικονομικής παιδείας ή αλλιώς η οικονομική άγνοια συνεπάγεται σημαντικό κόστος για τις επιχειρήσεις. Οι Joo και Grable (2000) αναφέρουν ότι οι λόγοι για τους οποίους οι επιχειρηματίες λαμβάνουν μη ορθές και αναποτελεσματικές οικονομικές αποφάσεις οφείλονται στην έλλειψη προσωπικών οικονομικών γνώσεων, στην έλλειψη χρόνου για εκμάθηση οικονομικών γνώσεων, στην πολυπλοκότητα των χρηματοοικονομικών συναλλαγών και στη μεγάλη ποικιλία επιλογών σε χρηματοοικονομικά προϊόντα ή/και υπηρεσίες. Πιο πρόσφατες έρευνες έδειξαν ότι τα άτομα που δεν καταλαβαίνουν απλές οικονομικές έννοιες όπως την έννοια του επιτοκίου αντιμετωπίζουν υψηλότερα κόστη συναλλαγών, έχουν περισσότερα χρέη και επιβαρύνονται με υψηλότερα επιτόκια δανείων (Lusardi, Tufano, 2015; Lusardi, de Bassa Scheresberg, 2013). Καταλήγουν, επίσης, να δανείζονται

περισσότερο και να εξοικονομούν λιγότερα χρήματα (Stango and Zinman, 2009). Από την άλλη πλευρά, τα πιθανά οφέλη της οικονομικής παιδείας είναι πολλαπλά. Τα άτομα με ισχυρές οικονομικές δεξιότητες κάνουν καλύτερο σχεδιασμό εργασίας και αποταμιεύουν περισσότερα χρήματα (Behrman et al., 2012, Lusardi, Mitchell, 2014).

Σε μελέτη με τη χρήση ερωτηματολογίου (Tortora et al. 2010) που πραγματοποίησε η Standard & Poor's (Klapper et. al. 2015) το 2014 μετρήθηκε η οικονομική παιδεία του ενήλικου πληθυσμού χρησιμοποιώντας ερωτήσεις που αξιολογούσαν τη βασική γνώση τεσσάρων θεμελιωδών εννοιών στη λήψη χρηματοοικονομικών αποφάσεων: γνώση των επιτοκίων, πληθωρισμός και διαφοροποίηση κινδύνου. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε περισσότερες από 140 οικονομίες και 150.000 συμμετέχοντες και τα ευρήματα της μελέτης είναι απογοητευτικά. Διαπιστώθηκε ότι σε παγκόσμιο επίπεδο μόλις 1 στους 3 ενήλικες κατανοούν τις βασικές χρηματοοικονομικές έννοιες. Οι πλούσιοι, οι μορφωμένοι και όσοι χρησιμοποιούν χρηματοοικονομικές υπηρεσίες όπως τραπεζικούς λογαριασμούς και πιστωτικές κάρτες έχουν γενικά υψηλότερες οικονομικές γνώσεις, ανεξάρτητα από το εισόδημά τους ενώ οι γυναίκες, οι φτωχοί και οι χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου ενήλικες είναι πιθανότερο να έχουν ελλιπείς οικονομικές γνώσεις. Το συμπέρασμα αυτό ισχύει τόσο στις αναπτυσσόμενες όσο και στις αναπτυγμένες οικονομίες. Ακόμη και οι φτωχοί που έχουν τραπεζικό λογαριασμό είναι πιο πιθανό να έχουν περισσότερες οικονομικές γνώσεις από τους φτωχούς που δεν έχουν τραπεζικό λογαριασμό, και οι πλούσιοι ενήλικες που χρησιμοποιούν χρηματοοικονομικά προϊόντα έχουν γενικά καλύτερες οικονομικές δεξιότητες από τους πλούσιους ενήλικες που δεν χρησιμοποιούν χρηματοοικονομικά προϊόντα. Αυτό υποδηλώνει ότι η σχέση μεταξύ των χρηματοοικονομικών γνώσεων και των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών μπορεί να λειτουργεί προς δύο κατευθύνσεις: Ενώ η υψηλότερη χρηματοοικονομική γνώση μπορεί να οδηγήσει σε ευρύτερη χρηματοοικονομική ένταξη, η διαχείριση ενός λογαριασμού ή η χρήση πίστωσης μπορεί επίσης να εμβαθύνει τις οικονομικές δεξιότητες των καταναλωτών. Η έρευνα καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δισεκατομμύρια άνθρωποι δεν είναι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τις γρήγορες αλλαγές στο οικονομικό τοπίο καθώς διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα, πολλά από τα οποία έχουν υψηλά επιτόκια και περίπλοκους όρους, καθίστανται πιο εύκολα διαθέσιμα.

Όσον αφορά τις τρεις διαστάσεις της οικονομικής παιδείας, την χρηματοοικονομική γνώση, την χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την χρηματοοικονομική στάση, πρόσφατη έρευνα πραγματοποιήθηκε από τον ΟΟΣΑ στον γενικό ενήλικο πληθυσμό. Η έρευνα βασίστηκε σε ένα ερωτηματολόγιο το οποίο περιλάμβανε ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής. Ανάλογα με τις σωστές απαντήσεις των συμμετεχόντων διαμορφωνόταν

μία τελική βαθμολογία η οποία αποτελούσε το επίπεδο οικονομικής παιδείας τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι το επίπεδο οικονομικών γνώσεων είναι χαμηλό στις συμμετέχουσες στην έρευνα οικονομίες. Η οικονομική παιδεία στο σύνολο των συμμετεχόντων είναι περίπου στο 61% ενώ ο μέσος όρος μεταξύ των συμμετεχόντων χωρών μελών του ΟΟΣΑ είναι οριακά υψηλότερος στο 62% περίπου. Η έρευνα εξετάσει τις τρεις διαστάσεις ξεχωριστά και τα ευρήματα δείχνουν ότι για την χρηματοοικονομική γνώση η μέση βαθμολογία ανέρχεται στο 63%. Χαρακτηριστικό εύρημα αποτελεί ότι μόλις το 26% των συμμετεχόντων απάντησε σωστά σε ερωτήσεις σχετικά με τα επιτόκια. Μόνο το 52,5% (56,8%) του συνόλου των ερωτηθέντων (χώρες μέλη του ΟΟΣΑ) πέτυχαν την ελάχιστη βαθμολογία που αντιστοιχεί στο 70%. Όσον αφορά την χρηματοοικονομική συμπεριφορά, η μέση βαθμολογία ανέρχεται στο 59% στο σύνολο του δείγματος και στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ. Οι βασικές έννοιες συμπεριφοράς που εξετάστηκαν περιλαμβάνουν την έννοια της εξοικονόμησης πόρων, τον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό, την παρακολούθηση και τον έλεγχο των οικονομικών στοιχείων. Περίπου το 49% των συμμετεχόντων στην έρευνα ήταν σε θέση να πετύχουν την ελάχιστη βαθμολογία που αντιστοιχεί στο 67% (6 από τις 9 ερωτήσεις). Τέλος, όσον αφορά την χρηματοοικονομική στάση, μόλις το 43% (47%) του συνόλου των ερωτηθέντων (χώρες μέλη του ΟΟΣΑ) σημείωσε την ελάχιστη βαθμολογία.

Όσον αφορά το επίπεδο οικονομικής παιδείας στους μικρομεσαίους επιχειρηματίες, οι σχετικές μελέτες είναι περιορισμένες. Σε μία σχετικά πρόσφατη έρευνα μελετήθηκε το επίπεδο οικονομικής παιδείας σε ένα δείγμα 400 αυτοαπασχολούμενων επιχειρηματιών στην Ισπανία αλλά και σε 100 άτομα που δεν ήταν επιχειρηματίες (Trombetta, 2016). Οι συμμετέχοντες έπρεπε να απαντήσουν σε μία σειρά ερωτήσεων που αφορούσαν τυπικές οικονομικές γνώσεις, όπως υπολογισμός απλού και σύνθετου τόκου, διαφοροποίηση κινδύνου και άλλες οικονομικές έννοιες. Τα αποτελέσματά έδειξαν ότι το συνολικό επίπεδο οικονομικής παιδείας είναι αρκετά χαμηλό, αλλά ελαφρώς καλύτερο από αυτό που βρέθηκε σε προηγούμενες μελέτες. Χαρακτηριστικό εύρημα της συγκεκριμένης έρευνας είναι το γεγονός ότι δεν διαπιστώθηκαν σημαντικές διαφορές μεταξύ του επιπέδου οικονομικής παιδείας των επιχειρηματιών και των μη επιχειρηματιών. Ωστόσο, διαπιστώθηκε ότι οι πιο επιτυχημένοι επιχειρηματίες είναι σε θέση να κατανοήσουν καλύτερα τις οικονομικές έννοιες και κυρίως την έννοια της διαφοροποίησης. Παρόλα αυτά, το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στη συγκεκριμένη μελέτη δεν καλύπτει και τις τρεις διαστάσεις της οικονομικής παιδείας και διαφέρει σημαντικά σε ποιοτικά χαρακτηριστικά από το ερωτηματολόγιο του ΟΟΣΑ που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα.

3. Καλές πρακτικές ενίσχυσης της οικονομικής παιδείας των μικρών επιχειρηματιών σε κράτη-μέλη της ΕΕ

Το 2005 ο ΟΟΣΑ λαμβάνοντας υπόψη ότι η χρηματοοικονομική εκπαίδευση ήταν πάντα σημαντική για τους καταναλωτές, βοηθώντας τους στη διαχείριση του εισοδήματός τους, στην αποταμίευση, στις επενδύσεις και στην αποφυγή εξαπάτησης πρότεινε μία σειρά από καλές πρακτικές τις οποίες τα κράτη-μέλη θα έπρεπε να ακολουθήσουν. Συγκεκριμένα, πρότεινε να ενθαρρυνθούν εθνικές εκστρατείες που θα στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σχετικά με την ανάγκη βελτίωσης της κατανόησης των χρηματοοικονομικών κινδύνων και των τρόπων προστασίας από χρηματοοικονομικούς κινδύνους μέσω της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Επιπλέον, πρότεινε η οικονομική εκπαίδευση να ξεκινά στο σχολείο αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι οι άνθρωποι θα πρέπει να εκπαιδεύονται για οικονομικά θέματα το συντομότερο δυνατό στη ζωή τους ενώ ενθάρρυνε το ενδεχόμενο να καταστεί η χρηματοοικονομική εκπαίδευση μέρος των προγραμμάτων κρατικής βοήθειας. Η πρόταση περιλάμβανε την ανάγκη δημιουργίας κατάλληλων εξειδικευμένων δομών σε εθνικό επίπεδο που θα είναι επιφορτισμένες με την προώθηση και τον συντονισμό της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης. Τόνιζε την ανάγκη προώθησης συγκεκριμένων ισότοπων για την παροχή σχετικών, φιλικών προς το χρήστη οικονομικών πληροφοριών στο κοινό με ταυτόχρονη ανάπτυξη δωρεάν υπηρεσιών πληροφοριών και την δημιουργία συστημάτων προειδοποίησης από επαγγελματίες ή άλλους οργανισμούς για θέματα υψηλού κινδύνου που ενδέχεται να είναι επιζήμια για τα συμφέροντα των καταναλωτών, συμπεριλαμβανομένων των περιπτώσεων απάτης. Τέλος, ανέφερε ότι θα πρέπει να προωθηθεί η διεθνής συνεργασία στον τομέα της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης του ΟΟΣΑ ως διεθνούς φόρουμ για την ανταλλαγή πληροφοριών σχετικά με τις πρόσφατες εθνικές εμπειρίες στη χρηματοοικονομική εκπαίδευση.

Οι παραπάνω προτάσεις αποτέλεσαν τη βάση για την υιοθέτηση καλών πρακτικών από αρκετά κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ μεταξύ των οποίων η Γερμανία, η Γαλλία, η Ισπανία, η Ουγγαρία, η Ιρλανδία και η Αυστρία οι οποίες θα αναπτυχθούν λεπτομερώς στη συνέχεια της παρούσας μελέτης.

α. Γερμανία

Σύμφωνα με στοιχεία της Ε.Ε. (European Commission, 2021)¹, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δημιουργούν το 54,4% της συνολικής προστιθέμενης αξίας της γερμανικής οικονομίας με 968,7 δις ευρώ και το 63,7% της συνολικής απασχόλησης με περισσότερους από 19 εκ. εργαζόμενους, ελαφρώς μικρότερη από τους αντίστοιχους μέσους όρους της Ε.Ε., 56,4% και 66,6%, αντίστοιχα. Ωστόσο, η μέση παραγωγικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, υπολογιζόμενη ως προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο άτομο, ανήλθε σε περίπου 50.700 ευρώ το 2018, υπερβαίνοντας τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 44.600 ευρώ. Οι γερμανικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις απασχολούν κατά μέσο όρο 7,6 άτομα, σχεδόν διπλάσια από τον μέσο όρο της Ε.Ε. ενώ κατά την περίοδο 2014–2018, η συνολική προστιθέμενη αξία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη Γερμανία αυξήθηκε κατά 17,9%. Παρακάτω παρουσιάζονται μία σειρά από καλές πρακτικές που υιοθετήθηκαν από τη Γερμανία για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας.

Η Γερμανία υιοθέτησε ένα πρόγραμμα που είχε ως σκοπό την εξοικείωση των ατόμων με τις έννοιες των οικονομικών πόρων και του οικονομικού σχεδιασμού και την ορθολογική χρήση αυτών. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από την Sparkassen-Finanzgruppe (SBFIC), ένα γερμανικό όμιλο τραπεζών και αφορούσε όλα τα άτομα που ζουν σε περιοχές όπου λειτουργούν εμπορικές τράπεζες. Το πρόγραμμα περιλάμβανε μία σειρά από ενέργειες όπως η διεξαγωγή μελετών και αναλύσεων, η παραγωγή υλικού για τη διδασκαλία της οικονομική εκπαίδευσης, η οργάνωση φόρουμ για συζήτηση των μελλοντικών ενεργειών σχετικά με την οικονομική εκπαίδευση και την καθιέρωση συγκεκριμένων μέσων για την εφαρμογή τους και ειδικά προγράμματα για την εκπαίδευση των επιχειρηματιών και των εργοδοτών σχετικά με την διαχείριση οικονομικών και διοικητικών θεμάτων των επιχειρήσεων. Επιπλέον, τραπεζικοί εμπειρογνώμονες ανέλαβαν την παροχή εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με σκοπό τη βελτίωση της κατανόησης των οικονομικών και χρηματοοικονομικών εννοιών και πράξεων, των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων τους, καθώς και τους πιθανούς κινδύνους. Δεδομένου του τεράστιου αριθμού των εμπορικών τραπεζών στη Γερμανία, τα προγράμματα διαδόθηκαν με μεγάλη ταχύτητα. Επιπλέον, το γεγονός ότι οι τράπεζες ήταν υποχρεωμένες από το νόμο να εκτελούν οικονομικές εκπαιδευτικές δράσεις διασφάλιζε τη συνέχεια και την αποτελεσματικότητα του προγράμματος.

Μία άλλη ενέργεια για την οικονομική εκπαίδευση στην Γερμανία πραγματοποιήθηκε από

¹https://ec.europa.eu/growth/smes/sme-strategy/performance-review_en

τα επιμελητήρια της χώρας, με τη δημιουργία μίας διαδικτυακής βάσης δεδομένων με την ονομασία «Foerderdatenbank»². Σε αυτό τον ιστότοπο παρουσιάζονταν οι διαθέσιμες χρηματοδοτικές ευκαιρίες ανά περιοχή και ανά μέγεθος επιχείρησης από την Γερμανική πολιτεία και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπλέον, ο ιστότοπος προσέφερε προγράμματα υποστήριξης και συμβουλές σχετικά με τις χρηματοδοτικές αποφάσεις. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει ξεχωριστή ενότητα που αφορά σε προγράμματα πάσης φύσεως υποστήριξης κατά την περίοδο του κορωνοϊού βοηθώντας τους επιχειρηματίες να έχουν πλήρη πληροφόρηση για τα Γερμανικά και ευρωπαϊκά προγράμματα, χρηματοδοτικά και μη, από ένα μόνο ιστότοπο κατά τη δύσκολη περίοδο της πανδημίας.

β. Γαλλία

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη Γαλλία δημιουργούν το 55,8% της προστιθέμενης αξίας της γαλλικής οικονομίας με 556,4 δις ευρώ και το 64,1% της απασχόλησης, η οποία είναι σχεδόν ισοδύναμη με τους αντίστοιχους μέσους όρους της Ε.Ε., 56,4% και 66,6%, αντίστοιχα. Οι γαλλικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι πιο παραγωγικές από τον μέσο όρο της ΕΕ και η προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο άτομο είναι 21,2% υψηλότερη στη Γαλλία, στα 54.000 ευρώ έναντι του μέσου όρου της Ε.Ε. των 44.600 ευρώ. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις απασχολούν κατά μέσο όρο 3,4 άτομα, ελαφρώς λιγότερους από τον μέσο όρο των 3,9 ατόμων της Ε.Ε. Το 2014–2018, οι ΜΜΕ στη Γαλλία σημείωσαν σταθερή ανάπτυξη, ξεπερνώντας τις μεγάλες επιχειρήσεις. Κατά την περίοδο αυτή, η απασχόληση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις αυξήθηκε κατά 5,2%, ενώ η αύξηση ήταν μόνο 1,7% στις μεγάλες επιχειρήσεις.

Η Γαλλία εφάρμοσε μία σειρά από καλές πρακτικές για την οικονομική παιδεία. Το Υπουργείο Οικονομίας, Βιομηχανίας και Απασχόλησης της χώρας, σε συνεργασία με τους δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, υιοθέτησε ένα πρόγραμμα που είχε ως σκοπό την οικονομική εκπαίδευση των καταναλωτών και των επιχειρηματιών. Το πρόγραμμα απευθυνόταν κυρίως στους νέους επιχειρηματίες, στους συνταξιούχους αλλά και σε άλλα ενδιαφερόμενα μέρη. Συγκεκριμένα, η Γαλλική Ένωση Τραπεζών διέθεσε στο ευρύ κοινό μία υπηρεσία με την ονομασία «Les clés de la banque»³ (Τα κλειδιά της Τράπεζας) με σκοπό την παροχή πληροφοριών και συμβουλών σχετικά με την κατανόηση των τραπεζικών υπηρεσιών και τη χρήση τους με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Το πρόγραμμα

² <https://www.foerderdatenbank.de/FDB/DE/Home/home.html>

³ www.lesclesdelabanque.com

είναι δωρεάν, δεν χρησιμοποιεί καμία εμπορική ονομασία κατά την ανάλυση οικονομικών προϊόντων και περιλαμβάνει απλή και εκπαιδευτική γλώσσα για την κατανόηση των εννοιών. Στον ιστότοπο υπάρχει πληθώρα οικονομικών πληροφοριών, κουίζ και έρευνες. Το περιεχόμενο είναι προσαρμοσμένο στις ομάδες-στόχους, με τέσσερις διαφορετικές ενότητες για τους ιδιώτες, τους επαγγελματίες, τους νέους και άλλους κοινωνικούς παράγοντες. Για παράδειγμα, οι επαγγελματίες διδάσκονται πως να συντάσσουν ένα επιχειρηματικό σχέδιο, οι νέοι πώς να χρηματοδοτήσουν τις σπουδές τους κτλ. Το πρόγραμμα στοχεύει κυρίως στην αύξηση της εξοικείωσης με τις οικονομικές έννοιες παρέχοντας προγράμματα για παιδιά μεταξύ 8 και 11 ετών. Τα προγράμματα αυτά περιλαμβάνουν υλικό σχετικό με μαθήματα οικονομικών και διοίκησης επιχειρήσεων που διδάσκονται στα σχολεία. Το υλικό περιλαμβάνει δελτία πληροφοριών και επεξηγηματικά βίντεο. Υπάρχει, επίσης, ένα γλωσσάρι οικονομικών όρων, συχνών ερωτήσεων και πρόσβασης σε χρήσιμες ιστοσελίδες. Επιπλέον, μία εξαιρετική καινοτομία ήταν οι επισκέψεις τραπεζικών υπαλλήλων στα σχολεία με το πρόγραμμα να ονομάζεται «προσκαλώντας έναν τραπεζίτη στην τάξη»⁴.

Για τους επιχειρηματίες υπάρχει ξεχωριστή ενότητα με πλούσιο εκπαιδευτικό υλικό και βίντεο. Μεταξύ άλλων παρουσιάζονται τα βήματα για την δημιουργία μίας επιχείρησης, τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων και θέματα που αφορούν την επιχειρηματική δραστηριότητα, τη διαχείριση των χρημάτων, τη φορολογική εκπαίδευση, την επαγγελματική ασφάλιση αλλά και μία υποενότητα που αφορά υποστηρικτικά εργαλεία κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Υπάρχει, επίσης, πληθώρα ερωτηματολογίων και κουίζ που αφορούν οικονομικά ζητήματα ενώ δίνεται εκπαιδευτικό υλικό για την ανάγκη των επιχειρήσεων για μετρητά⁵ παρουσιάζοντας βήμα προς βήμα τη χρησιμότητα των μετρητών στις καθημερινές δραστηριότητες και υποχρεώσεις των επιχειρήσεων.

Παράλληλα, το εμπορικό και βιομηχανικό επιμελητήριο της Γαλλίας διοργανώνει σεμινάρια προωθώντας εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης όπως είναι οι επιχειρηματικοί άγγελοι (business angels) και η συμμετοχική χρηματοδότηση (crowdfunding).

γ. Ισπανία

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην οικονομία της Ισπανίας καθώς παράγουν το 61,3% της συνολικής προστιθέμενης αξίας και το 71,9%

⁴ www.unbanquierdansmaclasse.fr

⁵ <https://www.lesclesdelabanque.com/Web/Cdb/Entrepreneurs/Content.nsf/MiniGuideFeuilleteableWeb?ReadForm&DocId=8ZLEGW>

της συνολικής απασχόλησης, υπερβαίνοντας τους μέσους όρους της Ε.Ε. (56,4% και 66,6% αντίστοιχα). Ειδικότερα, οι επιχειρήσεις με έως 9 εργαζόμενους είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ισπανική αγορά εργασίας, αντιπροσωπεύοντας το 38,7% της συνολικής απασχόλησης όντας σε σημαντικά υψηλότερο επίπεδο από το μέσο όρο της Ε.Ε. που βρίσκεται στο 29,7%. Κατά μέσο όρο, οι ισπανικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις απασχολούν 3,1 άτομα, το οποίο βρίσκεται χαμηλότερα σε σύγκριση με τον μέσο όρο της Ε.Ε. των 3,9 ατόμων. Η ετήσια παραγωγικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, υπολογιζόμενη ως προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο άτομο, ανέρχεται σε 35.900 ευρώ, που αντιστοιχεί στο 80,6% της μέσης παραγωγικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ε.Ε..

Το 2008 η Banco de España σε συνεργασία με την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς της Ισπανίας ανέλαβαν την εφαρμογή του πρώτου εκπαιδευτικού προγράμματος το οποίο στόχευε στο ευρύ κοινό και ειδικότερα στους νέους. Σκοπός του προγράμματος ήταν η εξοικείωση του κοινού με τα χρηματοοικονομικά ζητήματα, προς όφελος των ιδίων αλλά και προς όφελος της βιωσιμότητας του χρηματοοικονομικού συστήματος. Έκτοτε, στο πλαίσιο του Εθνικού Σχεδίου για την Οικονομική Εκπαίδευση πραγματοποιήθηκαν μία σειρά από ενέργειες όπως η δημιουργία ενός ιστότοπου⁶ που παρέχει συμβουλές τους επισκέπτες σχετικά με τη διαχείριση βασικών οικονομικών στοιχείων. Στον ιστότοπο παρουσιάζεται η χρησιμότητα της οικονομικής παιδείας σε διάφορα στάδια της ζωής. Το πρώτο στάδιο αφορά την παιδική ηλικία όπου τονίζεται ότι η εξοικείωση των παιδιών με τις μικρές οικονομικές αποφάσεις τους είναι ο καλύτερος τρόπος για να τους βοηθήσουν να αναπτύξουν καλές οικονομικές συνήθειες ενώ ο ιστότοπος παρέχει μία σειρά από εργαλεία και συμβουλές για την εξοικείωση των παιδιών. Το ίδιο συμβαίνει και για τους ενήλικες όπου παρέχονται συμβουλές και εργαλεία για την ορθή λήψη οικονομικών αποφάσεων όπως η αγορά ενός αυτοκινήτου, η αγορά ενός σπιτιού αλλά και ειδικές συμβουλές για νέους και νέες οικογένειες. Στον ίδιο ιστότοπο υπάρχει ενότητα με επενδυτικές συμβουλές και αναλυτική παρουσίαση χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών που στοχεύει στο ευρύ κοινό και είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για τους επιχειρηματίες.

Μία άλλη ενέργεια αφορά την χρηματοοικονομική εκπαίδευση στα σχολεία. Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν με δική τους πρωτοβουλία να διδάσκουν την οικονομική εκπαίδευση ως μάθημα. Για το σκοπό αυτό, έχει διαμορφωθεί εκπαιδευτικό υλικό για

⁶ <http://www.finanzasparatodos.es/>

εκπαιδευτικούς και μαθητές, κατάλληλα προσαρμοσμένο, ενημερωμένο και σχεδιασμένο για παιδιά ηλικίας 14–15 ετών στο δεύτερο κύκλο της υποχρεωτικής δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στην Ισπανία.

Επίσης, δημιουργήθηκε ένα δίκτυο συνεργατών με διάφορους φορείς και οντότητες τόσο από τον δημόσιο όσο και από τον ιδιωτικό τομέα με σκοπό την προσέγγιση μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού και την εφαρμογή περισσότερων εκπαιδευτικών πρωτοβουλιών. Στο πλαίσιο αυτό δημιουργήθηκαν ερωτηματολόγια που στόχευαν στην αποτύπωση της υφιστάμενης οικονομικής παιδείας των Ισπανών και τους τρόπους βελτίωσης της οικονομικής παιδείας του γενικού πληθυσμού.

Η ανταπόκριση του πληθυσμού ήταν εντυπωσιακή με περισσότερες από 900.000 επισκέψεις στον σχετικό ιστότοπο και περισσότερες από 500.000 συμβουλές μόνο για το τελευταίο τρίμηνο του 2015.

Η Ισπανία έλαβε στοχευμένες δράσεις και όσον αφορά τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις δημιουργώντας μία πλατφόρμα⁷ η οποία περιλαμβάνει συμβουλές για όλα τα στάδια μίας επιχείρησης, από την επιχειρηματική ιδέα μέχρι την δημιουργία και ανάπτυξη της επιχείρησης. Εκτός αυτού, η πλατφόρμα προσφέρει χρήσιμες συμβουλές και εργαλεία για χρηματοδότηση των επιχειρήσεων συμπεριλαμβανομένου κρατικών ενισχύσεων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ειδική αναφορά σχετικά με την πανδημία όπου παρέχονται πληροφορίες, κανονιστικές διατάξεις, χρηματοδοτικές διευκολύνσεις και προγράμματα κατάρτισης μικρομεσαίων επαγγελματιών.

δ. Ουγγαρία

Στην Ουγγαρία οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιπροσωπεύουν το 68,3% της συνολικής απασχόλησης, ελαφρώς πάνω από τον μέσο όρο της Ε.Ε. στο 66,6% ενώ αντίστοιχα η συνολική προστιθέμενη αξία από τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις ανέρχεται στο 54,1% και είναι ελαφρώς χαμηλότερο του μέσου όρου της Ε.Ε. του 56,4%. Η παραγωγικότητα των ουγγρικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, υπολογιζόμενη ως προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο άτομο, είναι 19.800 ευρώ, ποσό το οποίο υπολείπεται κατά πολύ του μέσου όρου της Ε.Ε. των 44.600 ευρώ. Ο μέσος αριθμός ατόμων που απασχολούνται από ουγγρικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι 3,3, που είναι χαμηλότερος από τον μέσο όρο της ΕΕ των 3,9.

⁷ <https://plataformapyme.es/es-es>

Η ουγγρική κυβέρνηση παρουσίασε το 2017 μία στρατηγική διάρκειας 7 ετών που έχει ως στόχο την βελτίωση της οικονομικής παιδείας των πολιτών και την εξοικείωση τους με τις οικονομικές έννοιες με στόχο την ορθή λήψη οικονομικών αποφάσεων. Η στρατηγική αφορά κυρίως μαθητές, καθηγητές, εκπαιδευτές και νεοεισερχομένους στην αγορά εργασίας. Η στρατηγική εφαρμόστηκε το 2018 και περιλαμβάνει τη δημιουργία ενός πλαισίου για τη διάδοση και τη διεύρυνση της χρηματοοικονομικής εκπαίδευσης στο δημόσιο εκπαιδευτικό σύστημα, την ενίσχυση των βασικών στοιχείων που αφορούν την οικονομική συμπεριφορά και της ανθεκτικότητας των νοικοκυριών στο οικονομικό άγχος, τη δημιουργία ορθής αντίληψης που προάγει συνετές οικονομικές αποφάσεις και τον ρόλο των θεσμών και των υποδομών στην υποστήριξη της συνειδητής χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς των καταναλωτών, την ενίσχυση της αντίληψης για μακροπρόθεσμο οικονομικό σχεδιασμό, ώστε οι καταναλωτές και οι νέοι να αρχίσουν να σκέφτονται τις μακροπρόθεσμες οικονομικές ανάγκες τους, την ευκολότερη και βέλτιστη πρόσβαση σε χρηματοοικονομικά προϊόντα και βασικές υπηρεσίες (χρηματοοικονομική ένταξη), δεδομένου ότι το 10% του ουγγρικού πληθυσμού φαίνεται να είναι εξαιρετικά περιορισμένο από αυτή την άποψη, την προώθηση της ευρύτερης χρήσης σύγχρονων μέσων πληρωμής χωρίς μετρητά και την υποστήριξη του συνετού δανεισμού. Κάθε δεύτερο έτος, η κυβέρνηση θα χρησιμοποιεί δείκτες για να μετρήσει τα αποτελέσματα της στρατηγικής προκειμένου να επεκταθεί η στρατηγική όπου απαιτείται και να ενισχυθούν οι τομείς στους οποίους η απόδοση ήταν αδύναμη και να δώσει λιγότερη έμφαση εάν η απόδοση ήταν πολύ υψηλότερη από τον στόχο.

Για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, το Υπουργείο Καινοτομίας και Τεχνολογίας εισήγαγε ένα πρόγραμμα που αφορούσε την ορθή καθοδήγηση των επιχειρήσεων από επαγγελματίες⁸ για την αύξηση της αποτελεσματικότητας του τομέα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων με την ανάπτυξη οικονομικών γνώσεων και την παροχή επιχειρηματικής καθοδήγησης. Ο στόχος είναι η αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της αποτελεσματικότητας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων παρέχοντας προσωπική και επαγγελματική καθοδήγηση στους επιχειρηματίες, διαμορφώνοντας την οικονομική και επιχειρηματική στάση τους και αναπτύσσοντας ένα σύστημα που μετρά τους δείκτες απόδοσης των επιχειρήσεων. Κατά τη διάρκεια του έργου, ένα δίκτυο καθοδήγησης έμπειρων επιχειρηματιών και επαγγελματιών θα είναι διαθέσιμο δωρεάν σε εθνικό επίπεδο σε τουλάχιστον 500 πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, παρέχοντας προσωπική καθοδήγηση για γυναίκες επιχειρηματίες και νέους επιχειρηματίες. Το πρόγραμμα παρέχει επαγγελματική

⁸ <https://mkik.hu/orszagos-vallalkozoi-mentorprogram>

καθοδήγηση σε εταιρείες που πρόκειται να εισέλθουν σε μια ξένη αγορά ή θέλουν να αυξήσουν το μερίδιό τους στην ξένη αγορά ή που πρόκειται να γίνουν άμεσα προμηθευτές ή θέλουν να αυξήσουν το μερίδιό τους στους προμηθευτές. Επιπλέον, παρέχεται δωρεάν σε εθνικό επίπεδο, χρηματοοικονομικό και επιχειρηματικό υλικό για την αύξηση της οικονομικής παιδείας και της αποτελεσματικότητας των πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και ειδικές χρηματοοικονομικές συμβουλές.

ε. Ιρλανδία

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την αγορά εργασίας στην Ιρλανδία. Αντιπροσωπεύουν το 70,1% της συνολικής απασχόλησης υπερβαίνοντας τον μέσο όρο της Ε.Ε. (66,6%). Αντίθετα, η συμβολή των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στη συνολική προστιθέμενη αξία είναι μόλις 41,5%, 15 ποσοστιαίες μονάδες κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ. Γίνεται επομένως, αντιληπτός ο σημαντικός ρόλος που διαδραματίζουν οι μεγάλες εταιρείες στην Ιρλανδία στη δημιουργία προστιθέμενης αξίας. Ο αριθμός των ατόμων που απασχολούνται από ιρλανδικές ΜΜΕ αντιστοιχεί ακριβώς στον μέσο όρο της ΕΕ των 3,9.

Στην Ιρλανδία η Επιτροπή Ανταγωνισμού και Προστασίας Καταναλωτή⁹ έχει εφαρμόσει από το 2014 μία σειρά από καλές πρακτικές για την οικονομική εκπαίδευση των πολιτών και των επιχειρηματιών. Συγκεκριμένα, τα προγράμματα αποσκοπούν στην εξοικείωση του κοινού με τις οικονομικές έννοιες ώστε οι αγορές να είναι ανοικτές και ανταγωνιστικές με έμφαση στην προστασία των καταναλωτών και τον υγιή ανταγωνισμό μεταξύ των επιχειρήσεων. Τα προγράμματα επιτρέπουν την πρόσβαση όλων των πολιτών σε δωρεάν συμβουλές προσφέροντας καθοδήγηση με σκοπό τη σωστή λήψη οικονομικών αποφάσεων. Η Επιτροπή Ανταγωνισμού και Προστασίας Καταναλωτή διαθέτει ένα κέντρο πληροφοριών¹⁰ σχετικά με την προσωπική χρηματοδότηση παρέχοντας δωρεάν τηλεφωνική υποστήριξη. Η υπηρεσία αυτή περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικές με τη σωστή διαχείριση χρημάτων, την ασφάλιση περιουσιακών στοιχείων, τη ζήτηση δανείων, την αποταμίευση και επένδυση, τον προγραμματισμό συνταξιοδότησης, συμβουλές σχετικά με τον τρόπο υποβολής καταγγελιών καθώς και ένα εργαλείο για τη σύγκριση χρηματοοικονομικών προϊόντων από διαφορετικούς χρηματοοικονομικούς παρόχους. Επίσης, έχουν δημιουργηθεί προγράμματα κατάρτισης για μαθητές σε σχολεία και

9 Competition and Consumer Protection Commission (CCPC)

10 <https://www.ccpc.ie/consumers/money-tools/>

σεμινάρια για ενήλικες που στοχεύουν στην παροχή δεξιοτήτων για την ορθή διαχείριση των χρημάτων¹¹.

Για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις έχουν δημιουργηθεί υπηρεσίες συμβουλευτικής και υποστήριξης¹² οι οποίες περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών, όπως πληροφόρηση, εκπαίδευση, οικονομικές συμβουλές, καθοδήγηση και υποστήριξη. Για το σκοπό αυτό δημιουργήθηκε το 2014 η διαδικτυακή πύλη «Supporting SMEs Online»¹³ στην οποία περιλαμβάνονται πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση σε χρηματοδότηση, την διοικητική ανάπτυξη, την καθοδήγηση, προγράμματα ανάπτυξης επιχειρήσεων και υποστήριξης της αγοράς, προώθηση του εμπορίου και ευκαιρίες δικτύωσης. Δίνεται η δυνατότητα στους επιχειρηματίες να απαντήσουν σε ένα ερωτηματολόγιο που αποτελείται από οκτώ ερωτήσεις, και σύμφωνα με τις απαντήσεις προσφέρεται το κατάλληλο είδος της υποστήριξης καθώς και πληροφορίες σχετικά με ποια ιδρύματα και προγράμματα υποστήριξης, ανά τομέα, στάδιο ανάπτυξης και τοποθεσία, ταιριάζουν καλύτερα στις ανάγκες τους και από ποιον πάροχο είναι διαθέσιμα.

στ. Αυστρία

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αυστριακή οικονομία, δημιουργώντας το 62% της συνολικής προστιθέμενης αξίας και δημιουργούν το 68,4% της συνολικής απασχόλησης, όντας ελαφρώς υψηλότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε. στους αντίστοιχους τομείς. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις απασχολούν κατά μέσο όρο 5,9 άτομα, περίπου δύο περισσότερα από τον μέσο όρο της Ε.Ε.. Η ετήσια παραγωγικότητα των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, υπολογιζόμενη ως η προστιθέμενη αξία ανά απασχολούμενο άτομο, ανέρχεται σε 62.700 ευρώ ποσό το οποίο υπερβαίνει κατά πολύ τον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε. των 44.600 ευρώ.

Η Εθνική Τράπεζα της Αυστρίας (Oesterreichische Nationalbank – OeNB) σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς εφάρμοσε μία σειρά από καλές πρακτικές για την οικονομική εκπαίδευση των μαθητών, των εκπαιδευτικών, των επιχειρηματιών και γενικότερα του συνόλου του πληθυσμού. Οι βασικοί στόχοι του προγράμματος ήταν η βελτίωση της οικονομικής εκπαίδευσης στην Αυστρία, επιδιώκοντας την προώθηση της υπεύθυνης κατανάλωσης χρηματοοικονομικών προϊόντων σε ένα ευρύ τμήμα του

¹¹ www.financialeducation.ie

¹² <http://smallbusinessadvice.ie/>

¹³ <https://www.localenterprise.ie/Discover-Business-Supports/Supporting-SMEs-Online-Tool/>

κοινού, την διάδοση βασικών οικονομικών εννοιών όπως για παράδειγμα, τις συνέπειες του πληθωρισμού και τις συνέπειες των διακυμάνσεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών, την βελτίωση των γνώσεων των νοικοκυριών σχετικά με τον αντίκτυπο του χρέους στην οικονομική τους κατάσταση, την επικοινωνία, την προώθηση και την κατανόηση των λειτουργιών των κεντρικών τραπεζών και τη δημιουργία πλατφόρμας για το συντονισμό των ενεργειών που αφορούν την οικονομική εκπαίδευση στη χώρα.

Το 2017, η πρωτοβουλία «Γυναίκες επιχειρηματίες πηγαίνουν στο σχολείο» (Unternehmerin macht Schule¹⁴) ενθάρρυνε τις μαθήτριες να αποκτήσουν στο μέλλον επιχειρηματική σταδιοδρομία. Στο πλαίσιο αυτής της πρωτοβουλίας, γυναίκες επιχειρηματίες επισκέπτονται σχολεία ώστε να εξοικειωθούν οι νέοι με την έννοια της επιχειρηματικότητας και να ενεργήσουν ως πρότυπα για τους νέους. Αυτές οι δραστηριότητες στοχεύουν νέους σε επίπεδο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η ειδική δύναμη για την υποστήριξη της εφαρμογής μέτρων για την εκπαίδευση για την επιχειρηματικότητα (Platform Entrepreneurship) έχει αρχίσει να εντείνει το έργο της στο αυτή η περιοχή.

Το Αυστριακό Οικονομικό επιμελητήριο¹⁵ παρέχει σε νέες επιχειρήσεις τριετή καθοδήγηση σχετικά με την χρηματοδότηση και το μάρκετινγκ βοηθώντας τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην ορθότερη λήψη οικονομικών αποφάσεων. Επιπλέον, στον ιστότοπο του επιμελητηρίου υπάρχει ειδική ενότητα που αφορά στην εκπαίδευση των επιχειρηματιών με θέματα σχετικά με την οργάνωση της επιχείρησης, τη διαχείριση ανθρώπινου δυναμικού, τη λογιστική και την υφιστάμενη νομοθεσία.

ζ. Ελλάδα

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει εθνική στρατηγική για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων παρά μόνο πρωτοβουλίες φορέων. Το 2016 ιδρύθηκε το Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού (Financial Literacy Institute) το οποίο στοχεύει στη διάδοση της χρηματοοικονομικής γνώσης και στην καταπολέμηση του χρηματοοικονομικού αναλφαριθμητισμού. Το Ινστιτούτο απευθύνεται στο γενικό πληθυσμό με έμφαση στους νέους κάτω των 18 ετών και σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως είναι οι άνεργοι, οι γυναίκες, οι συνταξιούχοι και οι μετανάστες¹⁶. Επιπλέον, το Μουσείο της Τράπεζας της Ελλάδος, το οποίο φιλοξενεί στην πλειονότητα του μαθητές

14 <https://www.wko.at/Content.Node/kampagnen/unternehmerinmachtschule/start.html>

15 <https://www.wko.at/service/Austrian-Economic-Chambers.html>

16 <https://www.gfli.gr/to-institutou/>

λυκείου και φοιτητές, προσφέρει στοχευμένες ξεναγήσεις στο πλαίσιο προώθησης του χρηματοοικονομικού αλφαριθμητισμού στο κοινό με θέματα όπως ο πληθωρισμός, οι ηλεκτρονικές πληρωμές και το ευρώ. Επιπλέον, στο πλαίσιο της χρηματοοικονομική εκπαίδευση μαθητών της τελευταίας τάξης του γυμνασίου και μαθητών λυκείου εγκαινιάστηκε η περιοδική έκθεση με τίτλο «εΠληρωμές: ένας οδικός χάρτης» που έχει ως στόχο την εξοικείωση των νέων με τις πληρωμές χωρίς μετρητά. Επίσης, το Κέντρο Πολιτισμού, Έρευνας και Τεκμηρίωσης της ΤτΕ προγραμματίζει την έκδοση δύο βιβλίων εντός του 2021, τα οποία αφορούν και προάγουν την οικονομική εκπαίδευση των μαθητών.

Παρόλα αυτά δεν έχει πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα κάποια στοχευμένη δράση για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Επιπλέον, οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις δεν αναφέρονται ως ομάδα-στόχος στους τομείς δραστηριοποίησης του Ινστιτούτου Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού ενώ δεν έχει υπάρξει κάποια μελέτη ή σχετική δράση από την Τράπεζα της Ελλάδος.

4. Έρευνα σε ελληνικές επιχειρήσεις

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζεται η πιλοτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε. Σκοπός της έρευνας είναι η μέτρηση του επιπέδου οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών μέσω της ανάλυσης των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους.

Μεθοδολογία

Η έρευνα βασίστηκε σε ένα ερωτηματολόγιο του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης το οποίο κατασκευάστηκε για την μέτρηση του επιπέδου οικονομικής παιδείας των μικρών επιχειρηματιών και το οποίο χρησιμοποιήθηκε αυτούσιο, μεταφρασμένο στην ελληνική γλώσσα¹⁷. Για τη συλλογή των δεδομένων ακολουθήσαμε τις οδηγίες του ΟΟΣΑ που περιορίζει τους συμμετέχοντες μόνο σε ιδιοκτήτες πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων, επιχειρήσεις που έχουν ως σκοπό το κέρδος και που απασχολούν έως 50 εργαζομένους. Η λήψη των απαντήσεων έγινε αποκλειστικά με

¹⁷ Το πλήρες ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα.

τη χρήση συνεντεύξεων οι οποίες πραγματοποιήθηκαν από την 01/02/2021 έως την 30/05/2021.

Το ερωτηματολόγιο αποτελείται από 50 περίπου ερωτήσεις οι οποίες καλύπτουν ερωτήσεις γενικής φύσεως χρηματοοικονομικού ενδιαφέροντος καθώς και στοχευμένες ερωτήσεις για τις τρεις διαστάσεις της οικονομικής παιδείας, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, την χρηματοοικονομική γνώση, την χρηματοοικονομική συμπεριφορά και την χρηματοοικονομική στάση.

Συγκεκριμένα, για το επίπεδο χρηματοοικονομικής γνώσης λαμβάνονται υπόψη οι απαντήσεις σε 8 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου οι οποίες περιλαμβάνουν ένα συνδυασμό ερωτήσεων ειδικά για τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων (κατανόηση του ισολογισμού, απόδοση περιουσιακών στοιχείων, μερίσματα, έννοια των ιδίων κεφαλαίων) και γενικότερες οικονομικές γνώσεις που παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 1: Χρηματοοικονομική γνώση

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης
QK3	Υποθέστε ότι κάποιος καταθέτει 100 € σε λογαριασμό ταμειυτηρίου <χωρίς προμήθεια, χωρίς φόρους> με εγγυημένο επιτόκιο 2% ετησίως. Δεν πραγματοποιούνται περαιτέρω καταθέσεις ή αναλήψεις σε αυτόν τον λογαριασμό. Τι ποσό θα υπάρχει στον λογαριασμό στο τέλος του 1 ^{ου} έτους, μόλις γίνει η κατάθεση των τόκων στον λογαριασμό;	1 για την απάντηση «102», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK4	Πόσα χρήματα θα υπάρχουν στον λογαριασμό στο τέλος του 5 ^{ου} έτους;	1 για την απάντηση «Περισσότερα από 110 ευρώ», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK5	Μπορείτε να μου πείτε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον όρο «Ισολογισμός»;	1 για την απάντηση «1», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK6	Μπορείτε να μου πείτε ποια από τις παρακάτω επιλογές περιγράφει καλύτερα τον όρο «Απόδοση Ενεργητικού»;	1 για την απάντηση «3», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK7_1	Τα μερίσματα χρησιμοποιούνται για την αποπληρωμή των δανείων μιας επιχείρησης;	1 για την απάντηση «Λάθος», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση

QK7_2	Όταν η επιχείρηση αντλεί ίδια κεφάλαια από έναν επενδυτή, τότε δίνει στον επενδυτή μέρος της ιδιοκτησίας της επιχείρησης	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK7_3	Όταν μια επένδυση μπορεί να αποφέρει πολλά χρήματα σε έναν επενδυτή, τότε είναι πιθανό ο επενδυτής να χάσει και πολλά χρήματα από την επένδυση αυτή;	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK7_4	Ο υψηλός πληθωρισμός σημαίνει ότι το κόστος ζωής αυξάνεται ραγδαία	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση

Για κάθε σωστή απάντηση προσμετράται 1 μονάδα στο τελικό σκορ, επομένως, η τελική βαθμολογία για το επίπεδο χρηματοοικονομικής γνώσης κυμαίνεται από 0–8 μονάδες. Σε πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ για την οικονομική παιδεία του γενικού πληθυσμού (OECD, 2020), για να θεωρείται ότι κάποιος διαθέτει χρηματοοικονομική γνώση, θα έπρεπε να λάβει ένα σκορ περίπου 70%, συγκεκριμένα να απαντήσει σωστά σε 5 από τις 7 ερωτήσεις που αφορούσαν τη χρηματοοικονομική γνώση. Στις οδηγίες του ΟΟΣΑ δεν διευκρινίζεται το ελάχιστο σκορ για το ερωτηματολόγιο των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, επομένως θα λάβουμε ως ελάχιστο αποτέλεσμα-στόχο το 70% σύμφωνα με την έρευνα του ΟΟΣΑ για τον γενικό πληθυσμό. Ομοίως, θα ακολουθήσουμε την ίδια μέθοδο και για τις άλλες διαστάσεις καθώς και το σύνολο της οικονομικής παιδείας των συμμετεχόντων επιχειρηματιών.

Όσον αφορά τη χρηματοοικονομική συμπεριφορά λαμβάνονται υπόψη οι απαντήσεις σε 10 ερωτήσεις του ερωτηματολογίου οι οποίες αφορούν συγκεκριμένες συμπεριφορές του επιχειρηματία που διαμορφώνουν την χρηματοοικονομική συμπεριφορά του (διάκριση επιχειρηματικού-οικογενειακού λογαριασμού, πρόσφατη χρηματοοικονομική επιλογή, παρακολούθηση οικονομικών στοιχείων, χρηματοδότηση σύνταξης, στρατηγικές ύστερα από κλοπή κτλ). Για κάθε σωστή απάντηση προσμετράται 1 μονάδα στο τελικό σκορ, επομένως, η τελική βαθμολογία για το επίπεδο χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς κυμαίνεται από 0–10 μονάδες. Οι ερωτήσεις που διαμορφώνουν τη χρηματοοικονομική συμπεριφορά ενός μικρομεσαίου επιχειρηματία παρατίθενται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 2: Χρηματοοικονομική συμπεριφορά

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης
QP2	Αναφέρατε ότι διαθέτετε τρεχούμενο λογαριασμό ή λογαριασμό ταμειευτηρίου για την επιχείρησή σας. Μπορείτε να μου πείτε ποια από αυτές τις προτάσεις σας αντιπροσωπεύει καλύτερα	1 για την απάντηση «3», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QP6	Ποια από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο κάνατε την πιο πρόσφατη επιλογή σας για ένα χρηματοοικονομικό προϊόν ή υπηρεσία για την επιχείρησή;	1 για την απάντηση «1» ή «4», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM3	Πώς παρακολουθείτε τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής σας;	1 για την απάντηση «1», «2», «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM6	Έχετε σκεφτεί πώς θα χρηματοδοτήσετε τη σύνταξη σας ή με ποιον τρόπο θα ανταπεξέλθετε οικονομικά όταν δεν θα εργάζεστε πλέον λόγω γήρατος;	1 για την απάντηση «1», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM8	Φανταστείτε ότι αύριο ανακαλύπτετε ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού που απαιτείται για να λειτουργήσετε την επιχείρησή σας έχει κλαπεί (μπορεί να είναι υπολογιστές, οχήματα ή άλλος εξοπλισμός). Ποια από τις παρακάτω προτάσεις αντιπροσωπεύει καλύτερα το τι θα κάνατε;	1 για την απάντηση «1» ή «2», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM9_1	Διατηρώ ασφαλή τα δεδομένα και τις πληροφορίες που αφορούν την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM9_2	Αποφασίζω αν θα επενδύσω κάπου σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM9_3	Συγκρίνω το κόστος διαφόρων πηγών χρηματοδότησης για την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM9_4	Κάνω προβλέψεις για την αποδοτικότητα της επιχείρησής μου τακτικά.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QM9_5	Παρακολουθώ τις αλλαγές στους γενικότερους οικονομικούς παράγοντες για να προσαρμόσω την πορεία της επιχείρησής μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση

Τέλος, το ερωτηματολόγιο περιλαμβάνει 4 ερωτήσεις βάσει των οποίων υπολογίζεται το επίπεδο της χρηματοοικονομικής στάσης των μικρομεσαίων επιχειρηματιών (μακροπρόθεσμοι στόχοι, προσέγγιση χρηματοδοτών, επιρροή οικονομικών καταστάσεων, επιλογή μεταξύ ενστίκτου και οικονομικών στοιχείων). Για κάθε σωστή απάντηση προσμετράται 1 μονάδα στο τελικό σκορ, επομένως, η τελική βαθμολογία για το επίπεδο χρηματοοικονομικής στάσης κυμαίνεται από 0-4 μονάδες.

Πίνακας 3: Χρηματοοικονομική στάση

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης
QK2_1	Θέτω μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους για την επιχείρηση και προσπαθώ να τους επιτύχω.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK2_2	Θεωρώ ότι μπορώ να προσεγγίσω τράπεζες ή άλλους εξωτερικούς χρηματοδότες για να αντλήσω κεφάλαια.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK2_4	Προσπαθώ να επηρεάσω την κατάσταση των οικονομικών της επιχείρησής μου στο μέλλον μέρα τη μέρα με την καθημερινή μου συμπεριφορά.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση
QK2_5	Προτιμώ να ακολουθώ το ένστικτό μου παρά να κάνω λεπτομερή οικονομικά σχέδια για την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «1» ή «2», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση

Σύμφωνα με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ, προκειμένου να εξαχθεί το τελικό ποσοστό της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών αθροίζουμε το σύνολο των σωστών απαντήσεων και στη συνέχεια τις διαιρούμε με το αριθμό των μικρομεσαίων επιχειρηματιών που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο:

$$\frac{\text{Άθροισμα σωστών απαντήσεων}}{\text{Αριθμός Συμμετεχόντων}} \quad (1)$$

Στην συνέχεια, υπολογίζουμε τον μέσο όρο των σωστών απαντήσεων τον οποίο διαιρούμε με το σύνολο των ερωτήσεων που λαμβάνονται υπόψη στις τρεις διαστάσεις της οικονομικής παιδείας. Συγκεκριμένα, το τελικό ποσοστό οικονομικής παιδείας του δείγματος δίνεται από τον παρακάτω τύπο:

$$\frac{\text{Μέσος όρος Σωστών Απαντήσεων}}{\text{Σύνολο ερωτήσεων}} \% \quad (2)$$

Το τελικό δείγμα αποτελείται από 20 μικρομεσαίες επιχειρήσεις από διάφορους κλάδους (εστίαση, ασφαλιστικές υπηρεσίες, τουρισμός, υπηρεσίες καθαριότητας κτλ), από την Αττική και την επαρχία, με 1-24 εργαζόμενους και με έναρξη λειτουργίας τουλάχιστον ένα χρόνο πριν (2020)¹⁸.

5. Αποτελέσματα

Στην ενότητα των αποτελεσμάτων θα παρουσιαστούν αναλυτικά οι απαντήσεις σε όλες τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου προκειμένου να αποτυπωθεί η συνολική εικόνα των συμμετεχόντων μικρομεσαίων επιχειρηματιών.

α. Προφίλ συμμετέχουσας επιχείρησης

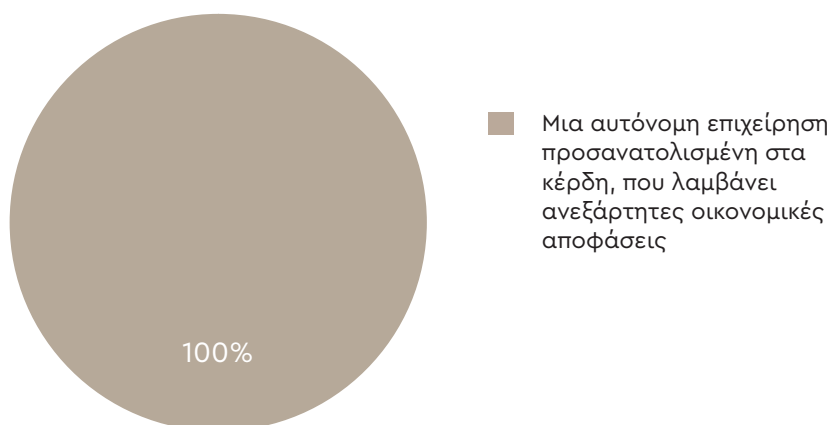
Η πρώτη ερώτηση (QC1) καθορίζει τη συμμετοχή ή όχι του επιχειρηματία στην έρευνα σύμφωνα με τις προϋποθέσεις του ΟΟΣΑ. Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν αν η επιχείρηση τους είναι αυτόνομη, θυγατρική άλλης επιχείρησης ή μη κερδοσκοπική εταιρία. Προκειμένου ο επιχειρηματίας να συμμετάσχει στην έρευνα θα έπρεπε να είναι ιδιοκτήτης μίας αυτόνομης επιχείρησης ή θυγατρικής άλλης επιχείρησης όπου οι κύριες οικονομικές αποφάσεις λαμβάνονται αποκλειστικά από αυτή και όχι από τη μητρική επιχείρηση. Στην περίπτωση που δεν ίσχυαν τα παραπάνω η συνέντευξη θα έπρεπε να διακοπεί και ο επιχειρηματίας δεν θα μπορούσε να συμμετάσχει στην έρευνα.

¹⁸ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ απαιτούνται κατ' ελάχιστο 1.000 συμμετέχοντες επιχειρηματίες για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων σε εθνικό επίπεδο.

Στην παρούσα έρευνα όπως φαίνεται στο παρακάτω γράφημα πίτας όλες οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν είναι αυτόνομες επιχειρήσεις, προσανατολισμένες στα κέρδη και λαμβάνουν ανεξάρτητες οικονομικές αποφάσεις.

Διάγραμμα 1: Χαρακτηρισμός επιχείρησης

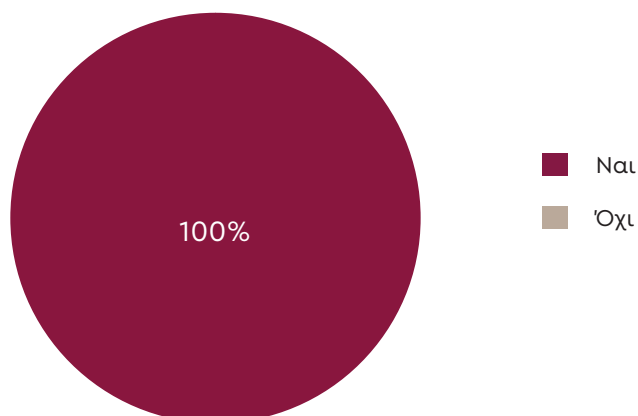
Πως θα χαρακτηρίζατε την επιχείρηση σας;

Στη συνέχεια, έπρεπε να εξακριβωθεί αν ο συνεντευξιζόμενος είναι ιδιοκτήτης της επιχείρησης ή/και αν συμμετέχει στη λήψη των οικονομικών αποφάσεων (QC2). Προκειμένου να εξηγήσουμε στους συμμετέχοντες τον όρο «οικονομικές αποφάσεις», ακολουθήσαμε τις οδηγίες του ΟΟΣΑ όπου ως οικονομικές αποφάσεις ορίζονται οι αποφάσεις που αφορούν την δανειοδότηση της επιχείρησης, τη χρηματοδότηση της επιχείρησης, τις πληρωμές των φόρων της επιχείρησης κ.τ.λ. Προκειμένου να συνεχιστεί η συνέντευξη, ο συμμετέχων επιχειρηματίας θα έπρεπε να είναι ιδιοκτήτης ή συνιδιοκτήτης και να συμμετέχει στην λήψη οικονομικών αποφάσεων. Στην περίπτωση του ερωτηματολογίου μας, όλοι οι συμμετέχοντες (100%) πληρούσαν τις παραπάνω προϋποθέσεις.

Διάγραμμα 2: Ιδιοκτησία επιχείρησης

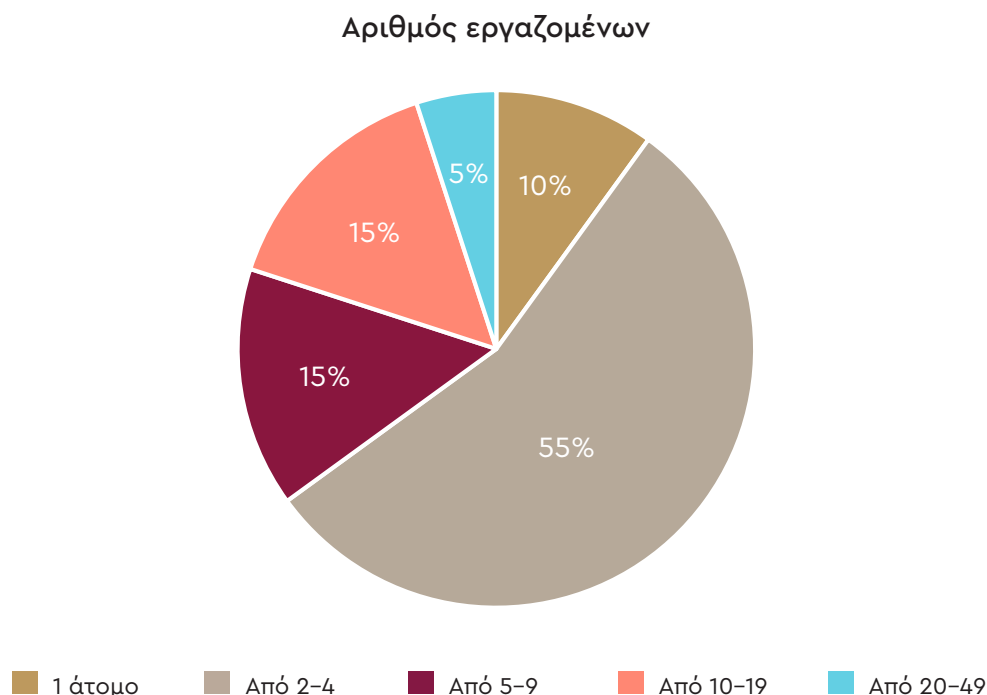
Είστε ιδιοκτήτης της επιχείρησης; (είτε μόνος σας είτε με κάποιο συνétaιρο)

Αντίστοιχα με προηγουμένως, το σύνολο των επιχειρηματιών (100%) απάντησε ότι συμμετέχει στη λήψη των οικονομικών αποφάσεων της επιχείρησης (QC3).

Η επόμενη ερώτηση (QC4) αφορούσε τον αριθμό των εργαζομένων που απασχολούνται στην επιχείρηση. Ο επιχειρηματίας απαντούσε ελεύθερα και στη συνέχεια (QC5) εντάσσαμε την επιχείρηση σε μία κλίμακα με βάση τον αριθμό των εργαζομένων (1 άτομο, 2-4 άτομα, 5-9 άτομα, 10-19 άτομα, 20-49 άτομα, 50+ άτομα). Προκειμένου να συμμετάσχει ο επιχειρηματίας στην έρευνα, θα έπρεπε να απασχολεί στην επιχείρηση του έως 50 άτομα, διαφορετικά η συνέντευξη θα έπρεπε να διακοπεί. Επιπλέον, σύμφωνα με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ ως εργαζόμενος νοείται ο αυτοαπασχολούμενος, οι μερικώς απασχολούμενοι εργαζόμενοι και οι πλήρως απασχολούμενοι εργαζόμενοι. Κατά τον ΟΟΣΑ, αν μία επιχείρηση είχε δύο μερικώς απασχολούμενους εργαζόμενους, θα έπρεπε αυτοί να προσμετρηθούν στο ερωτηματολόγιο ως ένας πλήρως απασχολούμενος εργαζόμενος. Κατόπιν των παραπάνω, 2 επιχειρήσεις που συμμετείχαν στο ερωτηματολόγιο είχαν 1 εργαζόμενο, 11 επιχειρήσεις είχαν 2-4 εργαζόμενους, 3 επιχειρήσεις είχαν 5-9 εργαζόμενους, 3 επιχειρήσεις είχαν 10-19 εργαζόμενους και 1 επιχείρηση από 20-49 εργαζόμενους.

Διάγραμμα 3: Αριθμός εργαζομένων

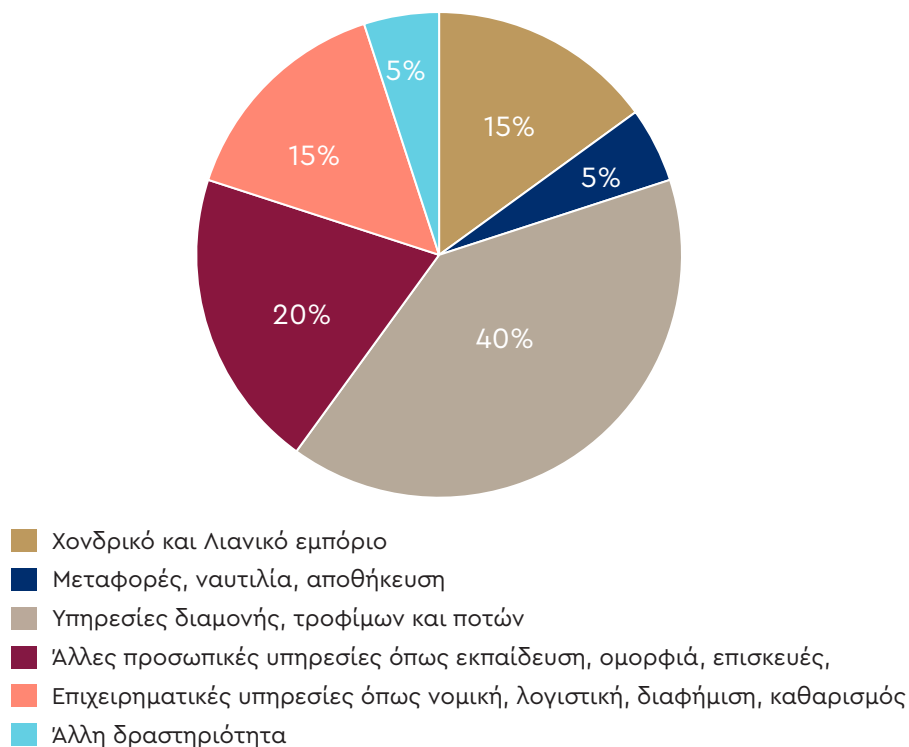

β. Χαρακτηριστικά της συμμετέχουσας επιχείρησης

Σε αυτή την υποενότητα θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα των ερωτήσεων που αφορούν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της συμμετέχουσας επιχείρησης όπως ο κλάδος στον οποίο δραστηριοποιείται, το έτος έναρξης της επιχείρησης, το μέγεθος της επιχείρησης, σε όρους ετήσιου κύκλου εργασιών, καθώς και η δραστηριοποίηση της επιχείρησης στην Ελλάδα και το εξωτερικό (μόνο στην Ελλάδα, εξαγωγές στο εξωτερικό κτλ.). Όπως προκύπτει από το ερωτηματολόγιο (βλ. Παράρτημα), δίνονται μία σειρά από επιλογές όσον αφορά τον κλάδο δραστηριοποίησης της συμμετέχουσας επιχείρησης (QC8). Παρόλα αυτά, σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, ο συγκεκριμένος διαχωρισμός των κλάδων δεν είναι δεσμευτικός και θα μπορούσε να τροποποιηθεί ανάλογα με το μέγεθος του δείγματος και τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του είτε επεκτείνοντας τους κλάδους είτε συγχωνεύοντας τους. Από τα απαντήσεις των επιχειρηματιών προέκυψε ότι τρεις από τις συμμετέχουσες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στο χονδρικό και λιανικό εμπόριο, μία δραστηριοποιείται στις μεταφορές, ναυτιλία, αποθήκευση, 8 σε υπηρεσίες διαμονής, τροφίμων και ποτών, τέσσερις σε άλλες προσωπικές υπηρεσίες όπως εκπαίδευση, ομορφιά, επισκευές, τρεις σε επιχειρηματικές υπηρεσίες όπως νομική, λογιστική, διαφήμιση, καθαρισμός και μία σε άλλη δραστηριότητα (ασφαλιστικοί πράκτορες).

Διάγραμμα 4: Δραστηριότητα επιχείρησης

Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα αυτής της επιχείρησης;

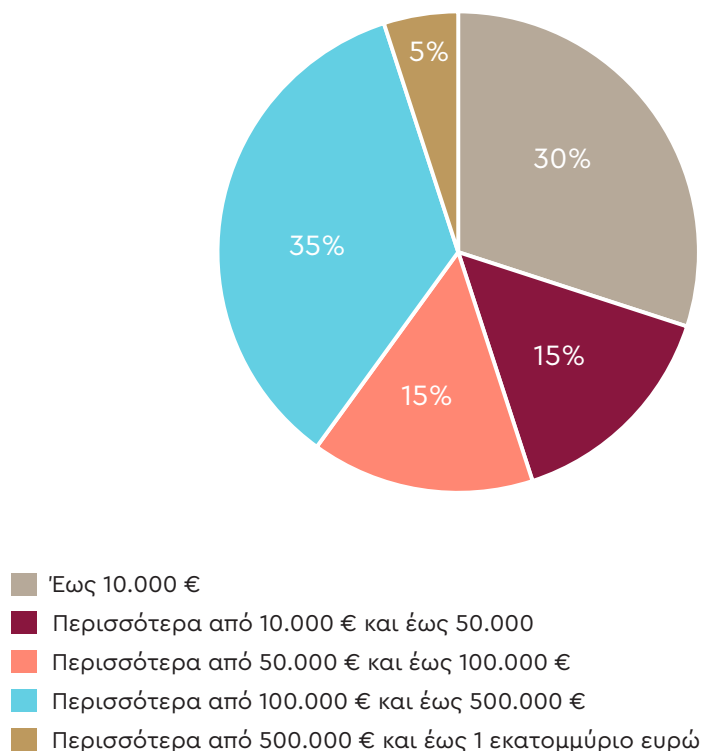

Η επόμενη ερώτηση (QC9) αφορούσε τον ετήσιο κύκλο εργασιών της συμμετέχουσας επιχείρησης. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι γνωστοποιήθηκε στους συμμετέχοντες επιχειρηματίες πριν την απάντησή τους, ότι δεν θα δημοσιευθούν ατομικά προσωπικά δεδομένα και απαντήσεις που να τους συνδέουν με αυτούς και ότι η συγκεκριμένη ερώτηση αφορά αποκλειστικά τους σκοπούς της έρευνας. Επιπλέον, ακολουθώντας τις οδηγίες του ΟΟΣΑ, χρησιμοποιήσαμε απλούς όρους για την κατανόηση της ερώτησης από τους επιχειρηματίες σχετικά με τον όρο «κύκλος εργασιών» καθώς σκοπός της ερώτησης ήταν η συλλογή δεδομένων σχετικά με τον ετήσιο κύκλο εργασιών και όχι η εξοικείωση με τον συγκεκριμένο όρο. Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών προέκυψε ότι έξι επιχειρήσεις έχουν ετήσιο κύκλο εργασιών έως 10.000€, τρεις επιχειρήσεις από 10.000€-50.000€, τρεις επιχειρήσεις από 50.000€-100.000€, επτά επιχειρήσεις από 100.000€-500.000€ και μία επιχείρηση από 500.000€-1.000.000€.

Η επόμενη ερώτηση (QC10) αφορούσε την εξαγωγή προϊόντων στο εξωτερικό από τη συμμετέχουσα επιχείρηση όπου καμία εκ των συμμετεχόντων επιχειρήσεων δεν εξαγει προϊόντα ή υπηρεσίες σε άλλες χώρες.

Διάγραμμα 5: Ετήσιος κύκλος εργασιών

Ετήσιος κύκλος εργασιών της επιχείρησης κατά την προηγούμενη χρήση

γ. Χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες

Στη συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις QP1-QP6 του ερωτηματολογίου και σκοπός αυτών είναι η γνώση και η χρήση των διαθέσιμων χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών στην ελληνική αγορά. Πριν την έναρξη της συγκεκριμένης κατηγορίας ερωτήσεων κατέστη σαφές στους συμμετέχοντες, ακολουθώντας τις σαφείς οδηγίες του ΟΟΣΑ, ότι δεν θα ερωτηθούν σχετικά με χρηματικά ποσά που διαθέτουν σε λογαριασμούς ή χρήματα που διέθεσαν σε άλλες χρηματοοικονομικές υπηρεσίες ή προϊόντα και ότι σκοπός των ερωτήσεων είναι αποκλειστικά η εξοικείωση ή μη με διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα ή υπηρεσίες.

Ξεκινώντας με την ερώτηση QP1, οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν σχετικά με τρεις διαφορετικές μορφές λογαριασμών διαθέσιμων στην ελληνική αγορά τις οποίες χρησιμοποιούν για την επιχείρησή τους. Συγκεκριμένα, ρωτήθηκαν αν κατέχουν τραπεζικό λογαριασμό ταμειυτηρίου ή όψεως σε τράπεζα ή ταχυδρομείο με φυσικό κατάστημα, ο οποίος είναι ο συνηθέστερος λογαριασμός, αν κατέχουν τραπεζικό λογαριασμό

σε διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό οργανισμό χωρίς φυσικό κατάστημα και τέλος, αν κατέχουν τραπεζικό λογαριασμό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο από φορητές συσκευές.

Το σύνολο των συμμετεχόντων επιχειρήσεων διαθέτει τραπεζικό λογαριασμό ταμειυτηρίου ή όψεως σε τράπεζα ή ταχυδρομείο με φυσικό κατάστημα, 4 επιχειρήσεις διαθέτουν τραπεζικό λογαριασμό σε διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό οργανισμό χωρίς φυσικό κατάστημα και 3 επιχειρήσεις κατέχουν τραπεζικό λογαριασμό που μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο από φορητές συσκευές όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 4: Είδος λογαριασμού

Είδος λογαριασμού	Συχνότητα	Ποσοστό
Τρεχούμενο ή ταμειυτήριο ή όψεως σε τράπεζα, ταχυδρομείο, ή άλλο παραδοσιακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα με φυσικό υποκατάστημα	20	100%
Λογαριασμό σε ηλεκτρονική τράπεζα, ή άλλο διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα με φυσικό υποκατάστημα	4	25%
Λογαριασμό σε ηλεκτρονικό / διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μόνο στο κινητό σας	3	15%

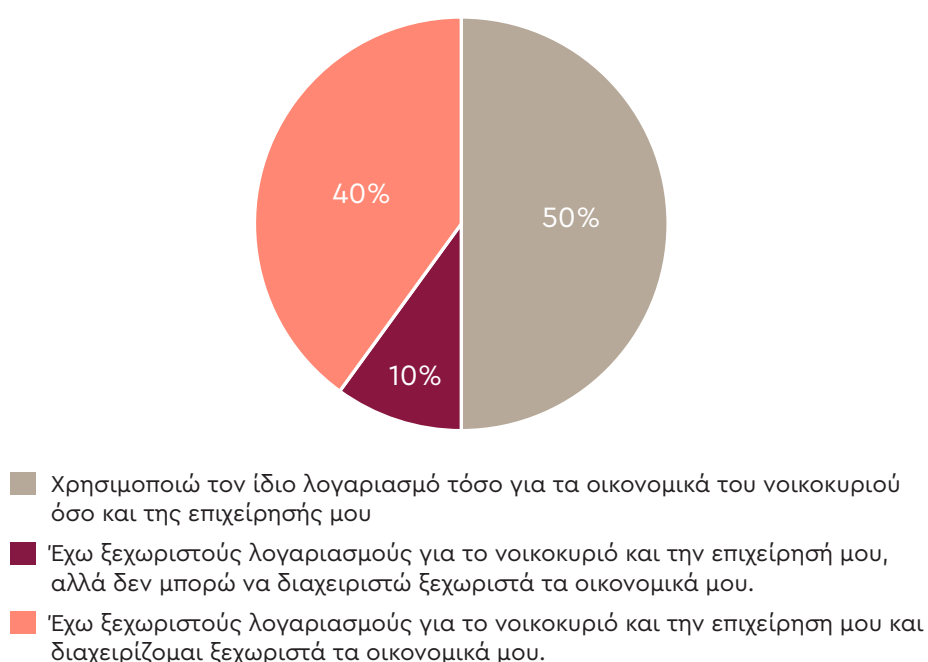
Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες επιχειρηματίες ρωτήθηκαν σχετικά με τον τρόπο που χρησιμοποιούν τους λογαριασμούς που ανέφεραν στην προηγούμενη ερώτηση (QΡ2). Σημειώνεται ότι η συγκεκριμένη ερώτηση λήφθηκε υπόψη στη διαμόρφωση της συνολικής οικονομικής παιδείας του επιχειρηματία. Στους συμμετέχοντες δόθηκαν τρεις διαφορετικές επιλογές. Η πρώτη επιλογή ανέφερε ότι ο επιχειρηματίας χρησιμοποιεί τον ίδιο λογαριασμό για την επιχείρηση και το νοικοκυριό, η δεύτερη επιλογή ανέφερε ότι ο επιχειρηματίας διαθέτει ξεχωριστούς λογαριασμούς αλλά δεν μπορεί να διαχειριστεί ξεχωριστά τα οικονομικά της επιχείρησης και του νοικοκυριού και η Τρίτη επιλογή αναφέρει ότι ο επιχειρηματίας διαθέτει ξεχωριστούς λογαριασμούς και διαχειρίζεται ξεχωριστά τα οικονομικά του νοικοκυριού και της επιχείρησης του.

Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς το 60% των συμμετεχόντων δεν διαχειρίζεται ξεχωριστά τα οικονομικά της επιχείρησης με τα οικονομικά (απαντήσεις 1 και 2) ενώ το υπόλοιπο 40% διαθέτει ξεχωριστούς λογαριασμούς και διαχειρίζεται ξεχωριστά τα οικονομικά του νοικοκυριού και της επιχείρησης του όπως φαίνεται και στο

παρακάτω διάγραμμα. Όπως γίνεται αντιληπτό, η διάκριση μεταξύ των λογαριασμών και της διαχείρισης των οικονομικών της επιχείρησης και του νοικοκυριού είναι απαραίτητη προκειμένου να είναι ξεκάθαρη η πραγματική οικονομική κατάσταση της επιχείρησης σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή.

Διάγραμμα 6: Διάκριση οικονομικών επιχείρησης και νοικοκυριού

Διάκριση οικονομικών επιχείρησης και νοικοκυριού

Στη συνέχεια οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν σχετικά με διάφορα χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες που υπάρχουν στην αγορά (QR3) καθώς επίσης και αν έχουν χρησιμοποιήσει κάποιο από αυτά (QR4). Οι ερωτήσεις περιλάμβαναν γνωστές χρηματοοικονομικές υπηρεσίες και προϊόντα όπως είναι το επιχειρηματικό δάνειο, η χρηματοδοτική μίσθωση (leasing), η τραπεζική υπέρ ανάληψη, η εμπορική πίστωση, η ιδιωτική ασφάλιση όπως η αστική ευθύνης και περιουσίας καθώς και λιγότερο γνωστά χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες όπως είναι τα παράγωγα, την χρηματοδότηση μέσω του πλήθους (crowdfunding), οι επιχειρηματικοί Άγγελοι, οι αρχικές προσφορές νομισμάτων κτλ. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι απαντήσεις των επιχειρηματιών. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ερώτηση QC3 ρωτούσε αν οι επιχειρηματίες γνωρίζουν το συγκεκριμένο χρηματοοικονομικό προϊόν ή υπηρεσία στο πλαίσιο της επιχείρησής τους ενώ η ερώτηση QC4 ρωτούσε αν οι επιχειρηματίες έχουν χρησιμοποιήσει το συγκεκριμένο χρηματοοικονομικό προϊόν ή υπηρεσία στο πλαίσιο της επιχείρησής τους τους τελευταίους 12 μήνες. Οι περισσότεροι

επιχειρηματίες γνωρίζουν το επιχειρηματικό δάνειο από τράπεζα (85%), την εμπορική πίστωση (65%), την χρηματοδοτική μίσθωση (60%), την τραπεζική υπερανάληψη (55%) και τις υπηρεσίες ασφάλισης περιουσίας (90%), ασφάλισης ζωής (85%) και ασφάλισης αστικής ευθύνης (65%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το χαμηλό ποσοστό γνώσης καινοτόμων χρηματοδοτικών εργαλείων όπως η δανειοδότηση μέσω πλατφόρμας (Peer-to-peer lending), οι ενδιάμεσες χρηματοδοτήσεις, τα παράγωγα, η χρηματοδότηση μέσω του πλήθους (crowdfunding), τα πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring), οι επιχειρηματικοί Άγγελοι, οι αρχικές προσφορές νομισμάτων (Initial Coin Offerings) και τα κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (venture capital). Επιπλέον, ιδιαίτερα χαμηλό ποσοστό παρουσιάζει η γνώση σχετικά με την άντληση κεφαλαίων μέσω πώλησης μετοχών στο χρηματιστήριο. Όσον αφορά τη χρήση των χρηματοοικονομικών προϊόντων ή υπηρεσιών, τα σχετικά ποσοστά μειώνονται για όλες τις παραπάνω επιλογές με τα μεγαλύτερα ποσοστά να εμφανίζονται στις υπηρεσίες ασφάλισης περιουσίας (70%), ασφάλισης ζωής (50%), ασφάλισης αστικής ευθύνης (50%) και στην εμπορική πίστωση (50%).

Από τις συγκεκριμένες ερωτήσεις έγινε κατανοητή η απουσία γνώσης σχετικά με τις διαθέσιμες εναλλακτικές μορφές χρηματοδότησης επιχειρήσεων που θα μπορούσαν να συμβάλλουν σημαντικά στην ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων.

Πίνακας 5: Χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες

Χρηματοοικονομικά προϊόντα και υπηρεσίες	QC3		QC4	
	Συχνότητα	Ποσοστό	Συχνότητα	Ποσοστό
Τραπεζική υπέρ ανάληψη/υπέρ ανάληψη πιστωτικού ορίου (για την επιχείρηση)	11	55%	1	5%
Επιχειρηματικό δάνειο από τράπεζα	17	85%	2	10%
Εταιρικά ομόλογα	3	15%	0	0%
Μικροπίστωση	4	20%	1	5%
Δανειοδότηση μέσω πλατφόρμας (Peer-to-peer lending)	1	5%	0	0%
Εμπορική πίστωση	13	65%	10	50%
Κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (venture capitals)	2	10%	0	0%
Επιχειρηματικοί Άγγελοι	2	10%	0	0%
Άντληση κεφαλαίων μέσω πώλησης μετοχών στο χρηματιστήριο	1	5%	0	0%
Χρηματοδότηση από το πλήθος (crowdfunding)	2	10%	0	0%
Αρχικές προσφορές νομισμάτων	2	10%	0	0%
Ενδιάμεσες χρηματοδοτήσεις	1	5%	3	15%
Χρηματοδοτική μίσθωση	12	60%	0	0%
Πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (factoring)	2	10%	0	0%
Παράγωγα (Derivatives, options, futures)	1	5%	0	0%
Υπηρεσίες ασφάλισης περιουσίας	18	90%	14	70%
Ασφάλιση αστικής ευθύνης	13	65%	10	50%
Ασφάλιση διακοπής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων	2	10%	1	5%
Ασφάλιση ζωής	17	85%	10	50%

Η επόμενη ερώτηση περιοριζόταν στους επιχειρηματίες που παρότι γνώριζαν το επιχειρηματικό δάνειο από τράπεζα ως εργαλείο χρηματοδότησης, δεν είχαν κάνει χρήση αυτού κατά το προηγούμενο έτος. Στην έρευνα μας, μόλις 2 από τους 20 επιχειρηματίες είχαν χρησιμοποιήσει επιχειρηματικό δάνειο το τελευταίο έτος, επομένως, η ερώτηση απευθυνόταν στους εναπομείναντες 18 επιχειρηματίες.

Στην ερώτηση περιλαμβάνονταν μία σειρά από επιλογές οι οποίες παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα μαζί με τα αποτελέσματα. Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε οι 12 από τους 18 επιχειρηματίες απάντησαν ότι η επιχείρησή τους δεν χρειάζεται δάνειο, επειδή διαθέτει επαρκές κεφάλαιο ή επειδή δεν είχαν προγραμματιστεί άλλα σχέδια και επενδύσεις, από δύο επιχειρηματίες απάντησαν ότι οι διαδικασίες υποβολής αιτήσεων ήταν πολύ περίπλοκες και ότι οι όροι των διαθέσιμων δανείων δεν ήταν κατάλληλοι για την επιχείρησή τους (π.χ. επιτόκιο, ποσό δανείου, διάρκεια), αντίστοιχα, και από ένας επιχειρηματίας απάντησε ότι δεν πίστευε ότι το δάνειο θα εγκριθεί και άλλο λόγο, χωρίς να επιθυμεί να συγκεκριμενοποιήσει τον λόγο ο επιχειρηματίας, αντίστοιχα.

Πίνακας 6: Επιχειρηματικό δάνειο – Λόγοι μη χρήσης κατά τους τελευταίους 12 μήνες

	Συχνότητα	Ποσοστό
Η επιχείρησή δεν χρειάζεται δάνειο, επειδή διαθέτει επαρκές κεφάλαιο ή επειδή δεν είχαν προγραμματιστεί άλλα σχέδια και επενδύσεις.	12	66,67%
Δεν ήξερα πώς να υποβάλω αίτηση για δάνειο	0	0,00%
Οι διαδικασίες υποβολής αιτήσεων ήταν πολύ περίπλοκες	2	11,11%
Οι όροι των διαθέσιμων δανείων δεν ήταν κατάλληλοι για την επιχείρησή μου (π.χ. επιτόκιο, ποσό δανείου, διάρκεια)	2	11,11%
Η αίτηση για δάνειο απορρίφθηκε	0	0,00%
Δεν έχω επαρκείς εξασφαλίσεις	0	0,00%
Δεν πίστευα ότι το δάνειο θα εγκριθεί	1	5,56%
Άλλος λόγος	1	5,56%
Δεν γνωρίζω	0	0,00%
Δεν εφαρμόζεται αν δεν γνωρίζει τι είναι το δάνειο ή γνωρίζει και έχει πάρει	0	0,00%
Αρνούμαι να απαντήσω	0	0,00%

Η επόμενη ερώτηση (QR6) αφορούσε την πιο πρόσφατη επιλογή χρηματοοικονομικού προϊόντος ή υπηρεσίας και οι επιχειρηματίες έπρεπε να απαντήσουν ποια από τις διαθέσιμες επιλογές περιέγραφε καλύτερα τις σχετικές κινήσεις τους. Οι διαθέσιμες επιλογές και οι απαντήσεις των επιχειρηματιών παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα. Το 40% των επιχειρηματιών εξέτασαν πολλές επιλογές από διαφορετικούς χρηματοοικονομικούς παρόχους πριν λάβουν την απόφασή τους, ίδιο ποσοστό εξέτασε τις επιλογές που είχε από έναν χρηματοοικονομικό πάροχο, το 15% δεν σκέφτηκε καθόλου άλλη επιλογή ενώ ένας επιχειρηματίας απάντησε ότι δεν γνωρίζει. Σύμφωνα με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ, η σωστή απάντηση είναι η 1 και η 4, θεωρώντας ότι προκειμένου να ληφθεί μία σωστή οικονομική απόφαση θα πρέπει να εξεταστούν όλες οι διαθέσιμες επιλογές. Από το δείγμα μας προκύπτει ότι μόλις το 40% των συμμετεχόντων επιχειρηματιών λειτουργεί ορθολογικά.

Πίνακας 7: Επιλογή χρηματοοικονομικού προϊόντος ή υπηρεσίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Εξέτασα πολλές επιλογές από διαφορετικούς χρηματοοικονομικούς παρόχους πριν λάβω την απόφασή μου	8	40%
Εξέτασα τις επιλογές που είχα από έναν χρηματοοικονομικό πάροχο.	8	40%
Δεν σκέφτηκα καθόλου άλλη επιλογή	3	15%
Κοίταξα τριγύρω, αλλά δεν υπήρχαν άλλες επιλογές για να εξετάσω	0	0%
Δεν γνωρίζω	1	5%
Αρνούμαι να απαντήσω	0	0%

δ. Σχεδιασμός και διαχείριση των οικονομικών της επιχείρησης

Στη συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις QM1-QM9 και αφορούν τον σχεδιασμό και τη διαχείριση των οικονομικών της επιχείρησης. Αρχικά, οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν σχετικά με ανθρώπους που ζήτησαν βοήθεια για τη λήψη οικονομικών αποφάσεων που αφορούσαν την επιχείρησή τους. Σημειώνεται ότι γνωστοποιήθηκε στους συμμετέχοντες ο όρος «οικονομική απόφαση» όπως αυτός διευκρινίζεται από τον ΟΟΣΑ, δηλαδή οποιαδήποτε απόφαση σχετίζεται με την χορήγηση επιχειρηματικού δανείου, με την πληρωμή φόρων, την παρακολούθηση δαπανών και την τήρηση βιβλίων και στοιχείων.

Σύμφωνα με το παρακάτω πίνακα τα άτομα από τα οποία οι επιχειρηματίες ζητούν συχνότερα βοήθεια είναι ο λογιστής (70%) και η οικογένεια και φίλοι (50%).

Πίνακας 8: Άτομα εμπιστοσύνης για τη λήψη οικονομικών αποφάσεων

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ένας συνεργάτης	3	15%
Λογιστής	14	70%
Ένας επιχειρηματικός σύμβουλος	2	10%
Οικογένεια και φίλοι	10	50%
Κάποιος άλλος	0	0%

Στην επόμενη ερώτηση (QM2) οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν αν τους τελευταίους 12 μήνες έχουν ζητήσει βοήθεια για ζητήματα που σχετίζονται με τις πηγές χρηματοδότησης, τη φορολογία, τα λογιστικά, την αξιολόγηση κινδύνου για την επιχείρηση και την διαχείριση ταμειακών ροών. Όπως παρατηρούμε και στον παρακάτω πίνακα οι περισσότεροι επιχειρηματίες έχουν ζητήσεις βοήθεια για την τήρηση βιβλίων ή / και λογιστικά θέματα (85%) και για φορολογικά θέματα (70%), τα οποία συνδέονται αμφότερα με τον συνεργαζόμενο λογιστή της επιχείρησης, ενώ μόλις ένας επιχειρηματίας έχει αναζητήσει βοήθεια για την διαχείριση ταμειακών ροών και την αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης της επιχείρησης.

Πίνακας 9: Αναζήτηση βοήθειας σε συγκεκριμένα ζητήματα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Διαχείριση ταμειακών ροών	1	5%
Πρόσβαση σε εξωτερική χρηματοδότηση	4	20%
Αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης της επιχείρησης	1	5%
Φορολογικά θέματα	14	70%
Τήρηση βιβλίων ή / και λογιστικά θέματα	17	85%
Αξιολόγηση της έκθεσης σε οποιοδήποτε είδος κινδύνου	3	15%

Οι ερωτήσεις συνεχίζονται με τον τρόπο τήρησης των οικονομικών στοιχείων της επιχείρησης (QM3) και συγκεκριμένα οι επιχειρηματίες καλούνται να απαντήσουν αν κρατούν τα αρχεία τους σε ηλεκτρονική μορφή, σε έντυπη μορφή, αν έχουν τα οικονομικά στοιχεία στο μυαλό τους, αν το κάνει ο λογιστής γι' αυτούς ή αν χρησιμοποιούν κάποιο άλλο τρόπο. Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών (60%) απάντησε ότι κρατά τα αρχεία του σε ηλεκτρονική μορφή ενώ μόλις ένας επιχειρηματίας (5%) απάντησε ότι κρατά τα οικονομικά στοιχεία στο μυαλό του. Η συγκεκριμένη ερώτηση περιλαμβάνεται στη διαμόρφωση της βαθμολογίας της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς. Κατά τον ΟΟΣΑ οι απαντήσεις 1,2,4,5 λαμβάνονται ως σωστές.

Πίνακας 10: Τήρηση οικονομικών στοιχείων

	Συχνότητα	Ποσοστό
Σε ηλεκτρονική μορφή (π.χ. MS Excel ή ειδικό λογισμικό)	12	60%
Σε έντυπη μορφή (π.χ. σημειώσεις σε σημειωματάριο, δια κράτηση αποδείξεων και τιμολογίων)	4	20%
Έχω τα οικονομικά στοιχεία στο μυαλό μου	1	5%
Κάποιος άλλος το κάνει για μένα (π.χ. λογιστής)	3	15%
Με άλλο τρόπο	0	0%
Συνήθως δεν παρακολουθώ	0	0%
Δεν γνωρίζω	0	0%
Αρνούμαι να απαντήσω	0	0%

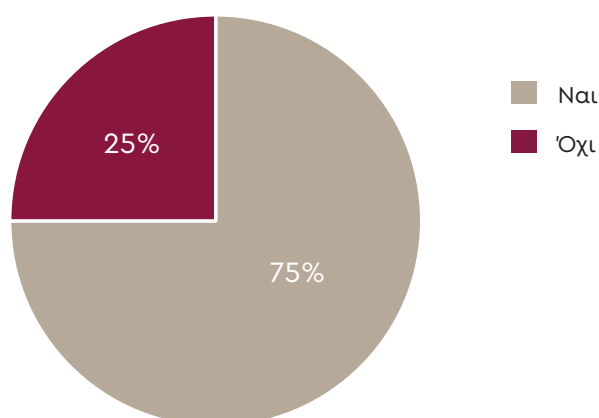
Στη συνέχεια, οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν σχετικά με πιθανές ανεπιθύμητες καταστάσεις που αντιμετώπισαν το τελευταίο έτος και συγκεκριμένα αν αντιμετώπισαν ανεπάρκεια κεφαλαίων για την κάλυψη των βασικών εξόδων της επιχείρησης (QM4). Η συγκεκριμένη ερώτηση ήταν προαιρετική και το 35% των επιχειρηματιών απάντησε ότι αντιμετώπισε καταστάσεις όπου τα κεφάλαια ήταν ανεπαρκή για να καλύψουν τα αναμενόμενα έξοδα γεγονός το οποίο οφείλεται στην εμφάνιση της πανδημίας και των περιοριστικών μέτρων που τέθηκαν σε εφαρμογή για μεγάλο χρονικό διάστημα. Όσοι εκ των επιχειρηματιών απάντησαν θετικά στην παραπάνω ερώτηση κλήθηκαν να απαντήσουν σε μία ακόμη ερώτηση σχετικά με το πώς αντιμετώπισαν την ανεπάρκεια κεφαλαίων (QM5). Από τους επτά επιχειρηματίες, οι τρεις χρησιμοποίησαν προσωπικά κεφάλαια, ένας επιχειρηματίας

χρησιμοποίησε χρήματα από την οικογένεια ή φίλους, ένας επιχειρηματίας μείωσε τα κόστη της επιχείρησης, ένας επιχειρηματίας ζήτησε πίστωση από τους προμηθευτές και ένας επιχειρηματίας άργησε να πληρώσει τις υποχρεώσεις του όπως μισθούς, δόσεις, φόρους κτλ.

Η επόμενη ερώτηση αφορά την συνταξιοδότηση των επιχειρηματιών και συγκεκριμένα αν έχουν σκεφτεί πώς θα χρηματοδοτήσουν τη σύνταξη τους ή πως θα ανταπεξέλθουν οικονομικά όταν δεν θα εργάζονται πλέον λόγω γήρατος (QM6). Η συγκεκριμένη ερώτηση περιλαμβάνεται στις ερωτήσεις που διαμορφώνουν το επίπεδο χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς των επιχειρηματιών.

Διάγραμμα 7: Χρηματοδότηση σύνταξης

Έχετε σκεφτεί πώς θα χρηματοδοτήσετε τη σύνταξη σας;

Όπως φαίνεται από τον παραπάνω πίνακα, η πλειοψηφία των επιχειρηματιών (75%) έχει σκεφτεί πως θα χρηματοδοτήσει τη σύνταξη του. Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, όσοι επιχειρηματίες απάντησαν θετικά στην παραπάνω ερώτηση θα έπρεπε να απαντήσουν σε μία επιπλέον ερώτηση σχετικά με ποια θα είναι η κύρια πηγή εισοδήματος τους όταν σταματήσουν να εργάζονται (QM7). Στους ερωτηθέντες δίνεται μία σειρά από επιλογές, όπως η κρατική σύνταξη, ιδιωτικά προγράμματα συνταξιοδότησης, προσωπική αποταμίευση, πώληση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων, πώληση της επιχείρησης, συνέχιση λειτουργίας επιχείρησης, στήριξη από οικογένεια και φίλους κ.α. (βλ. Παράρτημα), και καλούνται να απαντήσουν ποια από τις επιλογές θεωρούν ως την κυριότερη πηγή εισοδήματος τους. Το 60% των επιχειρηματιών, 9 από τους 15 που απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, απάντησαν ως κύρια πηγή σύνταξης

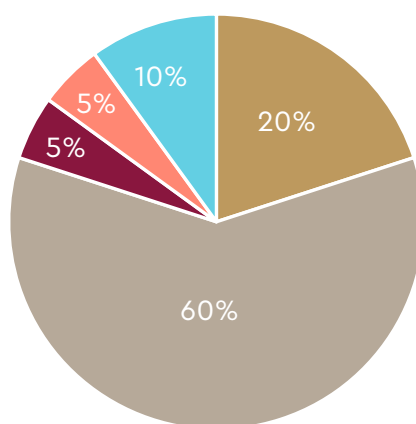
την κρατική σύνταξη, τρεις επιχειρηματίες απάντησαν την προσωπική αποταμίευση και από ένας επιχειρηματίας την πώληση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων όπως μετοχές, ομόλογα ή αμοιβαία κεφάλαια, έσοδα που δημιουργούνται από χρηματοοικονομικά ή μη χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία όπως μερίσματα ή έσοδα από ενοίκια και τη συνέχιση λειτουργίας είτε της τρέχουσας είτε μίας νέας επιχείρησης.

Η επόμενη ερώτηση (QΜ8) αφορά το δυσμενές σενάριο μίας έκτακτης ανάγκης, συγκεκριμένα της κλοπής εξοπλισμού, και οι επιχειρηματίες καλούνται να επιλέξουν από μία σειρά διαθέσιμων επιλογών. Σκοπός της ερώτησης είναι η πρόβλεψη, από πλευράς επιχειρηματιών, δυσμενών καταστάσεων και αντιμετώπιση αυτών με συγκεκριμένες πράξεις όπως η ex-ante ύπαρξη κεφαλαίου για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ή η ύπαρξη ασφαλιστικής κάλυψης για αποζημίωση του κλαπέντος εξοπλισμού.

Η πλειοψηφία των επιχειρηματιών (80%) απάντησαν σωστά αναφέροντας ότι είτε θα χρησιμοποιούσαν κεφάλαια που διέθεταν για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης (20%), είτε θα έκαναν χρήση του ασφαλιστηρίου συμβολαίου που είχαν συνάψει (60%).

Διάγραμμα 8: Αντιμετώπιση κατάστασης έκτακτης ανάγκης (κλοπή εξοπλισμού)

Διάκριση οικονομικών επιχείρησης και νοικοκυριού

- Θα χρησιμοποιούσα χρήματα που διαθέτει η επιχείρησή μου για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης
- Θα έκανα χρήση της ασφάλειας που έχω συνάψει
- Θα έπαιρνα δάνειο για καινούριο εξοπλισμό
- Θα χρησιμοποιούσα κάποια προσωπικά κεφάλαια (από το νοικοκυριό μου)
- Θα ζητούσα από μέλη της οικογένειας ή φίλους να μου δανείσουν χρήματα ή εξοπλισμό

Η συγκεκριμένη κατηγορία ερωτήσεων ολοκληρώνεται με μία σειρά ερωτήσεων (QM9) όπου οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θα έπρεπε να απαντήσουν με βάση μία κλίμακα Likert (Likert scale) από το 1-5 όπου το 1 αντιστοιχεί στο «Διαφωνώ πλήρως», το 2 αντιστοιχεί στο «Μάλλον διαφωνώ», το 3 αντιστοιχεί στο «Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ», το 4 αντιστοιχεί στο «Μάλλον συμφωνώ» και το 5 αντιστοιχεί στο «Συμφωνώ πλήρως». Για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων ακολουθούμε τις οδηγίες του ΟΟΣΑ και θεωρούμε τις απαντήσεις 4 και 5 ως τις σωστές απαντήσεις.

Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών διαπιστώνουμε ότι οι περισσότεροι επιχειρηματίες κάνουν προβλέψεις για την αποδοτικότητα της επιχείρησής τους τακτικά (85%), διατηρούν ασφαλή τα δεδομένα και τις πληροφορίες που αφορούν την επιχείρηση τους (65%), παρακολουθούν τις αλλαγές στους γενικότερους οικονομικούς παράγοντες για να προσαρμόσουν την πορεία της επιχείρησής τους (65%) και αποφασίζουν αν θα επενδύσουν κάπου σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής τους (60%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι μόλις το 10% των συμμετεχόντων επιχειρηματιών γνωρίζει πώς να αποκτήσει πρόσβαση σε κρατική οικονομική υποστήριξη για την επιχείρησή του και γενικότερα, την εύκολη πρόσβαση στα χρήματα που χρειάζονται για την επιχείρησή τους (35%).

Πίνακας 11: Χρηματοοικονομικές αποφάσεις

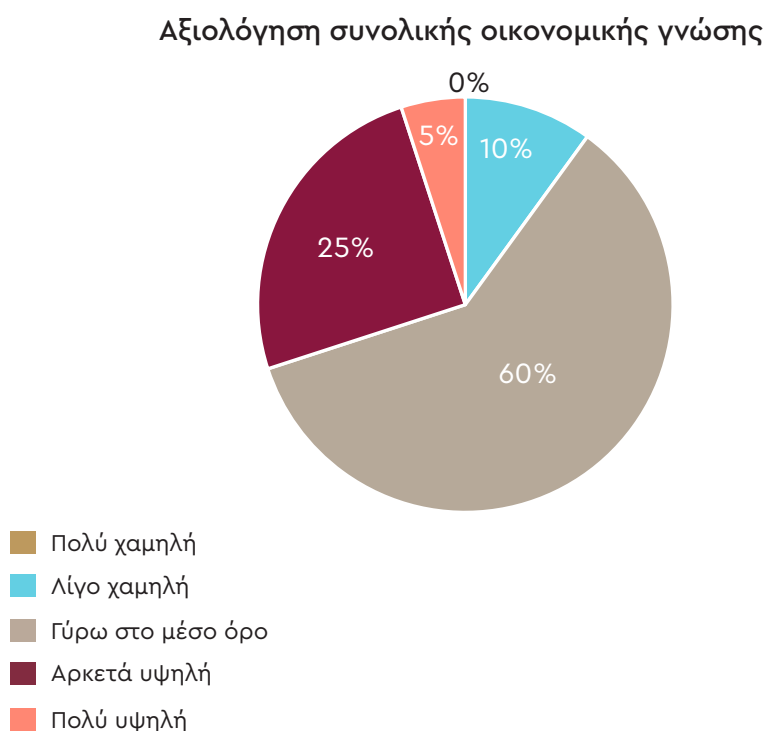
	Συχνότητα	Ποσοστό
Διατηρώ ασφαλή τα δεδομένα και τις πληροφορίες που αφορούν την επιχείρησή μου	13	65%
Αποφασίζω αν θα επενδύσω κάπου σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής μου.	12	60%
Συγκρίνω το κόστος διαφόρων πηγών χρηματοδότησης για την επιχείρησή μου	9	45%
Κάνω προβλέψεις για την αποδοτικότητα της επιχείρησής μου τακτικά	17	85%
Παρακολουθώ τις αλλαγές στους γενικότερους οικονομικούς παράγοντες για να προσαρμόσω την πορεία της επιχείρησής μου	13	65%
Ελέγχω τακτικά τους φορολογικούς νόμους που ισχύουν για την επιχείρησή μου	9	45%
Ξέρω πώς να συγκεντρώσω κεφάλαια εάν η επιχείρησή μου τα χρειαστεί	7	35%

Χρησιμοποιώ τα λογιστικά βιβλία της επιχείρησής μου για να βλέπω την οικονομική κατάσταση της επιχείρησής μου.	5	25%
Είναι εύκολο να αποκτήσω πρόσβαση στα χρήματα που χρειάζομαι για την επιχείρησή μου	7	35%
Ξέρω πώς να αποκτήσω πρόσβαση σε κρατική οικονομική υποστήριξη για την επιχείρησή μου	2	10%

ε. Χρηματοοικονομική στάση – Χρηματοοικονομική γνώση

Στη συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις QK1-QK7 και QF1-QF3 και αφορούν τη χρηματοοικονομική στάση των συμμετεχόντων επιχειρηματιών. Η πρώτη ερώτηση αφορά την αυτοαξιολόγηση της συνολικής γνώσης των συμμετεχόντων γύρω από οικονομικά ζητήματα σε σύγκριση με άλλους ενήλικες στην Ελλάδα. Οι απαντήσεις ακολουθούν κλίμακα Likert με τιμές από «Πολύ χαμηλή» έως «Πολύ υψηλή». Το 60% των συμμετεχόντων επιχειρηματιών αξιολογεί τη συνολική οικονομική γνώση του σε σχέση με άλλους ενήλικες γύρω στο μέσο όρο, το 25% αρκετά υψηλή σε σχέση με άλλους ενήλικες, το 10% λίγο χαμηλή σε σχέση με άλλους ενήλικες και το 5% πολύ υψηλή σε σχέση με άλλους ενήλικες στην Ελλάδα ενώ κανένας επιχειρηματίας δεν απάντησε πολύ χαμηλή συνολική γνώση (Διάγραμμα 9).

Διάγραμμα 9: Αξιολόγηση συνολικής οικονομικής γνώσης – σύγκριση με άλλους ενήλικες

Η επόμενη κατηγορία ερωτήσεων αφορά στη χρηματοοικονομική στάση των επιχειρηματιών όπου οι ερωτηθέντες επιχειρηματίες θα έπρεπε να απαντήσουν με βάση μία κλίμακα Likert (Likert scale) από το 1-5 όπου το 1 αντιστοιχεί στο «Διαφωνώ πλήρως», το 2 αντιστοιχεί στο «Μάλλον διαφωνώ», το 3 αντιστοιχεί στο «Ούτε συμφωνώ, ούτε διαφωνώ», το 4 αντιστοιχεί στο «Μάλλον συμφωνώ» και το 5 αντιστοιχεί στο «Συμφωνώ πλήρως». Για την ερμηνεία των αποτελεσμάτων ακολουθούμε τις οδηγίες του ΟΟΣΑ και θεωρούμε τις απαντήσεις 4 και 5 ως τις σωστές απαντήσεις, όπως προηγουμένως, πλην της πέμπτης ερώτησης όπου ως σωστή απάντηση θεωρείται το 1 και το 2. Οι ερωτήσεις 6-14 είναι προαιρετικές, σύμφωνα με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ, και δεν παρουσιάζονται στην ανάλυση μας. Όπως φαίνεται από τα αποτελέσματα του παρακάτω πίνακα, οι περισσότεροι επιχειρηματίες (75%) θέτουν μακροπρόθεσμούς στόχους τους οποίους προσπαθούν να επιτύχουν ενώ προσπαθούν να επηρεάσουν την κατάσταση των οικονομικών της επιχείρησής τους στο μέλλον μέρα τη μέρα με την καθημερινή τους συμπεριφορά (80%). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το χαμηλό ποσοστό των επιχειρηματιών που θεωρούν ότι μπορούν να προσεγγίσουν τράπεζες ή άλλους εξωτερικούς χρηματοδότες για να αντλήσουν κεφάλαια (25%) ενώ κανένας επιχειρηματίας δεν προτιμά επενδύσεις υψηλού κινδύνου και άρα υψηλής απόδοσης περιορίζοντας σημαντικά την ανάληψη ρίσκου για την επιχείρηση.

Πίνακας 12: Στόχοι επιχείρησης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Θέτω μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους για την επιχείρηση και προσπαθώ να τους επιτύχω	15	75%
Θεωρώ ότι μπορώ να προσεγγίσω τράπεζες ή άλλους εξωτερικούς χρηματοδότες για να αντλήσω κεφάλαια	5	25%
Προτιμώ επενδύσεις υψηλού κινδύνου και άρα υψηλής απόδοσης, σε σχέση με επενδύσεις χαμηλού κινδύνου και άρα χαμηλής απόδοσης	0	0%
Προσπαθώ να επηρεάσω την κατάσταση των οικονομικών της επιχείρησής μου στο μέλλον μέρα τη μέρα με την καθημερινή μου συμπεριφορά	16	80%
Προτιμώ να ακολουθώ το ένστικτό μου παρά να κάνω λεπτομερή οικονομικά σχέδια για την επιχείρησή μου	7	35%

Οι επόμενες ερωτήσεις έχουν τη μορφή κουίζ και όχι τεστ και οι απαντήσεις θα χρησιμοποιηθούν για τη βελτίωση των διαθέσιμων πρακτικών για τις μικρές επιχειρήσεις και όχι για να κριθούν οι ατομικές ικανότητες κάθε συμμετέχοντα επιχειρηματία. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν για τις παραπάνω κατευθύνσεις του ΟΟΣΑ και κλήθηκαν να απαντήσουν ελεύθερα χωρίς δισταγμό.

Οι ερωτήσεις QK3 και QK4 εξετάζουν απλές χρηματοοικονομικές γνώσεις όπως είναι ο τόκος. Οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν να απαντήσουν στην παρακάτω ερώτηση: «Υποθέστε ότι κάποιος καταθέτει 100 € σε λογαριασμό ταμειευτηρίου <χωρίς προμήθεια, χωρίς φόρους> με εγγυημένο επιτόκιο 2% ετησίως. Δεν πραγματοποιούνται περαιτέρω καταθέσεις ή αναλήψεις σε αυτόν τον λογαριασμό. Τι ποσό θα υπάρχει στον λογαριασμό στο τέλος του 1ου έτους, μόλις γίνει η κατάθεση των τόκων στον λογαριασμό;». Η σωστή απάντηση είναι 102 ευρώ και έπρεπε να απαντηθεί αυθόρμητα από τον συμμετέχοντα χωρίς να δοθεί η απάντηση ως επιλογή μεταξύ άλλων. Όπως προκύπτει από τον παρακάτω πίνακα το 70% των συμμετεχόντων επιχειρηματιών απάντησε σωστά στην ερώτηση.

Πίνακας 13: Υπολογισμός κεφαλαίου με τόκους (1)

	Συχνότητα	Ποσοστό
102	14	70%
Δεν γνωρίζω	6	30%

Η επόμενη ερώτηση (QK4) είναι προέκταση της προηγούμενης ερώτησης και συγκεκριμένα οι επιχειρηματίες ρωτήθηκαν, χρησιμοποιώντας τα δεδομένα της προηγούμενης ερώτησης, πόσα χρήματα θα ήταν στον λογαριασμό τους στο τέλος των 5 ετών. Σε αυτή την ερώτηση, οι συμμετέχοντες καλούνται να επιλέξουν μία εκ των επιλογών που παρουσιάζονται στον παρακάτω πίνακα. Σε αυτή την ερώτηση το 65% των συμμετεχόντων απάντησε σωστά, δηλαδή περισσότερα από 110 ευρώ, το 30% απάντησε ακριβώς 110 ευρώ και μόλις ένας επιχειρηματίας απάντησε λιγότερα από 110 ευρώ.

Πίνακας 14: Υπολογισμός κεφαλαίου με τόκους (2)

	Συχνότητα	Ποσοστό
Περισσότερα από 110 ευρώ	13	65%
Ακριβώς 110 ευρώ	6	30%

Λιγότερα από 110 ευρώ	1	5%
Αδύνατο να απαντήσω με βάση αυτές τις πληροφορίες	0	0%
Δεν γνωρίζω	0	0%

Στη συνέχεια ακολούθησαν δύο ερωτήσεις που αφορούσαν τους όρους «ισολογισμός» (QK5) και «απόδοση ενεργητικού» (QK6). Στους συμμετέχοντες δόθηκε μία σειρά από απαντήσεις και καλούνταν να επιλέξουν ποια εξ αυτών ορίζει τους δύο παραπάνω όρους. Όπως φαίνεται από τους παρακάτω πίνακες μόλις το 15% των συμμετεχόντων επιχειρηματιών απάντησε σωστά στην ερώτηση που αφορούσε τον «ισολογισμό» και μόλις το 30% στην ερώτηση που αφορούσε την «απόδοση ενεργητικού».

Πίνακας 15: Ορισμός Ισολογισμού

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ένα οικονομικό στιγμιότυπο, που λαμβάνεται σε μια χρονική στιγμή απεικονίζοντας τα περιουσιακά στοιχεία και τις υποχρεώσεις της εταιρείας	3	15%
Μια καταγραφή των κερδών και ζημιών της εταιρείας σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο	8	40%
Ένα αρχείο της ροής των χρηματοοικονομικών πόρων με την πάροδο του χρόνου	1	5%
Κανένα από τα παραπάνω	3	15%
Δεν γνωρίζω	5	25%

Πίνακας 16: Ορισμός Απόδοσης Ενεργητικού

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ένας δείκτης της κεφαλαιακής διάρθρωσης της εταιρείας	6	30%
Ένας δείκτης της ρευστότητας της εταιρείας	3	15%
Ένας δείκτης της αποδοτικότητας της εταιρείας	6	30%
Κανένα από τα παραπάνω	0	0%
Δεν γνωρίζω	5	25%

Στην συνέχεια ζητήθηκε από τους επιχειρηματίες να απαντήσουν σε μία σειρά ερωτήσεων προκειμένου να διαπιστωθεί η γνώση τους γύρω από διάφορους οικονομικούς και χρηματοοικονομικούς όρους όπως τα μερίσματα, τα ίδια κεφάλαια και ο πληθωρισμός. Συγκεκριμένα, δίνονταν μία πρόταση και οι συμμετέχοντες επιχειρηματίες έπρεπε να απαντήσουν αν τη θεωρούν σωστή ή λάθος. Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών προκύπτει ότι η μεγάλη πλειοψηφία γνωρίζει τι είναι ο πληθωρισμός (90%) και ότι η ανάληψη επιπλέον ανάληψη κινδύνου μπορεί να προκαλέσει υψηλότερα κέρδη αλλά και ζημιές (85%). Αντιθέτως, σχετικά χαμηλό είναι το ποσοστό των επιχειρηματιών που απάντησαν σωστά σχετικά με την έννοια των ιδίων κεφαλαίων (40%).

Πίνακας 17: Οικονομικοί όροι

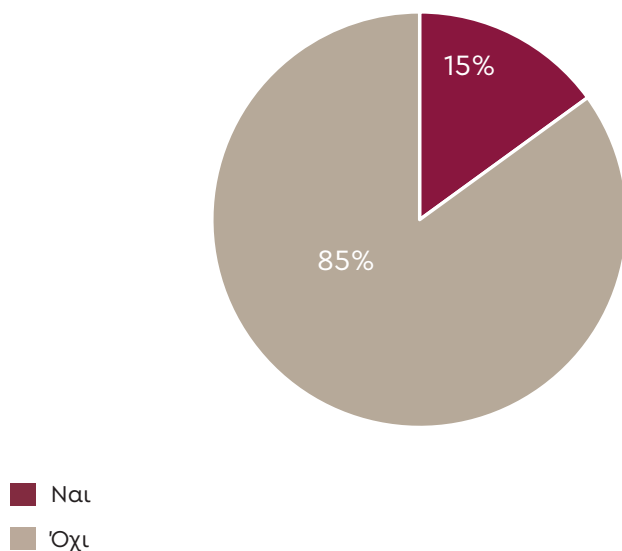
	Συχνότητα	Ποσοστό
Τα μερίσματα χρησιμοποιούνται για την αποπληρωμή των δανείων μιας επιχείρησης	13	65%
Όταν η επιχείρηση αντλεί ίδια κεφάλαια από έναν επενδυτή, τότε δίνει στον επενδυτή μέρος της ιδιοκτησίας της επιχείρησης	8	40%
Όταν μια επένδυση μπορεί να αποφέρει πολλά χρήματα σε έναν επενδυτή, τότε είναι πιθανό ο επενδυτής να χάσει και πολλά χρήματα από την επένδυση αυτή;	17	85%
Ο υψηλός πληθωρισμός σημαίνει ότι το κόστος ζωής αυξάνεται ραγδαία	18	90%

στ. Χρηματοοικονομική εκπαίδευση

Σε αυτό το μέρος του ερωτηματολογίου γίνονται ερωτήσεις σχετικά με την εκπαίδευση που έχουν λάβει οι επιχειρηματίες για τη διαχείριση των οικονομικών της επιχείρησης αλλά και των προσωπικών χρημάτων τους (QF1-QF2). Μόλις τρεις επιχειρηματίες (15%) έχουν λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζονται τα οικονομικά των επιχειρήσεων ενώ κανένας επιχειρηματίας δεν είχε λάβει εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζεται τα προσωπικά του χρήματα.

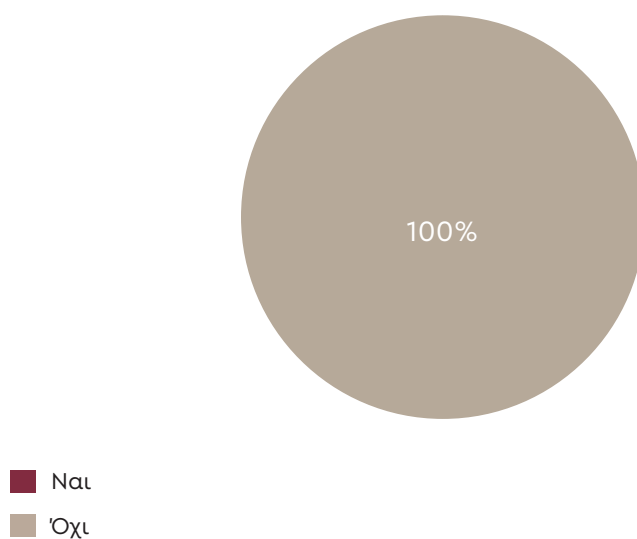
Διάγραμμα 10: Εκπαίδευση: Διαχείριση οικονομικών επιχείρησης

Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζεστε τα οικονομικά των επιχειρήσεων;

Διάγραμμα 11: Εκπαίδευση: Διαχείριση προσωπικών οικονομικών

Έχετε λάβει εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζεστε τα προσωπικά σας χρήματα;

ζ. Δημογραφικά στοιχεία

Σε αυτή την ενότητα του ερωτηματολογίου ζητούνται διάφορα δημογραφικά στοιχεία από τους συμμετέχοντες όπως φύλο, ηλικία, επίπεδο εκπαίδευσης κτλ. Τα αποτελέσματα των δημογραφικών στοιχείων παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 18: Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό
Άνδρας	18	90%
Γυναίκα	2	10%

Πίνακας 19: Ηλικία

	Συχνότητα	Ποσοστό
Νεότερος από 18 ετών	0	0%
18-19	0	0%
20-29	2	10%
30-39	2	10%
40-49	12	60%
50-59	3	15%
60-69	1	5%
70-79	0	0%
80 και πάνω	0	0%

Πίνακας 20: Επίπεδο εκπαίδευσης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Μεταπτυχιακή εκπαίδευση (master, διδακτορικό κτλ)	3	15%
Πτυχίο Ανώτατης εκπαίδευσης	3	15%
Λύκειο	12	60%
Γυμνάσιο	4	20%
Δημοτικό	0	0%

Πίνακας 21: Ιδιοκτήτης επιχείρησης (σε έτη)

	Συχνότητα	Ποσοστό
Λιγότερο από ένα χρόνο	2	10%
Ανάμεσα από 1 και έως 2 χρόνια	0	0%
Ανάμεσα από 2 έως και 5 χρόνια	3	15%
Ανάμεσα από 5 και έως 10 χρόνια	2	10%
Περισσότερα από 10 χρόνια	13	65%

η. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής γνώσης

Όπως αναφέρθηκε στην ενότητα της μεθοδολογίας, το αποτέλεσμα της χρηματοοικονομικής γνώσης προκύπτει από 8 συγκεκριμένες ερωτήσεις. Στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται οι ερωτήσεις καθώς και ο αριθμός και το ποσοστό των συμμετεχόντων επιχειρηματιών που απάντησαν σωστά.

Πίνακας 22: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής γνώσης

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης	Σωστές Απαντήσεις	Ποσοστό Σωστών Απαντήσεων
QK3	Υποθέστε ότι κάποιος καταθέτει 100 € σε λογαριασμό ταμειευτηρίου <χωρίς προμήθεια, χωρίς φόρους> με εγγυημένο επιτόκιο 2% ετησίως. Δεν πραγματοποιούνται περαιτέρω καταθέσεις ή αναλήψεις σε αυτόν τον λογαριασμό. Τι ποσό θα υπάρχει στον λογαριασμό στο τέλος του 1ου έτους, μόλις γίνει η κατάθεση των τόκων στον λογαριασμό;	1 για την απάντηση «102», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	14	70%
QK4	Πόσα χρήματα θα υπάρχουν στον λογαριασμό στο τέλος του 5ου έτους;	1 για την απάντηση «Περισσότερα από 110 ευρώ», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	13	65%
QK5	Μπορείτε να μου πείτε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον όρο «Ισολογισμός»;	1 για την απάντηση «1», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	3	15%
QK6	Μπορείτε να μου πείτε ποια από τις παρακάτω επιλογές περιγράφει καλύτερα τον όρο «Απόδοση Ενεργητικού»;	1 για την απάντηση «3», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	6	30%
QK7_1	Τα μερίσματα χρησιμοποιούνται για την αποπληρωμή των δανείων μιας επιχείρησης;	1 για την απάντηση «Λάθος», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	13	65%
QK7_2	Όταν η επιχείρηση αντλεί ίδια κεφάλαια από έναν επενδυτή, τότε δίνει στον επενδυτή μέρος της ιδιοκτησίας της επιχείρησης	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	8	40%
QK7_3	Όταν μια επένδυση μπορεί να αποφέρει πολλά χρήματα σε έναν επενδυτή, τότε είναι πιθανό ο επενδυτής να χάσει και πολλά χρήματα από την επένδυση αυτή;	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	17	85%
QK7_4	Ο υψηλός πληθωρισμός σημαίνει ότι το κόστος ζωής αυξάνεται ραγδαία	1 για την απάντηση «Σωστό», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	18	90%

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το τελικό αποτέλεσμα για την χρηματοοικονομική γνώση ακολουθώντας τους τύπους (1) και (2) που παρουσιάστηκαν στην ενότητα της μεθοδολογίας. Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει ότι το επίπεδο χρηματοοικονομικής γνώσης των συμμετεχόντων επιχειρηματιών ανέρχεται στο 57,5%.

Πίνακας 23: Χρηματοοικονομική γνώση – τελικό αποτέλεσμα

Χρηματοοικονομική γνώση	
Σύνολο ερωτήσεων	8
Σύνολο επιχειρήσεων	20
Σύνολο Χρηματοοικονομικής Γνώσης	57,50%

θ. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς

Τα αποτελέσματα της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς προκύπτουν από 10 ερωτήσεις τα αποτελέσματα των οποίων παρουσιάζονται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 24: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης	Σωστές Απαντήσεις	Ποσοστό Σωστών Απαντήσεων
QR2	Αναφέρατε ότι διαθέτετε τρεχούμενο λογαριασμό ή λογαριασμό ταμειευτηρίου για την επιχείρησή σας. Μπορείτε να μου πείτε ποια από αυτές τις προτάσεις σας αντιπροσωπεύει καλύτερα	1 για την απάντηση «3», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	8	40%
QR6	Ποια από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο κάνατε την πιο πρόσφατη επιλογή σας για ένα χρηματοοικονομικό προϊόν ή υπηρεσία για την επιχείρησή;	1 για την απάντηση «1» ή «4», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	8	40%
QM3	Πώς παρακολουθείτε τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής σας;	1 για την απάντηση «1», «2», «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	19	95%
QM6	Έχετε σκεφτεί πώς θα χρηματοδοτήσετε τη σύνταξη σας ή με ποιον τρόπο θα ανταπεξέλθετε οικονομικά όταν δεν θα εργάζεστε πλέον λόγω γήρατος;	1 για την απάντηση «1», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	15	75%
QM8	Φανταστείτε ότι αύριο ανακαλύπτετε ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού που απαιτείται για να λειτουργήσετε την επιχείρησή σας έχει κλαπεί (μπορεί να είναι υπολογιστές, οχήματα ή άλλος εξοπλισμός). Ποια από τις παρακάτω προτάσεις αντιπροσωπεύει καλύτερα το τι θα κάνατε;	1 για την απάντηση «1» ή «2», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	15	75%
QM9_1	Διατηρώ ασφαλή τα δεδομένα και τις πληροφορίες που αφορούν την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	13	65%
QM9_2	Αποφασίζω αν θα επενδύσω κάπου σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	12	60%
QM9_3	Συγκρίνω το κόστος διαφόρων πηγών χρηματοδότησης για την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	10	50%
QM9_4	Κάνω προβλέψεις για την αποδοτικότητα της επιχείρησής μου τακτικά.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	17	85%
QM9_5	Παρακολουθώ τις αλλαγές στους γενικότερους οικονομικούς παράγοντες για να προσαρμόσω την πορεία της επιχείρησής μου.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	12	60%

Στη συνέχεια παρουσιάζεται το τελικό αποτέλεσμα για το επίπεδο της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς το οποίο προέκυψε από την επεξεργασία των απαντήσεων στις παραπάνω ερωτήσεις, όπως περιγράφηκε στην ενότητα της μεθοδολογίας. Το σύνολο της χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς ανέρχεται στο 64,5%.

Πίνακας 25: Χρηματοοικονομική συμπεριφορά – τελικό αποτέλεσμα

Χρηματοοικονομική συμπεριφορά	
Σύνολο ερωτήσεων	10
Σύνολο επιχειρήσεων	20
Σύνολο Χρηματοοικονομικής Συμπεριφοράς	64,50%

ι. Αποτελέσματα χρηματοοικονομικής στάσης

Τα αποτελέσματα για την χρηματοοικονομική στάση των επιχειρηματιών προκύπτουν από τις 4 ερωτήσεις, οι οποίες ακολουθούν κλίμακα Likert. Συγκεκριμένα, οι επιχειρηματίες μπορούσαν να απαντήσουν με βάση μία κλίμακα από το 1 έως το 5 όπου το 1 αντιστοιχούσε σε πλήρη διαφωνία με την ερώτηση και το 5 σε πλήρη συμφωνία. Οι ερωτήσεις καθώς και τα αποτελέσματα για την χρηματοοικονομική στάση παρατίθενται στους παρακάτω πίνακες.

Πίνακας 26: Διαμόρφωση χρηματοοικονομικής στάσης

Αριθμός Ερώτησης	Ερώτηση	Μονάδες Απάντησης	Σωστές Απαντήσεις	Ποσοστό Σωστών Απαντήσεων
QK2_1	Θέτω μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους για την επιχείρησή και προσπαθώ να τους επιτύχω.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	15	75%
QK2_2	Θεωρώ ότι μπορώ να προσεγγίσω τράπεζες ή άλλους εξωτερικούς χρηματοδότες για να αντλήσω κεφάλαια.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	5	25%

QK2_4	Προσπαθώ να επηρεάσω την κατάσταση των οικονομικών της επιχείρησής μου στο μέλλον μέρα τη μέρα με την καθημερινή μου συμπεριφορά.	1 για την απάντηση «4» ή «5», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	16	80%
QK2_5	Προτιμώ να ακολουθώ το ένστικτό μου παρά να κάνω λεπτομερή οικονομικά σχέδια για την επιχείρησή μου.	1 για την απάντηση «1» ή «2», 0 σε κάθε άλλη περίπτωση	8	40%

Πίνακας 27: Χρηματοοικονομική στάση – τελικό αποτέλεσμα

Χρηματοοικονομική στάση	
Σύνολο ερωτήσεων	4
Σύνολο επιχειρηματιών	20
Σύνολο χρηματοοικονομικής στάσης	55%

Αφού υπολογίσαμε τις τρεις διαστάσεις που συνθέτουν την οικονομική παιδεία μπορούμε να υπολογίσουμε το συνολικό επίπεδο της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών που συμμετείχαν στη μελέτη μας. Το αποτέλεσμα της συνολικής οικονομικής παιδείας παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 28: Οικονομική παιδεία – τελικό αποτέλεσμα

Οικονομική παιδεία	
Σύνολο ερωτήσεων	22
Σύνολο επιχειρηματιών	20
Σύνολο οικονομικής παιδείας	60,23%

6. Ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups)

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκαν τρεις ομάδες εστιασμένης συζήτησης (focus groups) με σκοπό την παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μελέτης, τη συζήτηση αυτών και την διαμόρφωση σχετικών προτάσεων. Στις ομάδες εστιασμένης

συζήτησης συμμετείχαν επιχειρηματίες, εκπρόσωπος της Τράπεζας της Ελλάδος, εκπρόσωποι εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης επιχειρήσεων και κοινωνικοί φορείς.

Η πρώτη ομάδα εστιασμένης συζήτησης πραγματοποιήθηκε διαδικτυακά την 16/06/2021 με τη συμμετοχή μερίδας επιχειρηματιών οι οποίοι συμμετείχαν στην έρευνα. Αρχικά, παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της μελέτης και στη συνέχεια τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με τη χρησιμότητα ενός υψηλού επιπέδου της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών και τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας αυτών. Άπαντες οι επιχειρηματίες συμφώνησαν στη χρησιμότητα ενός υψηλού επιπέδου οικονομικής παιδείας πιστεύοντας ότι με αυτό τον τρόπο θα βελτιωθεί η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητα της επιχείρησης. Οι επιχειρηματίες αναφέρθηκαν στην απουσία σχετικών προγραμμάτων βελτίωσης της οικονομικής παιδείας καθώς και στην ελλιπή γνώση τους σχετικά με τα τραπεζικά προϊόντα, που αποτελούν τη βασική πηγή χρηματοδότησης τους. Στη συζήτηση, αναφέρθηκε χαρακτηριστικά ότι είναι αδύνατο για έναν επιχειρηματία να γνωρίζει *ex ante* αν πληροί τις προϋποθέσεις για την έγκριση ενός δανείου, τόσο όσον αφορά το ύψος του δανείου αλλά και το επιτόκιο ενώ τονίστηκε ότι ενδεχομένως οι τράπεζες να μην επιθυμούν οι επιχειρηματίες να έχουν πολλές γνώσεις σχετικά με τα τραπεζικά προϊόντα και υπηρεσίες προκειμένου να εξαρτώνται από τις τράπεζες. Επιπλέον, τονίστηκε ότι αν κάποιος επιχειρηματίας επιθυμεί να βελτιώσει τις γνώσεις του σε οποιονδήποτε μέρος της επιχειρηματικής του δραστηριότητας, θα απευθυνθεί σε κάποιον ιδιώτη ή συνεργάτη, π.χ. λογιστή, διότι δεν γνωρίζουν κάποιο φορέα που μπορεί να τους παράσχει σχετική συνδρομή. Στο ενδεχόμενο δημιουργίας ενός προγράμματος βελτίωσης της οικονομικής παιδείας όπως η δημιουργία μίας διαδικτυακής πλατφόρμας, ή η διοργάνωση σεμιναρίων, οι επιχειρηματίες απάντησαν ιδιαιτέρως θετικά ενώ σε ερώτηση ποιος θα επιθυμούσαν να αναλάβει τέτοιου είδους δράσεις, οι μισοί εξ αυτών τάχθηκαν υπέρ των δημόσιων φορέων π.χ. Υπουργείο Παιδείας, κοινωνικοί φορείς, Τράπεζα της Ελλάδος ενώ οι άλλοι μισοί τάχθηκαν υπέρ της ιδιωτικής πρωτοβουλίας π.χ. επιχειρηματικοί σύμβουλοι για ποιοτικότερη παροχή υπηρεσιών.

Στη δεύτερη ομάδα εστιασμένης συζήτησης η οποία πραγματοποιήθηκε την 30/06/2021 και συμμετείχαν η Τράπεζα της Ελλάδος και εκπρόσωποι εναλλακτικών μορφών

χρηματοδότησης επιχειρήσεων (επιχειρηματικός άγγελος¹⁹, crowdfunding²⁰, ICOs²¹). Αξίζει να τονιστεί ότι παρότι κλήθηκαν και οι τέσσερις συστημικές τράπεζες, δεν συμμετείχε κανείς εκπρόσωπος τράπεζας. Στη συζήτηση παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της μελέτης καθώς και τα βασικά συμπεράσματα της πρώτης ομάδας εστιασμένης συζήτησης. Η Τράπεζα της Ελλάδος αναφέρθηκε στη χρησιμότητα της βελτίωσης της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Παράλληλα, παρά το γεγονός της απουσίας συγκεκριμένης εθνικής στρατηγικής, η Τράπεζα της Ελλάδος, μέσω του Μουσείου της Τράπεζας της Ελλάδος, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες σχετικές με τον χρηματοοικονομικό αλφαριθμητισμό του γενικού πληθυσμού και κυρίως των νέων πολιτών. Οι εκπρόσωποι των εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης επιχειρήσεων τάχθηκαν υπέρ της χρησιμότητας της βελτίωσης της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών μέχρι το σημείο εκείνο όπου δεν θα επηρεαστεί η εύρυθμη λειτουργία της επιχείρησης. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε ότι οι επιχειρήσεις έχουν διαφορετικές ανάγκες και επομένως, οι επιχειρηματίες χρειάζονται διαφορετικές γνώσεις. Τονίστηκε ότι ενδεχομένως θα ήταν προτιμότερη η συνεργασία ενός επιχειρηματία με έναν εξειδικευμένο επιχειρηματικό σύμβουλο παρά μία συνεχής προσπάθεια απόκτησης εξειδικευμένων γνώσεων που θα απαιτούσαν σημαντικό χρόνο τον οποίο θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει ο επιχειρηματίας για να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα της επιχείρησης του.

Η τρίτη ομάδα εστιασμένης συζήτησης πραγματοποιήθηκε την 15/07/2021 με τη συμμετοχή κοινωνικών εταίρων όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα της μελέτης καθώς και τα συμπεράσματα των δύο ομάδων εστιασμένης συζήτησης. Συγκεκριμένα, συμμετείχαν εκπρόσωποι του Συνδέσμου Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ), της Ελληνικής Συνομοσπονδίας Εμπορίου και Επιχειρηματικότητας (ΕΣΕΕ), του Συνδέσμου Βιομηχανιών Ελλάδος (ΣΒΕ), του Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου και της Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας (ΓΣΕΒΕΕ) που πραγματοποίησε την έρευνα. Άπαντες οι κοινωνικοί εταίροι εξήραν την πρωτοβουλία του ΙΜΕ-ΓΣΕΒΕΕ για την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης χαρακτηρίζοντας της ως σημαντικής για την βελτίωση του «επιχειρείν» στη χώρα. Οι κοινωνικοί εταίροι έχουν πραγματοποιήσει διάφορα

19 Οι επιχειρηματικοί άγγελοι είναι μεμονωμένοι επενδυτές που επενδύουν τα χρήματά τους και προσφέρουν την τεχνογνωσία τους κυρίως σε μικρές ή νεοσύστατες εταιρείες με την προσδοκία υψηλών αποδόσεων σε μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο πλαίσιο.

20 Το crowdfunding είναι μία μέθοδος άντλησης κεφαλαίων από το ευρύ κοινό μέσω ηλεκτρονικής πλατφόρμας

21 Το ICO (Initial Coin Offering) είναι η αρχική προσφορά νομίσματος και αποτελεί τρόπο χρηματοδότησης από το ευρύ κοινό με κρυπτονόμισμα.

προγράμματα για τη βελτίωση των γνώσεων των μελών τους χωρίς ωστόσο αυτά να βασίζονται στο πλαίσιο μίας ενιαίας εθνικής στρατηγικής αλλά σε πρωτοβουλίες των ίδιων των φορέων. Οι προτάσεις των κοινωνικών φορέων αφορούσαν αφενός στην επέκταση της παρούσας πιλοτικής μελέτης σε ένα πολύ μεγαλύτερο πληθυσμό ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα και αφετέρου στη δημιουργία συγκεκριμένων πρακτικών για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών. Στη συζήτηση τονίστηκε η ανάγκη δημιουργίας δράσεων που θα δίνουν τη δυνατότητα ασφαλούς και προσιτής πρόσβασης σε γνώσεις σε κάθε επιχείρηση. Οι δράσεις θα περιλαμβάνουν ζητήματα που αφορούν τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων καθώς και μηχανισμούς αυτομάθησης όπου θα δίνονται αυτοματοποιημένες απαντήσεις σε ερωτήματα που απασχολούν τους επιχειρηματίες. Επιπλέον, σημειώθηκε η ανάγκη δημιουργίας προσαρμοσμένων εργαλείων εκπαίδευσης από τους κοινωνικούς φορείς ώστε να καλύπτονται οι διαφορετικές ανάγκες που έχουν οι επιχειρήσεις.

7. Περιορισμοί μελέτης

Παρά το γεγονός ότι η συγκεκριμένη μελέτη παρέχει χρήσιμα συμπεράσματα για την οικονομική παιδεία των μικρομεσαίων επιχειρηματιών, υπάρχουν σημαντικοί περιορισμοί που πρέπει να ληφθούν υπόψη. Σύμφωνα με τις οδηγίες του ΟΟΣΑ, προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για την οικονομική παιδεία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων μίας χώρας θα πρέπει το επιτευχθεί ένα δείγμα που να αποτελείται από τουλάχιστον 1.000 συμμετέχοντες ώστε τα αποτελέσματα να μπορούν να χρησιμοποιηθούν για διεθνείς συγκρίσεις. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι το δείγμα θα πρέπει να είναι αντιπροσωπευτικό όσον αφορά τους κλάδους και τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων.

Ένας σημαντικός περιορισμός, είναι η χρήση διαφορετικών ερωτηματολογίων σε προηγούμενες μελέτες η οποία δεν μας επιτρέπει την ασφαλή σύγκριση και εξαγωγή συμπερασμάτων με την παρούσα μελέτη. Η μελέτη μας συγκρίθηκε με τα αποτελέσματα της μελέτης του ΟΟΣΑ που αφορούσε τον γενικό πληθυσμό καθώς είναι πιο κοντά, όσον αφορά ποιοτικά και ποσοτικά χαρακτηριστικά των ερωτήσεων, με την μελέτη μας. Παρόλα αυτά το μέγεθος του δείγματος μας είναι κατά πολύ μικρότερο από το αντίστοιχο μέγεθος της συγκριθείσας μελέτης καθιστώντας τα αποτελέσματα μας ενδεικτικά.

Τέλος, το μικρό μέγεθος του δείγματος δεν μας επιτρέπει την περαιτέρω ανάλυση και χρήση στατιστικών ελέγχων (συσχετίσεις, παλινδρομήσεις κτλ.).

8. Συμπεράσματα και διαμόρφωση προτάσεων

Η παρούσα έρευνα μελετά την οικονομική παιδεία των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Ελλάδα και αποτελεί την πρώτη πιλοτική σχετική έρευνα στη χώρα μας. Η έλλειψη οικονομικής παιδείας έγινε αισθητή κατά την χρηματοοικονομική κρίση και οδήγησε τους αρμόδιους οργανισμούς (ΟΟΣΑ) σε εις βάθος διερεύνηση του φαινομένου. Κατά την δεκαετία 2010–2020 υιοθετήθηκαν στρατηγικές σε διεθνές επίπεδο από τον ΟΟΣΑ και δόθηκαν κατευθυντήριες γραμμές προκειμένου οι χώρες-μέλη να δημιουργήσουν εθνικές στρατηγικές για την οικονομική εκπαίδευση των πολιτών. Αρκετές χώρες της Ευρώπης, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ισπανία κ.α. έχουν υιοθετήσει στρατηγικές για την βελτίωση της οικονομικής παιδείας του γενικού πληθυσμού. Εκτός των άλλων, ο ΟΟΣΑ δημιούργησε ένα ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο για την μέτρηση της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε το συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο, αποκλειστικά με δια ζώσης συνεντεύξεις ή τηλεδιασκέψεις. Στην έρευνα συμμετείχαν 20 επιχειρηματίες από διάφορους κλάδους.

Από την επεξεργασία των δεδομένων προέκυψε ότι το επίπεδο οικονομικής παιδείας των συμμετεχόντων μικρομεσαίων επιχειρηματιών διαμορφώθηκε στο 60,23%. Το συγκεκριμένο αποτέλεσμα δείχνει ότι υπάρχει αρκετός χώρος για βελτίωση σε όλα τα επιμέρους στοιχεία που διαμορφώνουν την οικονομική παιδεία. Το ποσοστό αυτό είναι ελαφρώς μικρότερο από το αντίστοιχο ποσοστό που προέκυψε από τη διεθνή μελέτη στο γενικό ενήλικο πληθυσμό που πραγματοποίησε ο ΟΟΣΑ το 2020²². Συγκεκριμένα, το επίπεδο οικονομικής παιδείας της συγκεκριμένης έρευνας του ΟΟΣΑ ανήλθε στο 60,50% για το σύνολο των συμμετεχόντων χωρών και 62% για τις χώρες του ΟΟΣΑ. Οσον αφορά τις επιμέρους τρεις διαστάσεις τα αποτελέσματα έχουν ως εξής:

- Χρηματοοικονομική γνώση: Το επίπεδο χρηματοοικονομικής γνώσης του δείγματος μας διαμορφώθηκε στο 57,5%. Το ποσοστό είναι αρκετά χαμηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό της προαναφερθείσας μελέτης. Συγκεκριμένα, ο μέσος όρος του επιπέδου χρηματοοικονομικής γνώσης στο σύνολο των συμμετεχουσών χωρών είναι 62,8% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τα μέλη του ΟΟΣΑ είναι 65,8%.
- Χρηματοοικονομική συμπεριφορά: Από τη μελέτη μας προέκυψε ένα σημαντικά

22 <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-infe-2020-international-survey-of-adult-financial-literacy.pdf>

υψηλό επίπεδο χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς το οποίο ανέρχεται στο 64,5%. Το συγκεκριμένο ποσοστό είναι αρκετά υψηλότερο από την μελέτη του ΟΟΣΑ στο γενικό πληθυσμό όπου διαπιστώθηκε ότι το συγκεκριμένο επίπεδο είναι 59,2%. Παρόλα αυτά αρκετές χώρες παρουσιάζουν υψηλότερο επίπεδο χρηματοοικονομικής συμπεριφοράς όπως η Σλοβενία (69,6%), η Αυστρία (66%) και η Πορτογαλία (65,2%).

- Χρηματοοικονομική στάση: Το τελικό αποτέλεσμα για την χρηματοοικονομική στάση διαμορφώθηκε στο 55%, σημαντικά χαμηλότερα από το 59,2% (61,6%) του γενικού πληθυσμού (χώρες ΟΟΣΑ) στην πρόσφατη μελέτη του ΟΟΣΑ. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι το επίπεδο χρηματοοικονομικής στάσης της Σλοβενίας ανέρχεται στο 72,5%, γεγονός που υποδηλώνει τα περιθώρια βελτίωσης που υπάρχουν στη συγκεκριμένη διάσταση που διαμορφώνει την οικονομική παιδεία.

Από τις απαντήσεις των επιχειρηματιών προέκυψαν αρκετά ερωτήματα για τον τρόπο με τον οποίο διαχειρίζονται τα οικονομικά τους δεδομένα. Οι περισσότεροι από τους επιχειρηματίες ανέφεραν πως δεν μπορούν να διαχειριστούν ξεχωριστά τα οικονομικά του νοικοκυριού και της επιχείρησης τους κάτι το οποίο έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ορθή παρακολούθηση της οικονομικής πορείας της επιχείρησης τους.

Επιπλέον, δημιουργούνται ερωτήματα όσον αφορά την ενημέρωση και την πληροφόρηση που διαθέτουν οι μικροί επιχειρηματίες σχετικά με τις πηγές χρηματοδότησης. Οι περισσότεροι γνωρίζουν το επιχειρηματικό δάνειο, την χρηματοδοτική μίσθωση και τις πιο κλασσικές μεθόδους χρηματοδότησης αλλά αγνοούν την ύπαρξη των εναλλακτικών πηγών όπως η χρηματοδότηση από το πλήθος και οι επιχειρηματικοί Άγγελοι. Αν και οι περισσότεροι από τους επιχειρηματίες του δείγματος δεν είχαν αναζητήσει ποτέ πρόσβαση σε δανειακά κεφάλαια φαίνεται πως η εμφάνιση της πανδημίας του Covid-19 ανάγκασε κάποιους από αυτούς στην εξεύρεση κεφαλαίων για να αντισταθμίσουν την ζημιά που υπέστησαν.

Από τις ομάδες εστιασμένης συζήτησης έγινε αντιληπτή η απουσία συγκεκριμένης στρατηγικής και προγραμμάτων για την οικονομική παιδεία των μικρομεσαίων επιχειρηματιών στη χώρα. Οι επιχειρηματίες που συμμετείχαν στην ομάδα εστιασμένης συζήτησης ανέδειξαν την ανάγκη δημιουργίας κατάλληλων και στοχευμένων προγραμμάτων ενίσχυσης της οικονομικής παιδείας τους. Η τράπεζα της Ελλάδος και οι εκπρόσωποι των εναλλακτικών μορφών χρηματοδότησης επισήμαναν την απουσία εθνικής στρατηγικής για την ενίσχυση της οικονομικής παιδείας και την ανάγκη για βελτίωση αυτής. Οι κοινωνικοί φορείς τόνισαν την ανάγκη δημιουργίας μίας εθνικής στρατηγικής καθώς και προγραμμάτων των φορέων τους προς τα μέλη τους.

Η παρούσα έρευνα αποτελεί μία πιλοτική προσπάθεια ανάδειξης του θέματος της οικονομικής παιδείας στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Προκειμένου να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για το επίπεδο της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών θα πρέπει να πραγματοποιηθεί μία ευρείας κλίμακας έρευνα. Σε αυτή την έρευνα θα πρέπει να συμμετέχουν τουλάχιστον 1000 επιχειρηματίες από όλη την Ελλάδα και να καλύπτεται το σύνολο των τομέων της επιχειρηματικότητας. Η επεξεργασία των απαντήσεων ενός μεγάλου δείγματος θα δώσει σημαντικές απαντήσεις στα ζητήματα που απασχολούν τους επιχειρηματίες καθώς και τις οικονομικές γνώσεις στις οποίες υστερούν περισσότερο και θα μπορούσαν να αποτελέσουν τη βάση για την ανάληψη στοχευμένων δράσεων και ενεργειών για την βελτίωση της οικονομικής παιδείας των μικρομεσαίων επιχειρηματιών. Οι κοινωνικοί εταίροι θα πρέπει να διερευνήσουν το επίπεδο οικονομικής παιδείας των μελών τους ώστε να εντοπίσουν τις αδυναμίες τους και στη συνέχεια να δημιουργήσουν στρατηγικές και στοχευμένες δράσεις για τη βελτίωση τους. Θα ήταν χρήσιμο, οι κοινωνικοί εταίροι να προσφέρουν σεμινάρια γενικής επιμόρφωσης των μελών τους καθώς και ειδικότερες δράσεις όπως η δημιουργία πλατφόρμας η οποία θα παρείχε απαντήσεις σε ερωτήματα των επιχειρηματιών και εξειδικευμένες γνώσεις αναλόγως τον κλάδο και τον τομέα δραστηριοποίησης της μικρομεσαίας επιχείρησης.

Από την πλευρά της η Πολιτεία θα πρέπει να αναγνωρίσει την οικονομική παιδεία ως θέμα μείζονος σημασίας και να δημιουργήσει το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο το οποίο θα πρέπει να βασίζεται στα αποτελέσματα της παραπάνω ευρείας έρευνας. Κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία μίας εθνικής στρατηγικής για τη βελτίωση της οικονομικής παιδείας του γενικού πληθυσμού και ειδικότερα των μικρομεσαίων επιχειρηματιών, με τη συμμετοχή των κοινωνικών φορέων και όλων των ενδιαφερόμενων μερών η οποία θα αποτελείται από στοχευμένα προγράμματα τα οποία θα πρέπει να αξιολογούνται και να βελτιώνονται ανά περιοδικά διαστήματα. Πριν από τη θέσπιση της εθνικής στρατηγικής θα πρέπει να ληφθούν υπόψη υφιστάμενες αποτελεσματικές στρατηγικές και καλές πρακτικές άλλων ευρωπαϊκών χωρών προκειμένου να ενσωματωθούν στην εθνική στρατηγική ενώ είναι απαραίτητη η δημιουργία κατάλληλων μηχανισμών συντονισμού και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών στην ανάπτυξη και εφαρμογή της εθνικής στρατηγικής.

Η εθνική στρατηγική χρειάζεται να περιλαμβάνει προγράμματα τα οποία θα είναι εύκολα προσβάσιμα στο ευρύ κοινό και στην περίπτωση μας στην πλειοψηφία των μικρομεσαίων επιχειρηματιών. Θα πρέπει να πραγματοποιηθούν ευρείες και στοχευμένες εκστρατείες ευαισθητοποίησης των μικρομεσαίων επιχειρηματιών για σημαντικά ζητήματα

χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των κινδύνων και της απάτης. Θα ήταν ιδιαίτερα ωφέλιμο, η ανάπτυξη αυτών των εκστρατειών να σχεδιάζεται σε τακτική βάση και θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εθνικοί, περιφερειακοί και τοπικοί φορείς. Κρίνεται απαραίτητη η χρήση διαδραστικών εργαλείων για τη σύγκριση διάφορων χρηματοοικονομικών προϊόντων και υπηρεσιών.

Η εθνική στρατηγική θα πρέπει να εστιάζει στην στοχευμένη εκπαίδευση, καθοδήγηση και γενικές συμβουλές οι οποίες θα παρέχονται είτε αυτοπροσώπως είτε μέσω απομακρυσμένων καναλιών (τηλεδιασκέψεις, πλατφόρμα κτλ), για την αντιμετώπιση συγκεκριμένων προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίοι επιχειρηματίες, όπως η χρηματοδότηση, η διαχείριση πιστώσεων, η αποταμίευση για μελλοντικές επενδύσεις, η συνταξιοδότηση κτλ.

Βιβλιογραφία

- Γιακούλας, Δ., Βατικιώτης, Λ., Θανόπουλος, Γ., & Δασκαλάκης, Ν. (2019). *Έκθεση ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 2019 για τις Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις*. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, ISBN 9786185025632, 183 σελίδες.
- Álvarez, A. B. V. & González, J. R. V. (2017). Financial literacy: Gaps found between Mexican public and private, middle, and high-school students, στο *Handbook of research on driving stem learning with educational technologies* (pp. 80–106). IGI Global.
- Ameliawati, M & Setiyani, R. (2018). The influence of financial attitude, financial socialization, and financial experience to financial management behavior with financial literacy as the mediation variable. *KnE Social Sciences*, 3(10), 811–832.
- Behrman, J. R., Mitchell, O. S., Soo, C. K., & Bravo, D. (2012). How financial literacy affects household wealth accumulation. *American Economic Review*, 102(3), 300–304.
- European Commission (2021). *SME Annual Report – 2020/2021*, <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/46062>
- Fernandes, D., Lynch Jr, J. G., & Netemeyer, R. G. (2014). Financial literacy, financial education, and downstream financial behaviors. *Management Science*, 60(8), 1861–1883.
- Garg, N. & Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International Journal of Social Economics*. 45(1): 173–186
- Hilgert, M. A., Hogarth, J. M., & Beverly, S. G. (2003). Household financial management: The connection between knowledge and behavior. *Federal reserve bulletin*, 89(7), 309.
- Hung, A., Parker, A. M., & Yoong, J. (2009). *Defining and measuring financial literacy*. RAND Labor and Population working paper series, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/working_papers/2009/RAND_WR708.pdf
- Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *Journal of consumer affairs*, 44(2), 296–316.

- Joo, S. H. & Grable, J. E. (2000). Improving employee productivity: The role of financial counseling and education. *Journal of Employment Counseling*, 37(1), 2–15.
- Klapper, L., Lusardi, A. & Van Oudheusden, P. (2015). *Financial literacy around the world*. World Bank. Washington DC: World Bank.
- Lents, M., Smetsers, D., Vergeer, E., & Grotenhuis, M. (2016). *In control of the company: Entrepreneurs on their financial literacy*. Netherlands Chamber of Commerce, https://www.researchgate.net/publication/322266129_In_control_of_the_company_Entrepreneurs_on_their_financial_literacy
- Lusardi, A., & de Bassa Scheresberg, C. (2013). *Financial literacy and high-cost borrowing in the United States*. National Bureau of Economic Research, Working Paper Series, w18969.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2011). *Financial literacy around the world: an overview*. National Bureau of Economic Research, Working Paper Series, w17107.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of economic literature*, 52(1), 5–44.
- Lusardi, A. & Tufano, P. (2009). *Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness*. National Bureau of Economic Research, Working Paper Series, w14808.
- Mandell, L. & Klein, L. S. (2009). The impact of financial literacy education on subsequent financial behavior. *Journal of Financial Counseling and Planning*, 20(1), 15–24.
- OECD (2020). *OECD/INFE 2020 International Survey of Adult Financial Literacy*
- www.oecd.org/financial/education/launchoftheoecdinfeglobalfinancialliteracysurveyreport.htm
- Robb, C. A. & Woodyard, A. S. (2011). Financial knowledge and best practice behavior. *Journal of financial counseling and planning*, 22(1), 60–70.
- Stango, V. & Zinman, J. (2009). Exponential growth bias and household finance. *The Journal*

of Finance, 64(6), 2807–2849.

Sudindra, V. R. & Naidu, J. G. (2018). Financial Behaviour and Decision-Making. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 6(1), 1427–1435.

Tortora, R. D., Srinivasan, R., & Esipova, N. (2010). The Gallup World Poll, στο Harkness et. Al, *Survey Methods in Multinational, Multiregional, and Multicultural Contexts*, 535-543.

Trombetta, M. (2016). Accounting and finance literacy and self-employment: An exploratory study. *IE Business School, IE University, Spain*. <https://institute.eib.org/wp-content/uploads/2016/10/accounting-study.pdf>

Valant, J. (2015). *Improving the financial literacy of European consumers*. EPRS, European Parliamentary Research Service, Members' Research Service PE, 557.

Willis, L. E. (2008). Against financial-literacy education. *Iowa L. Rev.*, 94, 197.

Xiao, J. J., Ahn, S. Y., Serido, J. & Shim, S. (2014). Earlier financial literacy and later financial behaviour of college students. *International Journal of Consumer Studies*, 38(6), 593-601.

Ιστοσελίδες

Ινστιτούτο Χρηματοοικονομικού Αλφαριθμητισμού, <https://www.gfli.gr/>

Austrian Economic Chambers, <https://www.wko.at/service/Austrian-Economic-Chambers.html>

Bundesministerium für Wirtschaft und Energie, Förderprogramm, <https://www.foerderdatenbank.de/FDB/DE/Home/home.html>

Competition and Consumer Protection Commission (CCPC), <https://www.ccpc.ie/>

European Commission, EPALE, <https://epale.ec.europa.eu/en>

European Commission, Consumer Classroom, https://ec.europa.eu/chafea/consumers/information-education/consumer-classroom/index_en.htm

European Economic and Social Committee, Financial Education for all (Second edition), <https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/publications-other-work/publications/financial-education-all-second-edition>

European Consumers Union, Dolceta, <https://europeanconsumersunion.eu/progetti/dolceta/?lang=en/>

Finanzas para todos, <http://www.finanzasparatodos.es/>

Gobierno de Espana, Plataforma PYME, <https://www.finanzasparatodos.es/>

La Fédération bancaire française, J'invite 1 banquier(e) dans ma classe, <https://unbanquierdansmaclasse.com/#about>

Les clés de la banque, www.lesclesdelabanque.com

Local Enterprise Office, Supporting SMEs Online Tool, <https://www.localenterprise.ie/Discover-Business-Supports/Supporting-SMEs-Online-Tool/>

Magyar Kereskedelmi Es Iparkamara, Országos Vállalkozói Mentorprogram, <https://mkik.hu/orszagos-vallalkozoi-mentorprogram>

United States Department of Agriculture (USDA), Smith Lever Act, <https://nifa.usda.gov/sites/default/files/program/20190917-Smith-Lever-Act.pdf>

Unternehmerin Macht Schule, <https://www.wko.at/Content.Node/kampagnen/unternehmerinmachtschule/start.html>

Παράρτημα

Ερωτηματολόγιο

ΕΡΩΤΗΣΗ QC1

Πως θα χαρακτηρίζατε την επιχείρησή σας;

Μια αυτόνομη επιχείρηση προσανατολισμένη στα κέρδη, που λαμβάνει ανεξάρτητες οικονομικές αποφάσεις	1
Υποκατάστημα άλλης επιχείρησης. Το υποκατάστημα αυτό ελέγχεται από την μητρική εταιρεία.	2
Θυγατρική άλλης επιχείρησης Μια ξεχωριστή νομική οντότητα που αποτελεί μέρος μιας επιχείρησης με αυτονομία.	3
Ένα μη κερδοσκοπικό επιχειρηματικό ίδρυμα	4
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC2

Είστε ιδιοκτήτης της επιχείρησης; (είτε μόνος σας είτε με κάποιο σύνεταίρο)

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC3

Συμμετέχετε στη λήψη οικονομικών αποφάσεων στην επιχείρηση αυτή;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC4

Μπορείτε να μου πείτε πόσα άτομα απασχολούνται στην επιχείρηση αυτή συμπεριλαμβανομένου και του εαυτού σας;

Αριθμός εργαζομένων	0
Δεν γνωρίζω	-97
Έχει δοθεί απάντηση σε προηγούμενη ερώτηση	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC5 (Αν δεν δοθεί σαφής απάντηση στην προηγούμενη ερώτηση)

Σε ποια από αυτές τις κατηγορίες ταιριάζει ο αριθμός των ατόμων που εργάζονται σε αυτή την επιχείρηση; (Συμπεριλαμβάνεται ο εαυτός σας)

	Σήμερα
1 άτομο (Συμπεριλαμβάνεται και η αυτό απασχόληση)	1
Από 2-4	2
Από 5-9	3
Από 10-19	4

Από 20-49	5
50 και πάνω	6
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν ισχύει (Δόθηκε απάντηση σε προηγούμενη ερώτηση)	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC6

Ποιο έτος άρχισε να λειτουργεί η επιχείρησή σας;

Έτος έναρξης	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC7 (ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ)

Έχει γίνει γνωστοποίηση της έναρξης της επιχείρησής αυτής στους αρμόδιους φορείς;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC8

Ποια είναι η κύρια δραστηριότητα αυτής της επιχείρησής;

Αγροτική	1
Βιομηχανία	2
Real Estate	3

Χονδρικό και Λιανικό εμπόριο	4
Μεταφορές, ναυτιλία, αποθήκευση	5
Υπηρεσίες διαμονής, τροφίμων και ποτών	6
Άλλες προσωπικές υπηρεσίες όπως εκπαίδευση, ομορφιά, επισκευές,	7
Πληροφορίες και επικοινωνία	8
Επιχειρηματικές υπηρεσίες όπως νομική, λογιστική, διαφήμιση, καθαρισμός	9
Άλλη δραστηριότητα	10
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QC8_0 Συμπληρωματική

Προσδιορισμός δραστηριότητας ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Δεν εφαρμόζεται αν απαντηθεί στην παραπάνω ερώτηση κάτι διαφορετικό από ΑΛΛΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ -98

ΕΡΩΤΗΣΗ QC9

Ποιος ήταν ο κατά προσέγγιση ετήσιος κύκλος εργασιών αυτής της επιχείρησης κατά την προηγούμενη χρήση;

Έως 10.000 €	1
Περισσότερα από 10.000 € και έως 50.000	2
Περισσότερα από 50.000 € και έως 100.000 €	3
Περισσότερα από 100.000 € και έως 500.000 €	4
Περισσότερα από 500.000 € και έως 1 εκατομμύριο ευρώ	5

Περισσότερα από 1 € εκατομμύρια και έως 2 εκατομμύρια ευρώ	6
Περισσότερα από 2 εκατομμύρια ευρώ και έως 10 εκατομμύρια ευρώ	7
Περισσότερα από 10 εκατομμύρια ευρώ και έως 50 εκατομμύρια ευρώ	8
Περισσότερα από 50 εκατομμύρια ευρώ	9
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ Q10 (ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ)

Αυτή η επιχείρηση εξάγει προϊόντα ή προσφέρει υπηρεσίες στο εξωτερικό;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται π.χ. Λιανική	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ Q11

Έχετε κάποιον από τους παρακάτω λογαριασμούς για την επιχείρησή σας

Τρεχούμενο ή ταμειευτήριο ή όψεως σε τράπεζα, ταχυδρομείο, ή άλλο παραδοσιακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα με φυσικό υποκατάστημα	1
Λογαριασμό σε ηλεκτρονική τράπεζα, ή άλλο διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που δεν διαθέτει φυσικό υποκατάστημα	2
Λογαριασμό σε ηλεκτρονικό / διαδικτυακό χρηματοπιστωτικό ίδρυμα που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε μόνο στο κινητό σας	3

ΕΡΩΤΗΣΗ QR2 (ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ QR1)

Αναφέρατε ότι διαθέτετε τρεχούμενο λογαριασμό ή λογαριασμό ταμειευτηρίου για την επιχείρησή σας. Μπορείτε να μου πείτε ποια από αυτές τις προτάσεις σας αντιπροσωπεύει καλύτερα

Χρησιμοποιώ τον ίδιο λογαριασμό τόσο για τα οικονομικά του σπιτιού μου όσο και για την επιχείρησή μου	1
Έχω ξεχωριστούς λογαριασμούς για το σπίτι μου και για την επιχείρησή μου, αλλά δεν μπορώ να διαχειριστώ ξεχωριστά τα οικονομικά του σπιτιού και της επιχείρησης.	2
Έχω ξεχωριστούς λογαριασμούς για το σπίτι μου και την επιχείρησή μου	3
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται αν δεν έχει λογαριασμό	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QR3_X

Μπορείτε να μου πείτε αν έχετε ακούσει για αυτό το είδος χρηματοοικονομικού προϊόντος ή υπηρεσίας στο πλαίσιο της επιχείρησής σας

Τραπεζική υπέρ ανάληψη ή υπέρ ανάληψη πιστωτικού ορίου (για την επιχείρηση)	1
Επιχειρηματικό δάνειο από τράπεζα	2
Εταιρικά ομόλογα	3
Μικροπίστωση	4
Δανειοδότηση μέσω πλατφόρμας (Peer-to-peer lending)	5
Εμπορική πίστωση (Αγορές με πίστωση προς προμηθευτές)	6
Κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (Venture capital)	7

Επιχειρηματικοί Άγγελοι (Business Angels)	8
Άντληση κεφαλαίων μέσω πώλησης μετοχών σε χρηματιστήριο	9
Χρηματοδότηση από το πλήθος (Crowdfunding)	10
Αρχικές Προσφορές Νομισμάτων (Initial coin offerings – ICOs)	11
Υβριδικές Χρηματοδοτήσεις (Mezzanine finance)	12
Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing)	13
Πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (Factoring)	14
Παράγωγα (Derivatives – options, futures κ.τ.λ.)	15
Υπηρεσίες ασφάλισης περιουσίας (Property insurance)	16
Ασφάλιση αστικής ευθύνης (Third-party liability insurance)	17
Ασφάλιση διακοπής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (Business interruption insurance)	18
Ασφάλιση ζωής (Life insurance for the owner)	19
Άλλα προϊόντα	add
Δεν τα γνωρίζω	-97
Κανένα	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QR4_X (Συνέχεια της Παραπάνω)

Μπορείτε να μου πείτε αν τη χρησιμοποιείτε αυτήν τη στιγμή ή το έχετε χρησιμοποιήσει για την επιχείρησή σας τους τελευταίους 12 μήνες [ή από τη δημιουργία επιχείρησης εάν η επιχείρηση υπήρχε για λιγότερο από 12 μήνες)

Τραπεζική υπέρ ανάληψη ή υπέρ ανάληψη πιστωτικού ορίου (για την επιχείρηση)

Επιχειρηματικό δάνειο από τράπεζα	2
Εταιρικά ομόλογα	3
Μικροπίστωση	4
Δανειοδότηση μέσω πλατφόρμας (Peer-to-peer lending)	5
Εμπορική πίστωση (Αγορές με πίστωση προς προμηθευτές)	6
Κεφάλαια επιχειρηματικού κινδύνου (Venture capital)	7
Επιχειρηματικοί Άγγελοι (Business Angels)	8
Άντληση κεφαλαίων μέσω πώλησης μετοχών σε χρηματιστήριο	9
Χρηματοδότηση από το πλήθος (Crowdfunding)	10
Αρχικές Προσφορές Νομισμάτων (Initial coin offerings – ICOs)	11
Ενδιάμεσες Χρηματοδοτήσεις (Mezzanine finance)	12
Χρηματοδοτική μίσθωση (leasing)	13
Πρακτορεία επιχειρηματικών απαιτήσεων (Factoring)	14
Παράγωγα (Derivatives – options, futures κτλ.)	15
Υπηρεσίες ασφάλισης περιουσίας (Property insurance)	16
Ασφάλιση αστικής ευθύνης (Third-party liability insurance)	17
Ασφάλιση διακοπής επιχειρηματικών δραστηριοτήτων (Business interruption insurance)	18
Ασφάλιση ζωής (Life insurance for the owner)	19
Άλλα προϊόντα	add

Δεν τα γνωρίζω	-97
Κανένα	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QP5 (ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ) ΣΕ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΑΚΟΥΣΕΙ ΓΙΑ ΔΑΝΕΙΟ ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΠΑΡΕΙ

Αναφέρατε ότι δεν έχετε χρησιμοποιήσει τραπεζικό δάνειο για να χρηματοδοτήσετε την επιχείρησή σας τους τελευταίους 12 μήνες [ή από τη δημιουργία επιχείρησης εάν η επιχείρηση υπήρχε για λιγότερο από 12 μήνες]. Μπορείτε να μου πείτε ποιος είναι ο κύριος λόγος για αυτό;

Η επιχείρηση δεν χρειάζεται δάνειο, επειδή διαθέτει επαρκές κεφάλαιο ή επειδή δεν είχαν προγραμματιστεί άλλα σχέδια και επενδύσεις.	1
Δεν ήξερα πώς να υποβάλω αίτηση για δάνειο	2
Οι διαδικασίες υποβολής αιτήσεων ήταν πολύ περίπλοκες	3
Οι όροι των διαθέσιμων δανείων δεν ήταν κατάλληλοι για την επιχείρησή μου (π.χ. επιτόκιο, ποσό δανείου, διάρκεια)	4
Η αίτηση για δάνειο απορρίφθηκε	5
Δεν έχω επαρκείς εξασφαλίσεις	6
Δεν πίστευα ότι το δάνειο θα εγκριθεί	7
Άλλος λόγος	8
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται αν δεν γνωρίζει τι είναι το δάνειο η γνωρίζει και έχει πάρει	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QR5_0 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ (ΑΝ ΣΑΝ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΔΟΘΕΙ ΑΛΛΟ)

ΠΑΡΑΚΑΛΩ ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΤΕ

Άλλος λόγος που δεν χρησιμοποιήσατε τραπεζικό δάνειο

Δεν εφαρμόζεται αν QR6 διαφορετικό από 12

ΕΡΩΤΗΣΗ QR6

Ποια από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον τρόπο με τον οποίο κάνατε την πιο πρόσφατη επιλογή σας για ένα χρηματοοικονομικό προϊόν ή υπηρεσία για την επιχείρησή;

Εξέτασα πολλές επιλογές από διαφορετικούς χρηματοοικονομικούς παρόχους πριν λάβω την απόφασή μου	1
Εξέτασα τις επιλογές που είχα από έναν χρηματοοικονομικό πάροχο.	2
Δεν σκέφτηκα καθόλου άλλη επιλογή	3
Κοίταξα τριγύρω, αλλά δεν υπήρχαν άλλες επιλογές για να εξετάσω	4
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται η ερώτηση αν δεν έχει διευκρινιστεί προϊόν στην ερώτηση 15	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

Managing and planning business finances

ΕΡΩΤΗΣΗ QM1

Τους τελευταίους 12 μήνες [ή από τη δημιουργία επιχείρησής εάν η επιχείρησή σας υπήρξε για λιγότερο από 12 μήνες], σας βοήθησε κάποιος από τους παρακάτω στη λήψη οικονομικών αποφάσεων για την επιχείρησή σας ;

Ένας συνεργάτης	1
Λογιστής	2

Ένας επιχειρηματικός σύμβουλος	3
Οικογένεια και φίλοι	4
Κάποιος άλλος	5

ΕΡΩΤΗΣΗ QM1_5 ΑΝ Η Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΠΑΝΩ ΕΡΩΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΛΛΟΣ

Παρακαλώ διευκρινίστε ποιο ήταν το άλλο άτομο που σας βοήθησε

Not applicable (question QM2_8 different from 1)

ΕΡΩΤΗΣΗ QM2

Τους τελευταίους 12 μήνες [ή από τη δημιουργία επιχείρησης εάν η επιχείρηση υπήρξε για λιγότερο από 12 μήνες], έχετε ζητήσει βοήθεια για κάποιο από τα παρακάτω θέματα;

Διαχείριση ταμειακών ροών	1
Πρόσβαση σε εξωτερική χρηματοδότηση	2
Αξιολόγηση της οικονομικής απόδοσης της επιχείρησης	3
Φορολογικά θέματα	4
Τήρηση βιβλίων ή / και λογιστικά θέματα	5
Αξιολόγηση της έκθεσης σε οποιοδήποτε είδος κινδύνου	6

ΕΡΩΤΗΣΗ QM3

Πώς παρακολουθείτε τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησης σας;

Σε ηλεκτρονική μορφή (π.χ. MS Excel ή ειδικό λογισμικό)	1
Σε έντυπη μορφή (π.χ. σημειώσεις σε σημειωματάριο, δια κράτηση αποδείξεων και τιμολογίων)	2
Έχω τα οικονομικά στοιχεία στο μυαλό μου	3
Κάποιος άλλος το κάνει για μένα (π.χ. λογιστής)	4

Με άλλο τρόπο	5
Συνήθως δεν παρακολουθώ	6
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QM4 ΠΡΟΑΙΡΕΤΙΚΗ

Τους τελευταίους 12 μήνες [ή από τη δημιουργία επιχείρησης εάν η επιχείρηση υπήρχε για λιγότερο από 12 μήνες], αντιμετώπισε η επιχείρησή σας καταστάσεις όπου τα κεφάλαια ήταν ανεπαρκή για να καλύψουν τα αναμενόμενα έξοδα. (Πληρωμή προμηθευτών, πληρωμή φόρων κ .τ.λ)

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QM5 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ 20 ΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΝΑΙ

Όταν συνέβη αυτό, ποια ήταν η κύρια στρατηγική που εφαρμόσατε για την κάλυψη των άμεσων χρηματικών αναγκών

Χρησιμοποίησα προσωπικά / ίδια κεφάλαια	1
Χρησιμοποίησα χρήματα από οικογένεια / φίλους	2
Μείωσα τα χρήματα που αντλούσα προσωπικά από την επιχείρηση	3
Μείωσα τα κόστη της επιχείρησης	4
Έκανα χρήση της ασφάλειας που είχα συνάψει (π.χ. ασφάλιση διακοπής επιχειρηματικής δραστηριότητας)	5
Πήρα (οποιοδήποτε τύπου) δάνειο	6

Ζήτηση προκαταβολή από πελάτες ή τους ζήτηση να πληρώσουν τα οφειλόμενα ποσά	7
Ζήτηση πίστωση από τους προμηθευτές	8
Άργησα να πληρώσω τις υποχρεώσεις μου (π.χ. μισθούς, δόσεις, φόρους)	9
Διέκοψα προσωρινά τη λειτουργία της επιχείρησης	10
Άλλο	11

ΕΡΩΤΗΣΗ QM5_0 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΛΛΟ

Παρακαλώ διευκρινίστε

Τρόπος που καλύφθηκαν τα μετρητά

Not applicable (QM7_18 different from 1)

ΕΡΩΤΗΣΗ QM6

Έχετε σκεφτεί πώς θα χρηματοδοτήσετε τη σύνταξη σας ή με ποιον τρόπο θα ανταπεξέλθετε οικονομικά όταν δεν θα εργάζεστε πλέον λόγω γήρατος;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QM7 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ ΕΡΩΤΗΣΗΣ 23 ΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΝΑΙ

Ποια από τις παρακάτω επιλογές πιστεύετε ότι θα είναι η πιο σημαντική πηγή εισοδήματος για να χρηματοδοτήσετε την σύνταξη σας

Κρατική σύνταξη	1
Ιδιωτικό πρόγραμμα συνταξιοδότησης	2

Πώληση χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων (όπως μετοχές, ομόλογα ή αμοιβαία κεφάλαια)	3
Πώληση μη χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων (όπως αυτοκίνητο, ιδιοκτησία, έργα τέχνης, κοσμήματα ή αντίκες)	4
Έσοδα που δημιουργούνται από χρηματοοικονομικά ή μη χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία (όπως μερίσματα ή έσοδα από ενοίκια)	5
Προσωπική αποταμίευση	6
Συνέχιση λειτουργίας επιχείρησης (η τρέχουσα ή νέα)	7
Τα έσοδα μιας επιχείρησης (η τρέχουσα ή μια νέα)	8
Πώληση της επιχείρησης	9
Θα βασίζομαι στην οικογένειά μου (σύζυγος, σύντροφος, παιδιά ή άλλο μέλος της οικογένειας) για να με στηρίξει	10
Άλλος τρόπος	11
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται αν δεν έχει σκεφτεί πρόγραμμα συνταξιοδότησης	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QM7_0 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΛΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ

Παρακαλώ διευκρινίστε

Not applicable (QM10 different from 12)

ΕΡΩΤΗΣΗ QM8

Φανταστείτε ότι αύριο ανακαλύπτετε ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού που απαιτείται για να λειτουργήσετε την επιχείρησή σας έχει κλαπεί (μπορεί να είναι υπολογιστές, οχήματα ή άλλος εξοπλισμός). Ποια από τις παρακάτω προτάσεις αντιπροσωπεύει καλύτερα το τι θα κάνατε;

	Σήμερα
Θα χρησιμοποιούσα χρήματα που διαθέτει η επιχείρησή μου για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης	1
Θα έκανα χρήση της ασφάλειας που έχω συνάψει	2
Θα έπαιρνα δάνειο για καινούριο εξοπλισμό	3
Θα χρησιμοποιούσα κάποια προσωπικά κεφάλαια (από το νοικοκυριό μου)	4
Θα ζητούσα από μέλη της οικογένειάς ή φίλους να μου δανείσουν χρήματα ή εξοπλισμό	5
Θα σταματούσα την επιχείρησή μου προσωρινά ή οριστικά	6
Δεν ξέρω, ποτέ δεν έχω σκεφτεί πως θα δρούσα σε μια αντίστοιχη περίπτωση	7
ΑΛΛΟ	8
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QM8_0 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΗ ΤΗΣ 26 ΑΝ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΕΙΝΑΙ ΑΛΛΟ

Παρακαλώ διευκρινίστε

applicable (QM11 different from 9)

ΕΡΩΤΗΣΗ QM9

Σκεπτόμενος/ η την επιχείρησή σας, θα συμφωνούσατε ή θα διαφωνούσατε με τις ακόλουθες προτάσεις? Θα χρησιμοποιήσουμε μια κλίμακα από το 1 έως το 5. Αν μου πείτε 1 σημαίνει ότι διαφωνείτε εντελώς με την πρόταση, ενώ αν μου πείτε 5 σημαίνει ότι συμφωνείτε απόλυτα

Διατηρώ ασφαλή τα δεδομένα και τις πληροφορίες που αφορούν την επιχείρησή μου	1
Αποφασίζω αν θα επενδύσω κάπου σύμφωνα με τα οικονομικά στοιχεία της επιχείρησής μου.	2
Συγκρίνω το κόστος διαφόρων πηγών χρηματοδότησης για την επιχείρησή μου	3
Κάνω προβλέψεις για την αποδοτικότητα της επιχείρησής μου τακτικά	4
Παρακολουθώ τις αλλαγές στους γενικότερους οικονομικούς παράγοντες για να προσαρμόσω την πορεία της επιχείρησής μου	5
Ελέγχω τακτικά τους φορολογικούς νόμους που ισχύουν για την επιχείρησή μου	6
Ξέρω πώς να συγκεντρώσω κεφάλαια εάν η επιχείρησή μου τα χρειαστεί	7
Χρησιμοποιώ τα λογιστικά βιβλία της επιχείρησής μου για να βλέπω την οικονομική κατάσταση της επιχείρησής μου.	8
Είναι εύκολο να αποκτήσω πρόσβαση στα χρήματα που χρειάζομαι για την επιχείρησή μου	9
Ξέρω πώς να αποκτήσω πρόσβαση σε κρατική οικονομική υποστήριξη για την επιχείρησή μου	10

Financial knowledge and attitudes

ΕΡΩΤΗΣΗ QK1

Θα μπορούσατε να μου πείτε πώς θα αξιολογούσατε τη συνολική σας γνώση γύρω από οικονομικά ζητήματα σε σύγκριση με άλλους ενήλικες στην Ελλάδα;

	Σήμερα
Πολύ χαμηλή	1
Λίγο χαμηλή	2
Γύρω στο μέσο όρο	3
Αρκετά υψηλή	4
Πολύ υψηλή	5
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QK2

Σκεπτόμενος/ η την επιχείρησή σας, θα συμφωνούσατε ή θα διαφωνούσατε με τις ακόλουθες προτάσεις? Θα χρησιμοποιήσουμε μια κλίμακα από το 1 έως το 5. Αν μου πείτε 1 σημαίνει ότι διαφωνείτε εντελώς με την πρόταση, ενώ αν μου πείτε 5 σημαίνει ότι συμφωνείτε απόλυτα

Θέτω μακροπρόθεσμους οικονομικούς στόχους για την επιχείρηση και προσπαθώ να τους επιτύχω	1
Θεωρώ ότι μπορώ να προσεγγίσω τράπεζες ή άλλους εξωτερικούς χρηματοδότες για να αντλήσω κεφάλαια	2
Προτιμώ επενδύσεις υψηλού κινδύνου και άρα υψηλής απόδοσης, σε σχέση με επενδύσεις χαμηλού κινδύνου και άρα χαμηλής απόδοσης	3

Προσπαθώ να επηρεάσω την κατάσταση των οικονομικών της επιχείρησής μου στο μέλλον μέρα τη μέρα με την καθημερινή μου συμπεριφορά	4
Προτιμώ να ακολουθώ το ένστικτό μου παρά να κάνω λεπτομερή οικονομικά σχέδια για την επιχείρησή μου	5
Είμαι διατεθειμένος να επιμείνω εάν δω ότι η επιτυχία της επιχείρησής μου αργεί να έρθει	6
Το βρίσκω αγχωτικό να δουλεύω για μένα	7
Η επιχείρηση μου λαμβάνει υπόψη περιβαλλοντικούς και κοινωνικούς κανόνες και παράγοντες	8
Προτιμώ να συναλλάσσομαι με τράπεζες οι οποίες έχουν δείξει ηθικές αξίες	9
Μου αρέσει να δουλεύω για μένα και να είμαι το αφεντικό	10
Έχω επιχείρηση γιατί δεν μπορούσα να βρω δουλειά ως μισθωτός	11
Η επιχείρησή μου μου επιτρέπει να μετατρέπω τις ιδέες μου σε πράξη	12
Δημιούργησα την επιχείρηση γιατί μου επιτρέπει να συνδυάζω οικογένεια και εργασία με έναν πιο βολικό τρόπο	13
Ξεκινώντας την επιχείρηση ήταν η μόνη ευκαιρία να αποκτήσω κάποιο εισόδημα	14

ΕΡΩΤΗΣΗ QK3

Υποθέστε ότι κάποιος καταθέτει 100 € σε λογαριασμό ταμειυτηρίου <χωρίς προμήθεια, χωρίς φόρους> με εγγυημένο επιτόκιο 2% ετησίως. Δεν πραγματοποιούνται περαιτέρω καταθέσεις ή αναλήψεις σε αυτόν τον λογαριασμό. Τι ποσό θα υπάρχει στον λογαριασμό στο τέλος του 1ου έτους, μόλις γίνει η κατάθεση των τόκων στον λογαριασμό;

Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99
Άκυρη απάντηση	-999

ΕΡΩΤΗΣΗ QK4

Πόσα χρήματα θα υπάρχουν στον λογαριασμό στο τέλος του 5ου έτους;

Περισσότερα από 110 ευρώ	1
Ακριβώς 110 ευρώ	2
Λιγότερα από 110 ευρώ	3
Αδύνατο να απαντήσω με βάση αυτές τις πληροφορίες	4
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99
Άκυρη απάντηση	-999

ΕΡΩΤΗΣΗ QK5

Μπορείτε να μου πείτε ποιες από τις παρακάτω προτάσεις περιγράφει καλύτερα τον όρο «Ισολογισμός»;

Ένα οικονομικό στιγμιότυπο, που λαμβάνεται σε μια χρονική στιγμή απεικονίζοντας τα περιουσιακά στοιχεία και τις υποχρεώσεις της εταιρείας	1
Μια καταγραφή των κερδών και ζημιών της εταιρείας σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο	2
Ένα αρχείο της ροής των χρηματοοικονομικών πόρων με την πάροδο του χρόνου	3
Κανένα από τα παραπάνω	4

Δεν γνωρίζω -97

Αρνούμαι να απαντήσω -99

ΕΡΩΤΗΣΗ QK6

Μπορείτε να μου πείτε ποια από τις παρακάτω επιλογές περιγράφει καλύτερα τον όρο «Απόδοση Ενεργητικού»;

Ένας δείκτης της κεφαλαιακής διάρθρωσης της εταιρείας 1

Ένας δείκτης της ρευστότητας της εταιρείας 2

Ένας δείκτης της αποδοτικότητας της εταιρείας 3

Κανένα από τα παραπάνω 4

Δεν γνωρίζω -97

Αρνούμαι να απαντήσω -99

ΕΡΩΤΗΣΗ QK7

Θα ήθελα να μάθω αν πιστεύετε ότι οι παρακάτω προτάσεις είναι Σωστές ή Λάθος

Τα μερίσματα χρησιμοποιούνται για την αποπληρωμή των δανείων μιας επιχείρησης 1

Όταν η επιχείρηση αντλεί ίδια κεφάλαια από έναν επενδυτή, τότε δίνει στον επενδυτή μέρος της ιδιοκτησίας της επιχείρησης 2

Όταν μια επένδυση μπορεί να αποφέρει πολλά χρήματα σε έναν επενδυτή, τότε είναι πιθανό ο επενδυτής να χάσει και πολλά χρήματα από την επένδυση αυτή; 3

Ο υψηλός πληθωρισμός σημαίνει ότι το κόστος ζωής αυξάνεται ραγδαία 4

Η αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας είναι μια αξιολόγηση της ικανότητας ενός δανειολήπτη να εξοφλήσει το χρέος του (προαιρετική) 5

Εάν ένας αγρότης καλλιεργεί ταυτόχρονα διάφορους τύπους φρούτων και λαχανικών κάθε χρόνο, έχει μικρότερο κίνδυνο να χάσει όλες τις καλλιέργειες από ασθένειες (προαιρετική) 6

ΕΡΩΤΗΣΗ QF1

Έχετε λάβει κάποιου είδους εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζεστε τα οικονομικά των επιχειρήσεων;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QF2

Έχετε λάβει εκπαίδευση σχετικά με το πώς να διαχειρίζεστε τα προσωπικά σας χρήματα;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QF3 (προαιρετική)

Θα ήθελα να μάθω αν συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις ακόλουθες προτάσεις

Ξέρω πως να υποβάλλω παράπονο εάν θεωρήσω ότι μια τράπεζα δεν μου φέρθηκε σωστά (προαιρετική)	1
Ασχολούμαι προσωπικά όταν θέλω να μάθω περισσότερα γύρω από τα χρηματοοικονομικά των επιχειρήσεων (προαιρετική)	2

ΕΡΩΤΗΣΗ QD1

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΦΥΛΛΟΥ

Άνδρας 1

Γυναίκα 0

ΕΡΩΤΗΣΗ QD2

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΤΕ ΝΑ ΜΟΥ ΠΕΙΤΕ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ ΣΑΣ ;

Ηλικία

Αρνούμαι -99

ΕΡΩΤΗΣΗ QD3 (Ενναλακτική ερώτηση αν η απάντηση αρνηθεί να απαντήσει)

ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΑΤΕ ΝΑ ΜΟΥ ΠΕΙΤΕ ΣΕ ΠΟΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΗΛΙΚΙΑΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΔΗΗΚΕΤΕ;

Νεότερος από 18 ετών 1

18-19 2

20-29 3

30-39 4

40-49 5

50-59 6

60-69 7

70-79 8

80 και πάνω 9

Αρνούμαι να απαντήσω -99

Δεν εφαρμόζεται αν έχει απαντήσει πιο πάνω -98

ΕΡΩΤΗΣΗ QD4

Ποιο είναι το υψηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο που έχετε ολοκληρώσει

Μεταπτυχιακή εκπαίδευση (master, διδακτορικό κτλ)	1
Πτυχίο Ανώτατης εκπαίδευσης	2
Λύκειο	3
Γυμνάσιο	4
Δημοτικό	5
Καμία επίσημη εκπαίδευση	6
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QD5 (Αν παραπάνω η απάντηση είναι 1 2 ή 3)

Έχετε λάβει εκπαίδευση σε θέματα που σχετίζονται με επιχειρήσεις, οικονομικά ή χρηματοοικονομικά ως μέρος της σχολικής ή πανεπιστημιακής σας εκπαίδευσης;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Δεν εφαρμόζεται	-98
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QD6

Πόσο καιρό είστε ιδιοκτήτης επιχείρησης; (Συμπεριλαμβάνονται και προηγούμενες επιχειρήσεις)

Λιγότερο από ένα χρόνο	1
Ανάμεσα από 1 και έως 2 χρόνια	2

Ανάμεσα από 2 έως και 5 χρόνια	3
Ανάμεσα από 5 και έως 10 χρόνια	4
Περισσότερα από 10 χρόνια	5
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QD7

Θα μπορούσατε να μου πείτε εάν κάποιος από τους γονείς σας έχει αυτήν την περίοδο επιχείρηση ή είχε επιχείρηση στο παρελθόν;

Ναι	1
Όχι	0
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

[Optional] Business performance

ΕΡΩΤΗΣΗ QG1

Θα λέγατε ότι η επιχείρησή σας ήταν επιτυχής κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος [ή τους τελευταίους 6 μήνες εάν η επιχείρηση υπήρχε για λιγότερο από 12 μήνες];

Καθόλου επιτυχημένη	1
	2
	3
	4

Πολύ επιτυχημένη	5
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

ΕΡΩΤΗΣΗ QG2

Οι ακόλουθοι δείκτες αυξήθηκαν, μειώθηκαν ή παρέμειναν σταθεροί κατά την προηγούμενη χρήση [ή τους τελευταίους 6 μήνες εάν η επιχείρηση υπήρχε για λιγότερο από 12 μήνες];

Τζίρος	1
Κέρδη	2
Αριθμός εργαζομένων	3
Δείκτης υποχρεώσεων προς περιουσιακά στοιχεία	4

ΕΡΩΤΗΣΗ QG3

Πόσο ήταν ο δείκτης μικτού περιθωρίου κέρδους τον τελευταίο χρόνο (πωλήσεις – κόστος πωληθέντων / πωλήσεις)

Αρνητικός δείκτης	1
Μεταξύ 0% και 10%	2
Μεταξύ 10% και 20%	3
Μεταξύ 20% and 30%	4
Περισσότερο από 30%	5
Δεν γνωρίζω	-97
Αρνούμαι να απαντήσω	-99

Έτος Ίδρυσης 2006

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ

Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων
ΓΣΕΒΕΕ

imegsevee.gr

Αθήνα

Αριστοτέλους 46, 104 33
210-8846852
info@imegsevee.gr

Θεσσαλονίκη

Κωλέττη 24, 54627
2310-545967, 2310-517843
thessaloniki@imegsevee.gr

Πάτρα

Πανεπιστημίου 170, 264 43
2610-438557
patra@imegsevee.gr

Ηράκλειο

Βασιλείου Πατρικίου 11, 71409
2810-361040, 2810-361080
iraklio@imegsevee.gr

Λάρισα

Καστοριάς 2α, 41335
2410-579876-7
larisa@imegsevee.gr

Ιωάννινα

Σταύρου Νιάρχου 94, 45500
26510-44727
ioannina@imegsevee.gr

Το παρόν ερευνητικό κείμενο εκπονήθηκε στο πλαίσιο του Υποέργου 1: "Μηχανισμός μελέτης και ανάλυσης οικονομικού περιβάλλοντος λειτουργίας μικρομεσαίων επιχειρήσεων" της Πράξης "Παρεμβάσεις της ΓΣΕΒΕΕ για τη συστηματική παρακολούθηση και πρόγνωση αλλαγών του παραγωγικού και επιχειρηματικού περιβάλλοντος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων" με κωδικό ΟΠΣ 5003864, του Επιχειρησιακού Προγράμματος Ανταγωνιστικότητα, Επιχειρηματικότητα και Καινοτομία (ΕΠΑΝΕΚ)

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΕΤΠΑ, ΤΣ & ΕΚΤ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΑΝΕΚ

ΕΠΑΝΕΚ 2014-2020
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

ΕΣΠΑ
2014-2020
ανάπτυξη - εργασία - αλληλεγγύη

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης